

Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Σπουδών
Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
ΠΜΣ Διεθνούς Δικαίου

Η Κατάσταση στην περιοχή του Ν. Καυκάσου υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου

Στην τριμελή Επιτροπή: καθηγητής Περράκης Στ. (επιβλέπων)
Επ. καθηγήτρια Μαρούδα Ντ.
Επ. καθηγητής Συρίγος Α.

Contents

Σύνοψη	5
Εισαγωγή	7
Χρονικός, γεωγραφικός και στρατηγικός ορισμός των ζητημάτων προς εξέταση	7
«Παγωμένες Συρράξεις» και η «απόψυξη» τους σε Ν. Καύκασο: Γεωργία-Ν. Οσετία (στόχος: ένωση με Β. Οσετία και προσάρτηση σε Ρωσία)-Αμπχαζία (στόχος: ανεξαρτησία/οριζόντια σχέση με Γεωργία)	9
A. Ιστορικό και Γενικότερο Πλαίσιο, τα Γεγονότα και η απάντηση της διεθνούς κοινότητας	11
1. Οι ρίζες των εθνοτικών συγκρούσεων, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, τα 1990s & 2000s	11
Το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο	11
1990s: οι εθνοτικές διαμάχες, συνέπειες και αντίδραση της διεθνούς κοινότητας	12
Nagorno-Karabach	13
Αμπχαζία	14
Ν. Οσετία	17
2000: το πλαίσιο διαμεσολάβησης και πολιτικών αλλαγών	19
Ευρωπαϊκή Προσέγγιση	20
Συμπεράσματα: πώς φτάσαμε στον πόλεμο;	22
2. Ο πόλεμος του 2008-The result of armed confrontation is always a human tragedy	25
Γεγονότα και πραγματικά περιστατικά	25
Six-Point-peace Agreement (Medvedev- Sarkozy), 8 September 2008	27
Οι εμπλεκόμενοι δρώντες και προσπάθειες επίλυσης (UN, EU, OSCE, CoE, CIS, US, UK, NATO, NGOs, ICRC)	27
EU: Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG)/ Tagliavini Report (council decision 2008/901/CFSP)	28
Λίγα λόγια για την Ευθύνη Προστασίας (R2P)	30
B. Κριτική Ανάλυση και Συγκριτική εξέταση υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου	35
1. Jus ad bellum/Jus in bello	35
Ο Νομικός χαρακτηρισμός της σύρραξης, η εξέταση της νομιμότητας χρήσης βίας (jus ad bellum) και η επιχειρηματολογία των μερών	35
Νομιμότητα Γεωργιανής Χρήσης Βίας	38

Νομιμότητα Ρωσικής Χρήσης Βίας.....	39
Νόμιμη Άμυνα (αρ.51 Χάρτη ΗΕ) Και ο ειρηνευτικός ρόλος της Ρωσίας	39
«ανθρωπιστική επέμβαση» / επίκληση R2P.....	40
προστασία υπηκόων vs. passportization (citizens v. Passport holders) -το ζήτημα της ποιότητας σύστασης του «λαού» και οι σχέσεις Ρωσίας- Ν. Οσετίας- Αμπχαζίας.....	40
Ρωσική Ένοπλη Δράση στην Κοιλάδα Kodori (αφορά στη διένεξη στην Αμπχαζία)	43
Υφίστατο παράλληλη, μη διεθνής ένοπλη σύρραξη;.....	44
Εξέταση jus in bello: πιθανές παραβιάσεις ΔΑ και ΔΑΔ	45
Πορίσματα και προτάσεις	46
2. Διεθνής Δικαιοσύνη.....	49
Διεθνές Δικαστήριο Χάγης: η υπόθεση Γεωργίας κατά Ρωσίας	49
προσωρινά μέτρα προστασίας.....	49
Επίκληση CERD από Γεωργία	51
Το ζήτημα της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου	53
Προδικαστικές Ενστάσεις της Ρωσίας.....	55
Κριτική της απόφασης του Δικαστηρίου.....	57
ΕΔΔΑ: Οι υποθέσεις Γεωργίας κατά Ρωσίας.....	58
ΔΑ και Δικαιοσύνη: Ο ρόλος των εθνικών και περιφερειακών δικαστηρίων στην προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (v. State’s Sovereign Immunity).....	60
Γ. De facto οντότητες.....	63
1. το θεωρητικό πλαίσιο συνοπτικά	63
Η εξέλιξη της αρχής της αυτοδιάθεσης (ενθυμήσεις και λογισμοί)	63
Λαός.....	64
Αυτονομία και αποσχιστικές τάσεις v. Αρχή εθνικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας.....	65
2. Καύκασος και Δημοκρατία του Κοσόβου: νομικό προηγούμενο ή μοναδική υπόθεση;	69
Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και της Σοβιετικής Ένωσης	69
Η κατάσταση στην περιοχή του Καυκάσου.....	71
S/RES1244 (1999) και Ανακήρυξη Ανεξαρτησίας του Κοσόβου (2008): το κουτί της Πανδώρας;	74
Η έννοια της αυτοδιάθεσης μετά από διεθνή επέμβαση.....	75
Ανεξαρτησία	76

ΔΔΧ: η γνωμοδότηση (22 Ιουλίου 2010) στο ερώτημα της ΓΣ ΗΕ (ύστερα από προτροπή Σερβίας και Ρωσίας) για το εάν «η μονομερής κήρυξη ανεξαρτησίας της Δημοκρατίας του Κοσόβου είναι σε συμφωνία με το διεθνές δίκαιο»	77
Δυτική Ερμηνεία- sui generis	79
Η διττή ανάγνωση της Ρωσίας	79
Νομικό προηγούμενο: ποιος το ορίζει τελικά;	81
Συμπεράσματα	83
Η ερμηνεία του διεθνούς δικαίου που διαμορφώνει τον κόσμο μας, την Παγκόσμια Δικαιοσύνη, τις ηθικές επιταγές, την κρατική πρακτική	83
Το διεθνές δίκαιο ως βασικό έρεισμα νομιμοποίησης ν. Πρακτική των κρατών.....	84
Επίκληση στο διεθνές δίκαιο ν. σε Ηθικούς κανόνες κατά περίπτωση.....	85
Αντί επιλόγου	89
Βιβλιογραφία.....	91
Αρθρογραφία	93
Πρωτογενείς Πηγές (ενδεικτικά).....	97

Σύνοψη

Στην παρούσα έρευνα θα εξετάσω τις εξελίξεις στην περιοχή του Ν. Καυκάσου, κυρίως από το 1990 έως σήμερα, δίνοντας έμφαση στον πόλεμο του 2008 μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας και τις επιπτώσεις του, προκειμένου να καταλήξω σε συμπεράσματα σχετικά με την εξέλιξη και τους παράγοντες διαμόρφωσης, καθώς και τις τάσεις του διεθνούς δικαίου επί του παρόντος.

Αφού πραγματοποιήσω μία αναδρομή στο ιστορικό και γεωπολιτικό πλαίσιο, τα πραγματικά περιστατικά, την αντίδραση και τις διαμεσολαβητικές προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας, θα αναφερθώ στο νομικό πλαίσιο που διέπει τα γεγονότα και στην ανάληψη δράσεων ενώπιον δικαιοδοτικών οργάνων. Μελετώντας το θεωρητικό πλαίσιο που αφορά στα γεγονότα, αναλύω διαστάσεις, προβλήματα και ζητήματα που τίθενται σε σύγκριση με προηγούμενη νομολογία, εθιμικούς κανόνες και διεθνή πρακτική. Βάσει των προβληματισμών που έχουν προκύψει, προχωρώ σε μία «κριτική ανάγνωση» των κρίσιμων τομέων που εθίγησαν, όπως η διεθνής επέμβαση (θεσμοθετημένη ή μη, ειρηνική ή στρατιωτική), ο ρόλος των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων, η εφαρμογή και η επίκληση βασικών αρχών του διεθνούς δικαίου, όπως η αρχή της αυτοδιάθεσης, και οι εύλογες συνέπειές της.

Συγκεκριμένα όσον αφορά στη διάρθρωση της έρευνας, διακρίνεται σε τρία μέρη τα οποία υποδιαιρούνται σε δύο ενότητες το καθένα, κάνοντας μία επαγωγική προσέγγιση. Στο πρώτο μέρος, ασχολούμαι κατά κύριο λόγο με το ιστορικό-πολιτικό πλαίσιο, τα πραγματικά περιστατικά και τη διαμεσολάβηση της διεθνούς κοινότητας. Στην πρώτη ενότητα γίνεται ιστορική αναδρομή και ανάλυση των παραμέτρων που οδήγησαν στον πόλεμο του 2008, ενώ η δεύτερη ενότητα είναι αφιερωμένη εξ' ολοκλήρου στον πόλεμο και τις συνέπειές του. Το δεύτερο μέρος είναι αμιγώς νομικού περιεχομένου, αφού στην πρώτη ενότητα προσπαθώ να καταλήξω σε νομικό χαρακτηρισμό της σύρραξης και στη δεύτερη εξετάζω τις προσφυγές της Γεωργίας στο ΔΔΧ και στο ΕΔΔΑ, όπως και τον ρόλο των τελευταίων στην προστασία των ΔΑ και την εξέλιξη της νομολογίας. Το τρίτο μέρος είναι αφιερωμένο στο δίκαιο που διέπει τα *de facto* κρατίδια: η πρώτη ενότητα συνίσταται σε θεωρητικές αναφορές και η δεύτερη σε συγκριτική ανάλυση των περιπτώσεων του Καυκάσου και των Βαλκανίων που συνδυαστικά έχουν συνταράξει το διεθνές νομικό-πολιτικό προσκήνιο. Μέσα από τα ζητήματα που αναδύονται θα επιχειρήσω να καλύψω την υπόθεση εργασίας.

Υπόθεση Εργασίας

Το διεθνές δίκαιο ως εργαλείο ή ανεξάρτητη αρχή, είναι τελικά υποκείμενο ή υπερκείμενο των εξελίξεων στη νέα μεταψυχροπολεμική τάξη πραγμάτων που διέπει το διεθνές σύστημα; Ποια η «γλώσσα» του διεθνούς δικαίου, η εξέλιξη και η πρακτική εφαρμογή της, πώς διαμορφώνεται και αλληλεπιδρά με τους δρώντες του διεθνούς συστήματος που διαρκώς και αενάως αλλάζουν φύση και λειτουργίες;

Μεθοδολογία

Η συλλογή στοιχείων και πληροφοριών πραγματοποιήθηκε βάσει πηγών συμπεριλαμβανομένων επιστημονικών εγχειριδίων και αρθρογραφίας, καθώς και πρωτογενών κειμένων και διαδικτυακών τόπων, τα οποία παρατίθενται στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

Εισαγωγή

Χρονικός, γεωγραφικός και στρατηγικός ορισμός των ζητημάτων προς εξέταση

Ο Καύκασος είναι γνωστός ως το ιστορικό σταυροδρόμι μεταξύ Δύσης και Ανατολής, Βορρά και Νότου, Ευρώπης και Ασίας. Ψυχροπολεμικά παρέμεινε παραμελημένη περιοχή, αλλά μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, τα δεδομένα μεταβλήθηκαν ριζικώς. Η περιοχή εξαιτίας της μοναδικότητας των πολιτικών, οικονομικών, στρατιωτικών, κοινωνικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών της βρίσκεται σε συνθήκες συνεχούς αστάθειας. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχει γίνει το θέατρο περιφερειακών συρράξεων, εθνικών διενέξεων, διλημάτων ασφαλείας και πολιτικών ανακατατάξεων.

Μελετώντας τα γεωπολιτικά, γεωστρατηγικά και γεωοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής του Καυκάσου, μπορούμε να εξηγήσουμε την ροπή προς εντάσεις, διενέξεις και ανταγωνισμούς μεταξύ των περιφερειακών δυνάμεων. Η ύπαρξη ποικίλων και ετερόκλητων πολιτισμών και εθνοτήτων συνέβαλε στη διάδραση αυτή¹. Πρόκειται για το σταυροδρόμι πολιτισμών και κέντρο οσμώσεων που θεωρείται “μωσαϊκό εθνοτήτων”². Άλλοι προτιμούν να βλέπουν την περιοχή ως στρατηγική σκακιέρα και άλλοι ορθότερα ως ντόμινο.³

Ο όρος Ν. Καύκασος (όπως και Κεντρική Ασία) υπαινίσσεται *περιφερειακή συνοχή*⁴ που ωστόσο πρακτικά δεν υφίσταται. Ιστορικές συγκυρίες όπως η κατάρρευση της ΕΣΣΔ, που χώρισε την περιοχή του Καυκάσου σε βόρεια και νότια, έβαλαν το λιθαράκι τους στην όξυνση της κατάστασης. Ο Β. Καύκασος συμπεριλαμβάνει τις τέως αυτόνομες περιοχές επί ΕΣΣΔ, σήμερα εντός των συνόρων της Ρωσικής Ομοσπονδίας: Adige, Qarachay-Cherkessia, Kabardino-Balkaria, Balkar, N. Ossetia, Chechnya, Ingoshia, Dagestan. Στο Ν. Καύκασο τοποθετήθηκαν και οι αυτόνομες περιοχές της Αμπχαζίας, Ν. Οσετίας, Ναγκόρνο-Καραμπάχ, Nakchivan, Ajaria. Το πολιτικό σκηνικό άλλαξε άρδην, προκαλώντας αστάθεια στη μείζονος στρατηγικής σημασίας

1 Maria Raquel Freire & Roger E. Kanet, *Key Players and Regional Dynamics in Eurasia: The Return of the 'Great Game'* (London: PALGRAVE MACMILLAN, 2010), 19.

2 Freire & Kanet, *Key Players*, 85.

3 Thomas de Waal, *Call off the Great Game* (foreignpolicy.com, 13.9.2010), 2.
http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/09/13/call_off_the_great_game (προσπελάσθη: 17/9/2015)

4 Freire&Kanet, *Key Players*, 56.

περιοχή αφού για αιώνες αποτέλεσε τον “συνοριοφύλακα” της Ρωσίας ενάντια στον Μουσουλμανικό κόσμο⁵.

Η Γεωργία, το Αζερμπαϊτζάν και η Αρμενία τοποθετήθηκαν στην περιοχή του Ν. Καυκάσου και προσπάθησαν να εγκαθιδρύσουν την ανεξαρτησία και την παρουσία τους βάσει των ιστορικών τους καταβολών και της εθνικής τους ταυτότητας. Το ισχυρότερο σε όλους τους τομείς κράτος εκ των τριών είναι το Αζερμπαϊτζάν.⁶

Η άνοδος των εθνικισμών στην περιοχή οδήγησαν σε αποσχιστικές τάσεις και εκδηλώσεις με πρώτη την Αμπχαζία (1989), ακολουθούμενη από τη Ν. Οσετία αργότερα το ίδιο έτος και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ το 1991, και προκλήθηκαν από τα εξής αίτια: τη χάραξη αυθαίρετων συνόρων μεταξύ των ομόσπονδων, αυτόνομων δημοκρατιών της ΕΣΣΔ χωρίς να ληφθεί υπόψη η πραγματικότητα των φυλετικών και εθνικών διαφορών στις περιφέρειες, αλλά με κριτήριο την εξυπηρέτηση των σοβιετικών συμφερόντων και στόχων. Προκλήθηκε έτσι συνοριακή ασυνέχεια και εθνικός διχασμός, με συνέπεια την έξαρση των “Belovezh'e” εθνικισμών⁷ (από το όνομα της συμφωνίας για τη διάλυση της ΕΣΣΔ).

Επιπλέον, οι αδύναμοι οικονομικοί θεσμοί και η έλλειψη υποδομών στις νεοσυσταθείσες δημοκρατίες τις κράτησαν υποχείριες της Ρωσίας⁸. Σε πολιτιστικό επίπεδο, η εξάλειψη της θρησκείας και της ιδιαιτερότητας της ταυτότητας κατά την σοβιετική περίοδο, κράτησε τους καυκασιανούς λαούς γύρω και κοντά στη ρωσική κουλτούρα ως σημείο αναφοράς. Σε τελική ανάλυση, οι λαοί αυτοί ακόμα παλεύουν με κάθε τρόπο να καλύψουν το κενό της ΕΣΣΔ⁹.

Οι σημαντικότεροι παράγοντες διαμόρφωσης της παρούσης κατάστασης από την πτώση της ΕΣΣΔ και των νέων δεδομένων είναι οι εξής: ο επαναπροσδιορισμός των εννοιών της ασφάλειας και των απειλών, οι πολιτικοοικονομικές συνθήκες στο εσωτερικό της Ρωσίας που επηρεάζουν όμως τη συμπεριφορά της και ως διεθνή παράγοντα, ο δυτικός προσανατολισμός των δημοκρατιών του

5 Ahmad Jansiz & Mohammad Reza Hojaste, *Conflicts in the Caucasus Region and Its Effects on Regional Security Approach*, (pp. 83-93, Journal of Politics and Law, Vol.8, No.1; 2015, published by Canadian Centre of Science and Education, 2015), 84.

6 Jansiz & Hojaste, *Conflicts in the Caucasus Region and Its Effects on Regional Security Approach*, 86.

7 Sergey Markedonov, *The Big Caucasus: Consequences of the “Five Day War”, Threats and Political Prospects* (International Centre for the Black Sea Studies, Xenophon Paper No. 7, Athens: May 2009), 9.

8 Mykola Kapitonenko, *Resolving Post-Soviet “Frozen Conflicts”: Is Regional Integration Helpful?*, (CAUCASIAN REVIEW OF INTERNATIONAL AFFAIRS VOL. 3 (1) –WINTER 2009, CRIA 2009), 3.

9 Jansiz & Hojaste, *Conflicts in the Caucasus Region and Its Effects on Regional Security Approach*, 89.

Ν. Καυκάσου, ο ανταγωνισμός στον ενεργειακό τομέα για πρόσβαση στα κοιτάσματα της Κασπίας και της Μαύρης Θάλασσας, η αδράνεια και διστακτικότητα της διεθνούς κοινότητας.

«Παγωμένες Συρράξεις» και η «απόψυξη» τους σε Ν. Καύκασο: Γεωργία-Ν. Οσετία (στόχος: ένωση με Β. Οσετία και προσάρτηση σε Ρωσία)-Αμπχαζία (στόχος: ανεξαρτησία/οριζόντια σχέση με Γεωργία)

Η κατάσταση στην περιοχή χαρακτηριζόταν από *σταθερή αστάθεια*¹⁰ μέχρι το 2008, αφού μία “κατεψυγμένη” ειρήνη φαινόταν προτιμότερη από ένα “θερμό” επεισόδιο και οι περισσότεροι δρώντες είχαν προσαρμοστεί και υιοθετήσει το “παγωμένο” status quo. Παρά τις διαμεσολαβητικές προσπάθειες των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών για πολιτική επίλυση, μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους από την επιδίωξη εξωτερικής, στην επίτευξη εσωτερικής αποτελεσματικής αυτοδιάθεσης, η ρωσική Near Abroad δεν επέτρεψε την “απόψυξη” των συρράξεων.

Ο πενθήμερος πόλεμος, ο οποίος σε κάθε του έκφανση βρίσκεται στο επίκεντρο της παρούσης έρευνας δεν ήταν παρά το κερασάκι της τούρτας μίας συνύπαρξης λαών και ποικίλων εθνικοτήτων στην περιοχή που ενώ γνώρισε μακρά περίοδο αρμονικής και ειρηνικής συμβίωσης, επλήγη από αμοιβαίες παρερμηνείες που οδήγησαν στην άνοδο εθνικισμών συνοδευόμενων από μία αίσθηση κατώτερου status και μιας επακόλουθης ανάγκης επιδίωξης αποστερημένων δικαιωμάτων, που πυροδότησε μία τεταμένη ατμόσφαιρα επιφυλακτικότητας και εχθρότητας, ιδιαίτερα μετά τη διάσπαση της ΕΣΣΔ. Φυσικό ήταν άλλωστε, αφού πρόκειται για μερικώς αναγνωρισμένες οντότητες των οποίων την ανεξαρτησία αρνούνται τα ΗΕ, αλλά αναγνωρίζει η Ρωσία¹¹. Έπειτα, οι πολιτικές ανατροπές και μεταβολές στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό της Γεωργίας το 2003 (Rose Revolution¹²), αύξησε το ενδιαφέρον και την επιδίωξη επιρροής στη ζώνη near abroad της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Από την άλλη πλευρά οι συρράξεις “πάγωσαν” λόγω των ειρηνευτικών συμφωνιών ανακωχής της δεκαετίας του 1990, οι οποίες προφανώς στη συνέχεια δε συμβάδισαν με τις νέες συνθήκες και ανάγκες των καιρών και συνεπώς αδυνατούσαν να

10 Peter Rutland, *Frozen Conflicts, Frozen Analysis* (International Studies Association, Chicago, IL, 2007), 1.

11 Στις 9 Σεπτεμβρίου 2008 εγκαθιδρύει διπλωματικές σχέσεις, στις 24 Οκτωβρίου ορίζει πρεσβευτές και γίνεται εγγυήτρια της ασφάλειάς τους.

¹² Για τις πολιτικές εξελίξεις, την πολιτειακή κατάσταση στο εσωτερικό της Γεωργίας και τον αντίκτυπό τους στον πόλεμο, βλ. αναλυτικά: David Aprasidz, *State-Building and Democratization in Georgia: Have the Limits Been Reached?* (OSCE Yearbook, 2008)

διεκπεραιώσουν τις λειτουργίες τους.¹³ Για μεγάλο διάστημα (τουλάχιστον μία δεκαετία), οι “παγωμένες συρράξεις” δεν έχαιραν της αρμόζουσας προσοχής της διεθνούς κοινότητας.¹⁴ Οι διαμάχες βρίσκονταν στο μεταίχμιο διακρατικού και ενδοκρατικού¹⁵, εθνικιστικού αλυτρωτισμού και καιροσκοπικού *realpolitik*.

Όσον αφορά στο διεθνές δίκαιο, ο πόλεμος έθιξε καίρια ζητήματα που ταλανίζουν το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, είναι τόσο διαχρονικά όσο και σύγχρονα, και σίγουρα όχι απλό να απαντηθούν. Πρόκειται κατά κύριο λόγο για το περιεχόμενο του τρίτου κεφαλαίου της παρούσης έρευνας που αφορά στην αρχή της αυτοδιάθεσης, το δικαίωμα της μονομερούς απόσχισης και την αναγνώριση *de facto* οντοτήτων. Συγκεκριμένα, οι εξελίξεις στα Βαλκάνια, όταν το Φεβρουάριο του 2007 έγινε η παρουσίαση του σχεδίου¹⁶ του Ειδικού απεσταλμένου ΗΕ (UNOSEK: United Nations Special Envoy for Kosovo) Martin Athisaari για το Κόσοβο, το οποίο προέβλεπε *de facto* κρατική ιδιότητα και συνεχή παρουσία διεθνούς αστυνόμευσης για την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, ανέτρεψαν τα δεδομένα. Η Ρωσία εξαρχής πήρε θέση δηλώνοντας πως οι προσπάθειες παραβίασης της Γιουγκοσλαβικής κυριαρχίας, θα είχαν άμεσο αντίκτυπο στις όχι πια και τόσο παγωμένες¹⁷ συρράξεις της πρώην ΕΣΣΔ. Με τον πενθήμερο πόλεμο, η Ρωσία για πρώτη φορά από το 1991 εκδηλώνει αναθεωρητικές προθέσεις¹⁸. Η περίπτωση μας αποκαλύπτει ακόμα την πιθανότητα κλιμάκωσης εντάσεων όταν ένα προσωρινό καθεστώς ούτε ειρήνης, ούτε πολέμου πολυκαιρίζει και κακοφορμίζει¹⁹.

¹³ παρ. 3, TR, 12.

¹⁴ Jaarp Ora, *Frozen Conflicts and the EU-a search for a positive agenda*, (pp. 50-58, Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbook, 2006), 51.

¹⁵ Aytan Gahramanova, *“Peace Strategies in “frozen” ethno-territorial conflicts: integrating reconciliation into conflict management. The case of Nagorno-Karabach*, (Mannheimer Zentrum Fur Europäische Sozialforschung, Nr. 103, 2007), 2.

¹⁶ Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement

¹⁷ Και όσον αφορά την αλλαγή δυναμικών σε προσπάθεια καθορισμού status, και σε ότι αφορά την “πυρπόληση” του προηγούμενου νομικού πλαισίου που διατηρούσε τις εντάσεις στην κατάψυξη και διασφάλιζε σταθερή αστάθεια.

¹⁸ Προκειμένου να εδραιώσει σημαντικό ρόλο στα πλαίσια ενός πολυπολικού κόσμου. Περισσότερα: Freire&Kanet, *Key Players*, 83.

¹⁹ S. Neil MacFarlane, *Frozen Conflicts in the Former Soviet Union –The Case of Georgia/South Ossetia* (OSCE Yearbook 2008)

A. Ιστορικό και Γενικότερο Πλαίσιο, τα Γεγονότα και η απάντηση της διεθνούς κοινότητας

1. Οι ρίζες των εθνοτικών συγκρούσεων, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, τα 1990s & 2000s

Το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο²⁰

Γεωργία-Ρωσία

Η Γεωργία συνιστά ένα εντόνως θρησκευόμενο έθνος, το οποίο θεωρεί τον εαυτό του αρχαιότερο από αυτόν της Ρωσίας. Πιο συγκεκριμένα, η Γεωργιανή εθνική ταυτότητα βασίζει τις ιστορικές της ρίζες στην ίδρυση της αυτοκέφαλης Γεωργιανής εκκλησίας τον 4ο αιώνα και τη δημιουργία Γεωργιανού αλφαβήτου τον 5ο αιώνα. Βασικό για την ιστορική πορεία των διμερών σχέσεων Γεωργίας- Ρωσίας ήταν συμφωνία που υπεγράφη το 1783 και όριζε ρωσική προστασία κατά της περσικής απειλής. Η συμφωνία αυτή οδήγησε τελικά σε σταδιακή, μέχρι το 1917, ένταξη της Γεωργίας στη Ρωσική Αυτοκρατορία. Η περίοδος αυτή (1881-1917), συνέπεσε με ισχυρή δράση της γεωργιανής intelligentsia για την προώθηση του πατριωτισμού με στόχο την παύση της ρωσικής κυριαρχίας. Από την άλλη πλευρά, οι ρωσικοί ισχυρισμοί υποστηρίζουν την εκδοχή πως η Ρωσία παρείχε στη Γεωργία την απαραίτητη αρωγή κατά περιφερειακών απειλών, καθώς και ένα πλήρες και λειτουργικό διοικητικό και εκπαιδευτικό σύστημα.

Σήμερα, η Γεωργία θεωρεί πως η Δημοκρατία της Γεωργίας (1918-1921), καταπιέστηκε άρδην από τους Μπολσεβίκους και γι' αυτό επεδίωξε εντόνως την εθνική απελευθέρωση και δημιουργία μιας σύγχρονης δημοκρατικής κρατικής οντότητας μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ.

Στις 9 Απριλίου 1991 έγινε τελικά η Ανακήρυξη Ανεξαρτησίας της Γεωργίας. Είχε προηγηθεί βεβαίως η σταλινική περίοδος που σημαδεύτηκε από ένοπλο αγώνα, καταπίεση και μαζική 'τρομοκρατία', η οποία ευλόγως διαμόρφωσε γεωργιανή φιλοδυτική συνείδηση.

Γεωργία-Ν. Οσετία-Αμπχαζία

Κατά τη Σοβιετική περίοδο, η Γεωργία χωρίστηκε σε τρεις διακριτές γεωγραφικά και πολιτικά περιοχές: τη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γεωργίας, την Αυτόνομη Δημοκρατία της Αμπχαζίας και το Αυτόνομο Ομπλαστ της Ν. Οσετίας. Οι περιοχές αυτές παρέμειναν εντός των

²⁰ Αναλυτικότερα το ιστορικό πλαίσιο των τριών αποσχιστικών περιοχών του Ν. Καυκάσου στο κεφ. 1: σελ. 1-20, Tim Potier, *Conflict in Nagorno Karabach, Abkhazia and S. Ossetia- A legal appraisal* (The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 2001)

διεθνών αναγνωρισμένων συνόρων της Γεωργίας (που συνέπιπταν με αυτά της 'Πρώην Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γεωργίας', όπως ορίστηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1991).

Ο πρώτος πρόεδρος του νεοσυσταθέντος κράτους, Zviad Gamsakhurdia, προώθησε ενεργά τον εθνικισμό προκειμένου να απομονώσει και να αποξενώσει τις δύο άλλες περιοχές. Η εν λόγω πολιτική συμπεριφορά χρωματιζόταν από πασιδηλο σωβινισμό και προφανώς επιδείνωσε τις όποιες εντάσεις²¹, οι οποίες κορυφώθηκαν σε διμερείς συρράξεις, πρώτα στη Ν. Οσετία (1991-2) και έπειτα στην Αμπχαζία (1992-4), λήγοντας με την απώλεια ελέγχου της Γεωργίας μεγάλου μέρους των περιοχών αυτών²².

1990s: οι εθνοτικές διαμάχες, συνέπειες και αντίδραση της διεθνούς κοινότητας²³

Η περίοδος της δεκαετίας του 1990 χαρακτηρίζεται από φιλορωσική στροφή λόγω της αλλαγής δεδομένων στο εσωτερικό της χώρας, γεγονός που διαμόρφωσε τις εξελίξεις και τη μετέπειτα πορεία των διμερών σχέσεων.

Συγκεκριμένα, μετά τις γεωργιανές απώλειες από τις δύο συρράξεις, ο νέος πρόεδρος της Γεωργίας, Eduard Shevardnadze, ζητά βοήθεια από τη Ρωσία το 1993, προκειμένου να καταπνίξει ρεύμα υποστηρικτών του Gamsakhurdia στη δυτική επαρχία του Samegrelo. Με τον τρόπο αυτό ξεκινάει η νέα εξωτερική πολιτική της Γεωργίας με εμφανώς ρωσικό προσανατολισμό.

Τον Οκτώβριο του 1993 υπογράφεται η ένταξη της Γεωργίας στον Commonwealth of Independent States (CIS) υπό ρωσική ουσιαστικά ηγεσία και την επόμενη χρονιά εντάσσεται στην Collective Security Treaty (CST). Παράλληλα, τέσσερις ρωσικές στρατιωτικές βάσεις δημιουργούνται εντός της επικρατείας της Γεωργίας, ενώ ρωσική στρατιωτική παρουσία εντοπίζεται και στα γεωργιανά σύνορα με την Τουρκία. Όπως θα αναλύσουμε και παρακάτω ο Ρωσικός στρατός είχε ειρηνευτικό ρόλο στις αμφιλεγόμενες περιοχές, ο οποίος ωστόσο έχει επικριθεί αφού συνέβαλε στο "πάγωμα" των διενέξεων και τη διατήρηση του αμφιλεγόμενου status των de facto οντοτήτων.²⁴

21 παρ. 5, TR, 13

22 Περισσότερα στο David Aprasidz, *State-Building and Democratization in Georgia: Have the Limits Been Reached?* (OSCE Yearbook, 2008)

23 Για τη διαμεσολάβηση και τη δράση της διεθνούς κοινότητας στις τρεις αποσχιστικές περιοχές βλ. κεφάλαια 5-7, Potier, *Conflict in Nagorno Karabach*, 83-142.

24 Nicu Popescu, 'Outsourcing' de facto Statehood. Russia and the Secessionist Entities in Georgia and Moldova. (No.109, July 2006, Centre for European Policy Studies), 1.

Επιπροσθέτως, η Ρωσία κατείχε κεντρικό και στρατηγικό ρόλο σε όλους τους φορείς που ενεπλάκησαν στις ειρηνευτικές προσπάθειες, έστω και αν η επιρροή της περιοριζόταν στην άσκηση βέτο (βλ. ΣΑ ΗΕ). Οι προκλήσεις όσον αφορά στο ενεργειακό, τις μεταναστευτικές ροές, το οργανωμένο έγκλημα, την τρομοκρατία, τα πυρηνικά παραμένουν παρούσες, παρά τις μεμονωμένες και σποραδικές φιλικές χειρονομίες.

Nagorno-Karabach

Δυστυχώς, ο περιορισμός του θέματος δεν επιτρέπει εκτενή ανάλυση της κατάστασης στο ΝΚ²⁵, ωστόσο θα αναφερθώ συνοπτικά στα γεγονότα και τη διεθνή αντίδραση για να ρίξω φως στα κοινά σημεία με τις υποθέσεις που μελετάμε. Το ΝΚ είναι ένας μικρός θύλακας εντός της Δημοκρατίας του Αζερμπαϊτζάν τον οποίο διεκδικεί η Αρμενία βάσει ιστορικών ισχυρισμών (από τον 1ο αι.) που στοιχειοθετούν εθνικιστικά αφηγήματα στα οποία στηρίζονται οι αποσχιστικές τάσεις στην περιοχή. Το πρόβλημα είναι πως και τα δύο μέρη θεωρούν την περιοχή ακρογωνιαίο λίθο της εθνικής τους ταυτότητας²⁶. Κατά τη Σοβιετική περίοδο το ΝΚ αποτελούσε Αυτόνομο Όμπλαστ (όπως η Αμπχαζία και η Ν. Οσετία) και αιτούταν ένωση με την Αρμενία (1988).

Με τη διάλυση της ΕΣΣΔ, πρώτο κηρύσσει ανεξαρτησία το Αζερμπαϊτζάν στις 30 Αυγούστου 1991, πριν ακόμα από την Αρμενία ή το ΝΚ. Το τελευταίο ακολούθησε στις 2 Σεπτεμβρίου και επικύρωσε με δημοψήφισμα στις 10 Δεκεμβρίου.²⁷

Το ΝΚ έχει μετατραπεί σε σκηνικό μακρόχρονων ανεπίλυτων εχθροπραξιών που έχουν “παγώσει”, όπως παγωμένη φαίνεται να είναι και η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας, παρά τις μεγάλοπνοες προθέσεις και ιδέες.

Μέχρι το 1991, η διένεξη στο ΝΚ συνιστούσε εσωτερική υπόθεση της ΕΣΣΔ, έπειτα διεθνοποιείται και βλέπουμε τη διαμεσολάβηση αφενός του OSCE και αφετέρου της Ρωσίας. Μετά τη σύγκρουση με στόχο την απόσχιση και ενοποίηση του ΝΚ με την Αρμενία υπογράφεται η συμφωνία ανακωχής το 1994 (*Bishek Protocol*) υπό τη αιγίδα του OSCE με το Minsk Group on NK (Επιτροπή για την επίλυση της κρίσης που είχε εγκαθιδρυθεί από το 1992) και της

25 Βλ. σχετικά Miller, *NK: a war without peace*, 43-75 στο Eichensehr & Reisman και Aytan Gahramanova, “Peace Strategies in “frozen” ethno-territorial conflicts: integrating reconciliation into conflict management. The case of Nagorno-Karabach” & Tim Potier, *Conflict in Nagorno Karabach, Abkhazia and S. Ossetia- A legal appraisal*

26 Aytan Gahramanova, *Peace Strategies in “frozen” ethno-territorial conflicts: integrating reconciliation into conflict management*, 4.

27 Μαρία Ηλ. Καλλία, *Η δημιουργία των κρατών στη σύγχρονη δικαιοταξία*, (Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Αθήνα, 2015), 325.

Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης του CIS²⁸. Τα ΗΕ είχαν ήδη κάνει έκκληση για άμεση παύση πυρός, απόσυρση των κατοχικών δυνάμεων στην επικράτεια του Αζερμπαϊτζάν, όπως επίσης είχαν δηλώσει υποστήριξη για τις διαμεσολαβητικές προσπάθειες του OSCE²⁹. Διμερώς είχαν ήδη γίνει προσπάθειες χωρίς επιτυχία όμως³⁰, αφού ανάμεσα στον ανταγωνισμό Ρωσίας-OSCE, δημιουργούνταν αδιέξοδα που υπονόμευσαν την πρόοδο. Συγκεκριμένα, η Ρωσία στόχο είχε την επίτευξη ειρηνευτικών συμφωνιών, ενώ ο OSCE στόχευε σε συλλογική και μακροπρόθεσμη επίλυση.

Σε συνάντηση κορυφής του OSCE [OSCE Lisbon Summit (1996)] ετέθησαν τρεις βασικές αρχές ως προαπαιτούμενα για συμφωνία: η εδαφική ακεραιότητα της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν, ο καθορισμός του νομικού καθεστώτος του NK, και τέλος ,εγγύηση ασφάλειας για το NK. Τελικά, έπειτα από τόσες προσπάθειες, ο OSCE αποδεικνύεται ανεπαρκής και ως προς τα μέσα και ως προς την πολιτική βούληση³¹, αφού εικοσιένα έτη μετά την υπογραφή του Bishek Protocol, η διένεξη έχει κυριολεκτικά “παγώσει”, δεδομένου του ότι δεν έχει ξεσπάσει ένοπλη σύρραξη αλλά ούτε και ως ειρήνη μπορεί να περιγραφεί το καθεστώς στην περιοχή.

Η ειδοποιός διαφορά με την Αμπχαζία και τη Ν. Οσετία είναι η απουσία ειρηνευτικών δυνάμεων. Ακόμα, δεν έχει αναγνωριστεί διεθνώς με εξαίρεση τις de facto οντότητες, Ν. Οσετία, Αμπχαζία και Υπερδνειστερία.

Αμπχαζία³²

Αρχικά, από το 1921, η Αμπχαζία είχε πλήρες καθεστώς δημοκρατίας, κάποιους μήνες μετά όμως, ενώθηκε και έγινε τμήμα της ΣΣΔ της Γεωργίας³³. Όχι μόνον το νομικό καθεστώς υποβαθμίστηκε, αλλά λόγω εγκατάστασης Γεωργιανών οι Αμπχαζοί συνιστούσαν πλέον μειονότητα και δεν

28 Περισσότερα: Nicholas W. Miller, NK: a war without peace, 64.

29 UN S/RES/822 (1993), S/RES/853 (1993), S/RES/874 (1993), S/RES/884 (1993)

30 Yeltsin-Nazarbayev Mediation 1991 (Miller, war without peace, 54), Turkish&Iranian Mediation Efforts 1992 (Miller, war without peace, 56), France, Russia and the US take over mediation 1997-present (Miller, war without peace, 68).

31 Miller, war without peace, 70.

32 Τα κυριότερα σημεία διαμεσολάβησης: *Moscow Agreement on a Ceasefire Separation of Forces of 14 May 1994 Par.3 of the Declaration on Measures for a Political Settlement of the Georgian – Abkhaz conflict* Shevardnaze-Yeltsin Joint Peacekeeping Forces (JPKF)

33 Καλλία, Η δημιουργία των κρατών, Note 1216, 329.

μπορούσαν να απολαύσουν βασικά δικαιώματα, όπως τη διδασκαλία της μητρικής τους γλώσσας.

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, κηρύσσει ανεξαρτησία στις 25 Αυγούστου 1990 και στις 23 Ιουλίου 1992, μετά από αποτυχημένες προσπάθειες διπλωματικής επίλυσης μέσω ομοσπονδιακών δομών, η Αμπχαζία επαναφέρει το Σύνταγμα του 1925 που προέβλεπε «δύο ισότιμες δημοκρατίες». Οι εχθροπραξίες δεν άργησαν να ξεσπάσουν.

Η Συμφωνία της Μόσχας [*Moscow Agreement on a Ceasefire Separation of Forces of 14 May 1994*] εξασφάλισε την ανακωχή του πρώτου πολέμου μεταξύ Αμπχαζίας- Γεωργίας. Πρόκειται για ειρηνευτική συμφωνία που υπεγράφη στη Μόσχα και όριζε την εγκαθίδρυση ειρηνευτικής δύναμης 3000 στρατιωτών (CIS Peacekeeping Force- CIS PKF) υπό την ηγεσία του Commonwealth of Independent States. Από τα κράτη που απάρτιζαν τον διεθνή οργανισμό, μόνον η Ρωσία απέστειλε ανθρώπινο δυναμικό. Την ειρηνευτική δύναμη ενέκρινε το ΣΑ ΗΕ (S/RES 937 1994), ενώ πριν είχε ορίσει τη UN Observer Mission in Georgia (*UNOMIG*) (Αύγουστος 1993), της οποίας το mandate έγκειτο στην επιτήρηση της εφαρμογής των ειρηνευτικών συμφωνιών στην Αμπχαζία. Ο ειδικός εκπρόσωπος του ΓΓ ΗΕ (UN Secretary General's Special Representative) επιφορτίστηκε με την προώθηση της ειρηνευτικής διαδικασίας.

Επιπλέον, ενδιαφέρον για τα τεκταινόμενα επέδειξε η ΕΕ που ενεπλάκη ενεργά σε επίπεδο προώθησης της ειρήνης. Το *Group of Friends of Georgia (1997)* συμπεριελάμβανε τις ΗΠΑ, Ρωσία, Γαλλία, ΗΒ, Γερμανία, έχοντας ως στόχο τη συνεργασία στο Αμπχαζιανό ζήτημα στα πλαίσια της λεγόμενης Geneva Process. [1995 *Geneva Process* by the UN Coordinating Council (με στόχο την άρση οικονομικών κυρώσεων από Αμπχαζία, επιστροφή των IDPs, χωρίς όμως να ορίζει το νομικό καθεστώς)]. Σύμφωνα με το ICG, στόχο είχε να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ Γεωργίας, Ρωσίας και Αμπχαζίας στους τομείς της ασφάλειας, εμπορίου και ελευθερίας μετακινήσεως.

Η Γεωργία αρχικά φάνηκε πρόθυμη να παραχωρήσει αυτονομία στα πλαίσια επικείμενης ομοσπονδοποίησης, ενώ η Αμπχαζία ακόμα επιμένει σε ισονομία και προτιμά το συνομοσπονδιακό μοντέλο. Το παράδοξο έγκειται στο ότι από τη μία, δεδηλωμένος στόχος είναι η δημιουργία ουδέτερης και αποστρατιωτικοποιημένης δημοκρατίας, από την άλλη όμως διαπιστώνουμε την ύπαρξη ρωσικής στρατιωτικής παρουσίας.³⁴

Το 1999, υιοθετείται η Πράξη περί Κρατικής Ανεξαρτησίας της Δημοκρατίας της Αμπχαζίας. Η Independent International Fact Finding Mission on the Conflict in Georgia έκρινε πως δεν επιτρέπεται η απόσχισή από τη Γεωργία, αφού το δικαίωμα αυτοδιάθεσης δε συνεπάγεται δικαίωμα απόσχισης. Σύμφωνα, με τα ευρήματα και συμπεράσματα της Tagliavini Report, η

34 Sergey Markedonov, *The Big Caucasus*, 55.

διένεξη στην Αμπχαζία έπαιξε πιο περιορισμένο, ωστόσο ουσιαστικό ρόλο στα γεγονότα του Αυγούστου 2008.³⁵

Μετά τον πόλεμο και με την ειρηνική γεωργιανή μετάβαση σε άλλη κυβέρνηση το 2012, αναπτρώνεται η ελπίδα για αναβίωση εποικοδομητικού διαλόγου για ανθρωπιστικά ζητήματα και ζητήματα ασφαλείας³⁶. Μάλιστα, ο νέος Γεωργιανός πρωθυπουργός Bidzina Ivanishvili, έχει θέσει ως προτεραιότητα τη βελτίωση των σχέσεων με τη Μόσχα. Ωστόσο, η Ρωσία εξακολουθεί να διατηρεί τον αποτελεσματικό έλεγχο στην Αμπχαζία λόγω της τεράστιας οικονομικής υποστήριξης³⁷ και της στρατιωτικής παρουσίας στην περιοχή και εάν δεν αλλάξει στάση, θα εξακολουθεί να θεωρείται “απειλή”³⁸.

Διαφωνίες υπάρχουν και ανάμεσα σε Αμπχαζία και Ρωσία, κυρίως λόγω απροθυμίας της πρώτης να παραιτηθεί κάθε εξουσίας επί του εδάφους της. Από την άλλη πλευρά, ο κατοχικός νόμος που βρίσκεται σε ισχύ, δημιουργεί προσκόμματα στη μετακίνηση προσώπων και αγαθών, γεγονός που προκαλεί ανασφάλεια και δυσπιστία. Η μη ορθή εφαρμογή της ειρηνευτικής συμφωνίας του 2008 [6-point agreement] από τη Ρωσία και η αβέβαιη μοίρα των Γεωργιανών IDPs³⁹ (που απασχολούν κάθε χρόνο τη ΓΣ ΗΕ με την έκδοση Ψηφισμάτων που αιτούνται την επιστροφή) δυσχεραίνουν την κατάσταση. Εντάσεις σημειώνονται και στις σχέσεις των τριών Ορθόδοξων Εκκλησιών αυξάνοντας την επιφυλακτικότητα.⁴⁰

Το κρατίδιο έχει αναγνωριστεί από τη Ρωσική Ομοσπονδία, τη Δημοκρατία της Νικαράγουα, τη Βενεζουέλα και τη Δημοκρατία του Ναούρου, αλλά και από τις de facto οντότητες, Ν. Οσετία, ΝΚ και Υπερδνειστερία⁴¹.

35 παρ. 7, TR, 7.

36 ICG, Abkhazia: the long way to reconciliation, (Europe Report No 224, 10/4/2013), executive summary.

37 Comprehensive Aid Plan for the Socio-Economic Development of Abkhazia.

38 ICG, Abkhazia, executive Summary.

39 Πέρα από τους IDPs, το ICRC κάνει λόγο για 200 Αμπχαζούς και 1.700 Γεωργιανούς αγνοουμένους από τον πόλεμο του 1993. Οι αρχές και των δύο μερών θα μπορούσαν να συνεργαστούν για τη διαλεύκανση της τύχης τους. (ICG, Abkhazia, 14)

40 βλ. σχετικά: ICG, Abkhazia, 10.

41 Τόσο στην περίπτωση της Αμπχαζίας, όσο και της Οσετίας, η αναγνώριση έχει καταδικαστεί από την ΕΕ, τον OSCE, το NATO, το ΣτΕ λόγω της παραβίασης της εδαφικής ακεραιότητας της Γεωργίας.

Οι προτάσεις του ICG είναι οι εξής: να ενεργοποιηθούν οι συναντήσεις και επιτροπές επιτόπιας έρευνας του Gali Incident Prevention and Response Mechanism (IPRM), τις οποίες μπούκοτάρει η Αμπχαζία. Προσπάθειες πρέπει να γίνουν ακόμη για την υπογραφή κοινού συμφωνητικού⁴² για μη χρήση βίας όπως συνιστούν τα ΗΕ, η ΕΕ και ο OSCE στα πλαίσια των Geneva International Discussions, με παράλληλη ενίσχυση της διεθνούς παρουσίας στην περιοχή⁴³. Ιδιαίτερα θα βοηθούσε ακόμα διμερής διάλογος μεταξύ Αμπχαζίας και Γεωργίας, ακόμα και σε θέματα πολιτιστικού περιεχομένου, όσον αφορά στη γλώσσα διδασκαλίας πχ., για σταδιακή προσέγγιση⁴⁴. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί βεβαίως και στην αποτελεσματικότητα, αφού έως τώρα η διεθνής παρουσία εστίαζε σε επείγουσες και έκτακτες καταστάσεις, παρά σε προσπάθεια ανάπτυξης και προόδου.⁴⁵

N. Οσετία

Το 1918 και έπειτα και πάλι το 1920, η Ν. Οσετία επεδίωξε να ανακηρύξει την ανεξαρτησία της από τη Γεωργία κατά τη διάρκεια των Οσετικών Επαναστάσεων. Το 1921, η Γεωργία κατακτάται από τη Σοβιετική Ένωση και στη συνέχεια το 1923 η Ν.Οσετία μετατρέπεται σε αυτόνομη περιοχή εντός του εδάφους της πρώτης.

Κατά τη διάρκεια της Σοβιετικής περιόδου, οι εχθροπραξίες και εντάσεις έπαυσαν και η Ν. Οσετία δεν επεδίωξε τη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους μέχρι το 1990. Το αυτόνομο oblast ανακήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία του από τη Γεωργία στις 11 Δεκεμβρίου 1990 και ο τότε πρόεδρος της Γεωργίας Zviad Gamsakhurdia, αμφισβήτησε το γεγονός, χαρακτηρίζοντας την άκυρη, κάτι που πυροδότησε διετή σύρραξη (1991-2). Η απώθηση των γεωργιανών στρατευμάτων από την περιοχή οδήγησε στην de facto διοίκησή της από την αποσχιστική κυβέρνηση.

Ceasefire: 14 July 1992 Dagomys/ Sochi Agreement (art.3(3) provides PKF)

Η συμφωνία υπεγράφη από τους ηγέτες E. Shevardnadze και Boris Yeltsin και εγκαθίδρυσε στην περιοχή ειρηνευτική δύναμη που αποτελούνταν από ίσο αριθμό γεωργιανών, οσετικών και ρώσων στρατιωτών υπό την ηγεσία ρώσου αξιωματούχου (joint peacekeeping forces). Προέβλεπε

42 Η Γεωργία είναι ιδιαίτερα αρνητική φοβούμενη πως συμφωνίες τέτοιου τύπου υποδηλώνουν έστω και μερική αναγνώριση του άλλου μέρους.

43 ICG, Abkhazia, Παρ. 9, recommandations.

44 Η εξεύρεση κοινών πεδίων συνεργασίας και στοχοθέτησης, έστω και δευτερευόντων, είναι πολύ σημαντική, ούτως ώστε να εκκινήσει ο διάλογος.

45 ICG, Abkhazia, 24.

τη δημιουργία πολυμερούς επιτροπής για την επιτήρηση της εφαρμογής της, αποτελούμενη από γεωργιανές, ρώσικες και οσσετικές (και του βορείου και του νοτίου τμήματος) ένοπλες δυνάμεις. Ο ρόλος της Ρωσίας είναι διφορούμενος, αφού φέρεται ως ειρηνευτική δύναμη, αλλά τα γεγονότα υποδεικνύουν πως βοήθησε τη Ν. Οσσετία. Αποτέλεσμα της σύγκρουσης είναι πως πρακτικά και λειτουργικά η Ν. Οσσετία είναι ανεξάρτητη από τη Γεωργία, αφού διαθέτει ίδιο κοινοβούλιο, οικονομική πολιτική, εκπαιδευτικό σύστημα και στρατό.⁴⁶

Στις 21 Δεκεμβρίου 1991, το Οσσετιανό Κοινοβούλιο υπερψήφισε την ανεξαρτησία από τη Γεωργία, ενώ ακολούθησε το δημοψήφισμα του 1992 που επιβεβαίωσε το γεγονός (98% υπέρ-ο γεωργιανός πληθυσμός δεν έλαβε μέρος). Παρόλη τη de facto διοικητική αυτονομία της Ν. Οσσετίας και το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, οι προσπάθειές τους για πραγματική ανεξαρτησία απέβησαν άκαρπες, αφού η διεθνής κοινότητα αντιμετώπισε το όλο ζήτημα ως τμήμα των εσωτερικών υποθέσεων της Γεωργίας αρνούμενη να αναγνωρίσει το ψευδοκράτος. Διαμεσολαβητικές προσπάθειες έγιναν επί του ζητήματος από την Μικτή Επιτροπή [*Mixed Commission* (αντιπροσωπείες από τη Ρωσική Ομοσπονδία, τη Ν. Οσσετία, τη Γεωργία καθώς και εκπρόσωποι του OSCE Mission in Georgia⁴⁷)]. Οι διαπραγματεύσεις ετέθησαν έχοντας ως σημείο εκκίνησης την εδαφική ακεραιότητα της Γεωργίας.

Η Γεωργία έχει ήδη απολέσει τον αποτελεσματικό έλεγχο της περιοχής, ενώ η σύγκρουση είχε ως αποτέλεσμα χιλιάδες πρόσφυγες και IDPs. Το 1993 η Ν. Οσσετία συνέταξε ίδιο Σύνταγμα και το 1996 εξέλεξε για πρώτη φορά πρόεδρο. Το 2006 έγινε και πάλι δημοψήφισμα και προεδρικές εκλογές, όπου το 99% του πληθυσμού ψήφισε υπέρ της ανεξαρτησίας, ενώ πάγια θέση του προέδρου είναι και η ένωση με τη Β. Οσσετία. Για ακόμα μία φορά, ο γεωργιανός πληθυσμός δεν έλαβε μέρος και τίποτα από αυτά δεν ανεγνωρίσθη από τη διεθνή κοινότητα.

Προσπάθεια διμερούς προσέγγισης αποτέλεσε η συμφωνία Γεωργίας-Ρωσίας, υπογραφείσα το Δεκέμβριο του 2000 για Διάδραση με στόχο την Αναδόμηση της Οικονομίας στη Ζώνη της Διένεξη και για την Επιστροφή των Προσφύγων.⁴⁸ Το 2001 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή γίνεται παρατηρητής στην Joint Control Commission. Το κρατίδιο έχει αναγνωριστεί από τη Ρωσική Ομοσπονδία, τη Δημοκρατία της Νικαράγουα, τη Βενεζουέλα και τη Δημοκρατία του Ναουρού, αλλά και από τις de facto οντότητες, Αμπχαζία, ΝΚ και Υπερδνειστερία.

46 Charles King, "The five-day war: Managing Moscow after Georgia crisis, Foreign Affairs, Nov.-Dec. 2008

47 OSCE Mission (1993): επιφορτίζεται με την αρωγή προς όλα τα μέρη για την επίτευξη ειρηνικής πολιτικής επίλυσης.

48 Russian- Georgian Intergovernmental Agreement (3.12.2000) on Interaction to Rebuild the Economy in the Zone of the Georgian-Ossetian Conflict, and on the Return of Refugees.

2000: το πλαίσιο διαμεσολάβησης και πολιτικών αλλαγών

Στην ανατολή της νέας χιλιετίας, ήταν πλέον εμφανές, μετά από όλες τις παραπάνω διαμεσολαβητικές διαδικασίες και ειρηνευτικές προσπάθειες, πως η επίλυση των ζητημάτων των “παγωμένων συρράξεων” ήταν περίπλοκη και δύσβατη, ενώ το νομικό καθεστώς της Ν. Οσετίας και της Αμπχαζίας παρέμενε απροσδιόριστο.

Παράλληλα, παρατηρούμε εκ νέου να συντελούνται γιγάντιες γεωπολιτικές μεταβολές⁴⁹, όπως και στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, που κατά κύριο λόγο αφορούν στην κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής της Γεωργίας, τις μεταβολές στο εσωτερικό της, αλλά και στις διεθνείς εξελίξεις.

Συγκεκριμένα, μας απασχολεί άμεσα η διεύρυνση του NATO προς ανατολάς και η γενικότερη ανάφλεξη ενδιαφέροντος για την περιοχή του Καυκάσου από πλευράς του συνόλου της διεθνούς κοινότητας, που συνδεόταν βεβαίως με ενεργειακά ζητήματα και ζητήματα ασφάλειας. Σε απάντηση, η Ρωσία, υπό την ηγεσία πλέον του Vladimir Putin, αναζωπύρωσε την πολιτική 'near abroad'.

Στο εσωτερικό της Γεωργίας, δε, ο Saakashvili ανήγαγε την επίλυση των παγωμένων συρράξεων σε βασική προτεραιότητα της προεδρίας του⁵⁰. Κατά τη διάρκεια της ηγεσίας του, οι σχέσεις με τη Ρωσία εντείνονται και εκτυλίσσονται σε αμιγώς αρνητικό κλίμα. Στα πλαίσια αυτά, αυξάνει τις αμυντικές δαπάνες από 1% σε 8%, αποστέλλοντας ξεκάθαρο επικοινωνιακό μήνυμα στα ενδιαφερόμενα μέρη. Η εξωτερική πολιτική της Γεωργίας αποκτά καταφανώς φιλοδυτική χροιά και μάλιστα επανεκφράζεται η πρόθεση να γίνει μέλος του NATO⁵¹ (αφού ήδη είχε γίνει μία πρώτη προσέγγιση από τον πρόεδρο Shevardnadze).

Παράλληλα, οι ΗΠΑ παρείχαν ενεργή πολιτική υποστήριξη στη γεωργιανή κυβέρνηση και τον πρόεδρο προσωπικά με αποκορύφωμα την ομιλία του προέδρου Bush Jr. Στις 10 Μαΐου 2005. Επιπροσθέτως, υλοποίησαν ένα εκτενές πρόγραμμα στρατιωτικής υποστήριξης και από πλευράς οικονομικής ενίσχυσης, αλλά και εκπαίδευσης ανθρωπίνου δυναμικού και εξοπλισμών. Ανάλογα συνέβαλαν στην ενίσχυση της Γεωργίας και άλλες ενδιαφερόμενες χώρες, όπως το Ισραήλ, η

⁴⁹ Περισσότερα στο S. Neil MacFarlane, *Frozen Conflicts in the Former Soviet Union –The Case of Georgia/South Ossetia* (OSCE Yearbook 2008).

⁵⁰ Το 2005-6 μάλιστα υιοθετήθηκαν πληθώρα Αποφάσεων από το Γεωργιανό Κοινοβούλιο για την κατάσταση στις περιοχές διένεξης και την πορεία των ειρηνευτικών επιχειρήσεων (βλ. Σχετικά: Sergey Markedonov, *The Big Caucasus*, 29 & Freire & Kanet, *Key Players*, 21)

⁵¹ MacFarlane, *Frozen Conflicts in the Former Soviet Union*, 5.

Ουκρανία και η Τσεχική Δημοκρατία, περισσότερο στον τομέα της τεχνογνωσίας και των τεχνολογικών υποδομών.

Ευρωπαϊκή Προσέγγιση

Κατά τις ειρηνευτικές προσπάθειες του 1990, η ΕΕ, διστακτική, περιοριζόταν στην υποστήριξη της δράσης οργανισμών όπως τα ΗΕ και ο OSCE. Μετά τη διεύρυνση, όμως, του 2007 και το δημοψήφισμα υπέρ της ανεξαρτησίας της Ν. Οσετίας το 2006, το οποίο ακολούθησαν αιτήματα για ανεξαρτησία σε Αμπχαζία και Ναγκόρνο-Καραμπάχ, άλλαξε σταδιακά στάση και αναζήτησε κεντρικότερο ρόλο στην επίλυση της κρίσεως⁵², αφού συνειδητοποίησε πως οι τάσεις επηρέαζαν άμεσα την ίδια της την ασφάλεια και σταθερότητα, την περιφερειακή συνεργασία και τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης [ειδικότερα στους τομείς της ενέργειας σε Κασπία και Μαύρη Θάλασσα (πετρελαίου και φυσικού αερίου) και των επικοινωνιακών υποδομών και δικτύων μεταφορών].

Ο φόβος για spillover effect της αστάθειας ήταν ορατός και γι' αυτό ο ρόλος της θα έγκειτο στην προώθηση πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Επιπλέον, ένας από τους στόχους της ΕΕ κατά τη διεύρυνση του 2004, ήταν να επεκτείνει τη ζώνη *ευημερίας, σταθερότητας και ασφάλειας*⁵³, διασφαλίζοντας έτσι μακροπρόθεσμη σταθερότητα και μαθαίνοντας από τα σφάλματα της διαχείρισης της κρίσεως στα Βαλκάνια του '90. Το 2001, το Συμβούλιο Υπ. Εξωτερικών δήλωσε την πρόθεσή του να ασχοληθεί εντατικά με την πρόληψη και επίλυση διενέξεων στην περιοχή του Ν. Καυκάσου, γεγονός που επιβεβαιώθηκε το 2003 στα πλαίσια της European Security Strategy (ESS). Αντιστοίχως, το 2003-4, η Γεωργία, η Μολδαβία και η Ουκρανία, υιοθετώντας νέα ατζέντα και προτεραιότητες, στράφηκαν προς την ΕΕ ως μοντέλο και πηγή υποστήριξης, αφού προσφέρει ευρεία γκάμα πολιτικών και θεσμικών οργάνων.⁵⁴

Η εμπλοκή της ΕΕ αυξήθηκε αξιόλογα από τη Rose Revolution του 2003 που ανέδειξε μία κυβέρνηση υπέρ των μεταρρυθμιστικών αλλαγών για ενοποίηση της Γεωργίας, του εκμοντερνισμού και του ευρωπαϊκού ιδεώδους.⁵⁵

52 T.C. German, *Visibly Invisible: EU Engagement in Conflict Resolution in the South Caucasus*, (European Security, 16:3-4, 2007, 357-374), 357.

53 German, *Visibly Invisible*, 358.

54 Ora, *Frozen Conflicts*, 51.

55 Ora, *Frozen Conflicts*, 53 και Freire & Kanet, *Key Players*, 70.

Κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Saakashvili, πολλά κμ της ΕΕ δημιούργησαν στενότερες σχέσεις με τη Γεωργία για να ενισχύσουν τον δυτικό και ατλαντικό προσανατολισμό της. Ήδη από το 1992 έως το 2004 η Γεωργία είχε δεχτεί πάνω από 400 εκατομμύρια ευρώ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ από το 2004 παρεσχέθη πρόσθετη οικονομική αρωγή για τις ζώνες της Ν. Οσετίας και της Αμπχαζίας. Το 2001 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή γίνεται παρατηρητής στην Joint Control Commission (JCC), πολυμερή επιτροπή για την επιτήρηση της εφαρμογής της ειρηνευτικής συμφωνίας Sochi για τη Ν. Οσετία, ενώ ήδη παρείχε οικονομική αρωγή στην OSCE Mission για την ενίσχυση της JCC. Βάσει των παραπάνω, η οικονομική δυτικοποίηση της Γεωργίας εθωρείτο *fait accompli*.⁵⁶

Εν συνεχεία, το 2003 διορίζεται Ειδικός Εκπρόσωπος της ΕΕ για την περιοχή του Ν. Καυκάσου (EU Special Representative for the South Caucasus) με mandate την υποστήριξη πολιτικών μεταρρυθμίσεων για την επίτευξη επίλυσης των παγωμένων συρράξεων.

Έναν χρόνο αργότερα, τόσο η Γεωργία, όσο και η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν συμπεριλαμβάνονται στην European Neighborhood Policy (Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτνίασης) συσφίγγοντας τις μεταξύ τους πολιτικο-οικονομικές σχέσεις με κοινό άξονα αρχές όπως η δημοκρατία, τα ΔΑ, οι κανόνες δικαίου και η προώθηση σταθερότητας. Η ENP αν και δεν εγγυάται τη δυνατότητα ένταξης, εγκαθιδρύει προνομιακές σχέσεις των μερών με την ΕΕ⁵⁷, που συμπεριλαμβάνουν την πρόσβαση στην εσωτερική αγορά της Ένωσης, τον εκδημοκρατισμό και την εξυγίανση των θεσμών μέσω συγκεκριμένων Action Plans (Σχεδίων Δράσης).

Παρατηρούμε λοιπόν μία γενικότερη τάση ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, που όμως όταν τίθενται καίρια ζητήματα όπως η ένταξη στο NATO στη συνάντηση κορυφής του 2008 στο Βουκουρέστι (2008 Bucharest NATO Summit on Georgia's future NATO membership), μετατρέπεται σε διστακτικότητα αρνούμενη ευθεία αντιπαράθεση με τη Ρωσία.⁵⁸ Οι ΗΠΑ μάλιστα κατέκριναν τον *ευρωπαϊκό ιδεαλισμό και αφέλεια*⁵⁹ που και στην τελευταία προ πολέμου διαμεσολαβητική προσπάθεια στα πλαίσια του EU Commission Communiqué (11.4.2007) "Black Sea Synergy: A new regional cooperation initiative" περιορίστηκε σε αφηρημένες πολιτικές δεσμεύσεις χωρίς να εγγυάται ουσιαστικά μεταρρυθμιστικά μέτρα.

⁵⁶ Markedonov, *The Big Caucasus*, 23.

⁵⁷ German, *Visibly Invisible*, 360.

⁵⁸ παρ.10, TR, 17.

⁵⁹ Markedonov, *The Big Caucasus*, 23.

Συμπεράσματα: πώς φτάσαμε στον πόλεμο;

Όπως παρατηρήσαμε και παραπάνω, ενώ υπήρχαν περίοδοι *rapprochement* και καλλιέργειας αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ της Γεωργίας⁶⁰ και των δύο *de facto* περιοχών, παράλληλα συντελούνταν και η σύσφιξη των δεσμών αυτών με τη Ρωσία⁶¹, η οποία αν και φερόταν ως εγγυήτρια της ειρήνης και της προώθησης των διαπραγματεύσεων εκμεταλλεύτηκε τη θέση της για να ικανοποιήσει τα ζωτικά της συμφέροντα, διαταράσσοντας τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην περιοχή.⁶² Ο διπτός της ρόλος και ως διαμεσολαβητή στις διαπραγματεύσεις⁶³ αλλά και ως δρώντος στη διένεξη, δεν έκανε άλλο από το να περιπλέξει το ζήτημα. Αξίζει να παραθέσουμε δήλωση του Γεωργιανού προέδρου Saakashvili τον Σεπτέμβριο του 2005 πως *δεν υπάρχει οσετικό ζήτημα στη Γεωργία, αλλά πρόβλημα στις σχέσεις Γεωργίας- Ρωσίας που αφορά συγκεκριμένα εδάφη*.⁶⁴

Σημειώνουμε επιπλέον πως κατά την περίοδο 1992-2006, τόσο η Γεωργία όσο και η Αμπχαζία και η Ν. Οσετία, επικεντρώθηκαν εντόνως στις εξωτερικές υποθέσεις τους, παραγκωνίζοντας τη μεταξύ τους διαδικασία συμφιλίωσης. Το 2006, η Γεωργία εγκαθιδρύει εναλλακτικές διοικητικές αρχές σε Αμπχαζία και Ν. Οσετία⁶⁵, φοβούμενη μάλλον από τις εξελίξεις στο Κόσοβο και τις προειδοποιήσεις της Ρωσίας πως θα αναγνωρίσει τις αποσχιστικές περιοχές μέσω δηλώσεων που έθεταν τη δημιουργία νομικού προηγούμενου στην επικείμενη αναγνώριση.⁶⁶

Ακόμη, κατά τα έτη 2006-2008, η Γεωργία προσπάθησε να ατονήσει τόσο τον πολιτικό ρόλο της Ρωσίας στις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις, όσο και τον στρατιωτικό στις ειρηνευτικές δυνάμεις, γεγονός που προκάλεσε την έντονη δυσαρέσκεια Αμπχαζίας και Ν. Οσετίας, αφού θεωρούν τη Μόσχα κύρια εγγυήτρια της ασφάλειάς τους.⁶⁷ Το ICG⁶⁸ αποδίδει ευθύνες και στη στάση ΕΕ και

⁶⁰ Η οποία επίσης έκανε λάθη στις διμερείς σχέσεις με τις περιοχές διένεξης, βλ. ICG, *Russia vs. Georgia: the Fallout*, p. i

⁶¹ παρ. 31, TR, 29 & ICG, *Russia vs. Georgia: the Fallout*, i.

⁶² παρ. 33, TR, 30.

⁶³ Αν και ίσως από πρακτικής πλευράς η συμβολή της Ρωσίας είναι απαραίτητη για την επίλυση, ICG, *the fallout*.

⁶⁴ BBC Monitoring, *Imedi TV, Tbilisi, 16:02GMT, 9 September 2005*.

⁶⁵ Markedonov, *The Big Caucasus*, 29.

⁶⁶ παρ. 33, 34, TR, 30.

⁶⁷ παρ. 32, TR, 29.

⁶⁸ ICG, *the Fallout 2008*

ΗΠΑ που δεν απέτρεψαν τον Saakasvili από εύκολες, γρήγορες, πρόχειρες και αναποτελεσματικές πρακτικές επίλυσης του ζητήματος των αποσχιστικών περιοχών.

Όσον αφορά στις διεθνείς πολιτικές συγκυρίες, δε διστάζουμε να καταλήξουμε στο ότι και αυτές πυροδότησαν τη σύρραξη. Αναλυτικά, η ανεξαρτησία του Κοσόβου, η συνάντηση κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι τον Απρίλιο του 2008 όπου εγγυήθηκε στη Γεωργία συμμετοχή στην Ευρωατλαντική Συμμαχία, χωρίς όμως τη λήψη άμεσων μέτρων για ένταξη από την πλευρά της Δύσης, ήταν κρίσιμα γεγονότα. Από την πλευρά της Μόσχας, η απόφαση του Απριλίου 2008 να εγκαθιδρύσει άμεσες διπλωματικές σχέσεις με τις δύο αμφιλεγόμενες οντότητες σε ποικίλους τομείς περιέπλεξε ακόμα περισσότερο τα πράγματα. Ήδη, στις 21 Μαρτίου προειδοποίησε πως εάν η Γεωργία εντάσσονταν στην Ευρωατλαντική Συμμαχία ή εάν γινόταν χρήση βίας κατά της Αμπχαζίας και της Ν. Οσετίας, θα αναγνώριζε την ανεξαρτησία τους.⁶⁹

Αδιαμφισβήτητη είναι η ανεπάρκεια της διεθνούς κοινότητας καθ' όλη τη διάρκεια “κατάψυξης” και “ανάφλεξης” των “παγωμένων” συρράξεων, αφού γινόμαστε μάρτυρες μιας περιοχής υποανάπτυκτης, ανίκανης να διαχειριστεί τις εθνοτικές διαμάχες στο εσωτερικό της, με αργούς ρυθμούς εκδημοκρατισμού και μία ναρκωμένη Κοινωνία των Πολιτών, έρμαιο των στρατηγικών συμφερόντων των εκάστοτε ηγεσιών.

⁶⁹ Markedonov, *The Big Caucasus*, 30.

2. Ο πόλεμος του 2008-The result of armed confrontation is always a human tragedy⁷⁰

Γεγονότα και πραγματικά περιστατικά⁷¹

Οι εντάσεις ξέσπασαν και πάλι το 2004 μεταξύ Γεωργίας και Ν. Οσετίας, όταν ο Γεωργιανός πρόεδρος ενίσχυσε τους συνοριακούς ελέγχους, καθώς και την αστυνομική και στρατιωτική παρουσία στην περιοχή. Ήδη από την άνοιξη του 2008, οι πηγές εντάσεως μεταξύ των μερών ήταν συγκεκριμένες και κλιμακούμενες⁷². Παρατηρήθηκε η εντατικοποίηση εναέριων δραστηριοτήτων στην περιοχή και η ενίσχυση των ρωσικών ειρηνευτικών δυνάμεων, παρά τις γεωργιανές ενστάσεις. Σε απάντηση των ρωσικών προκλήσεων, υπό την ηγεσία των ΗΠΑ και με τη συμμετοχή της Γεωργίας, Αρμενίας, Αζερμπαϊτζάν και Ουκρανίας, απεστάλη τον Ιούλιο του 2008 στρατιωτική δύναμη στα πλαίσια της λεγόμενης “Immediate Response” (άμεσης απάντησης).

Αποτέλεσμα της σταδιακής κλιμάκωσής ήταν η ένοπλη σύρραξη της 7ης Αυγούστου του 2008, όταν αμοιβαίες επιθέσεις εξαπολύθηκαν και από τα δύο μέρη, μετά από έκρηξη βόμβας σε Οσετικό χωριό. Η Ρωσία απέστειλε εναέριες δυνάμεις προκειμένου να αποτρέψει τη Γεωργία. Ο πρόεδρος Saakashvili έκανε λόγο για *άρτια οργανωμένη ρωσική εισβολή*.⁷³

Η Γεωργία και η Ν. Οσετία κατηγόρησαν η μία την άλλη για ένοπλη επίθεση. Γεωργιανά στρατεύματα χτύπησαν την πρωτεύουσα της Ν. Οσετίας, Tskhinvali. Σύμφωνα με τη Γεωργία, στόχος ήταν οι εχθρικές δυνάμεις, δηλαδή ο de facto οσετικός στρατός, και η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης στο έδαφος της Ν. Οσετίας. Ο Γεωργιανός πρόεδρος ζήτησε ανακωχή και έναρξη ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων, ωστόσο οι επιθέσεις συνεχίστηκαν με αποτέλεσμα η Γεωργία να στείλει δυνάμεις ξηράς στην Ν. Οσετία. Στις 8 Αυγούστου ενεπλάκη και η Ρωσία στέλνοντας άρματα ξηράς στην πρωτεύουσα της Ν. Οσετίας, αλλά και με εναέριους

70 par. 1, Tagliavini Report, 10.

71 Για τα γεγονότα βλ. Tagliavini Report και ICG, the fallout: chronology of the violence 2008, κατά κύριο λόγο, αλλά και όλη η αρθρογραφία και βιβλιογραφία που παραθέτω, συμφωνούν σε αυτή την εκδοχή των γεγονότων.

72 παρ.13, TR, 19.

73 M. Schwartz, A. Barnard & C.J. Chivers, Russia and Georgia Clash Over Separatist Region, (NY Times, August 9, 2008), 2.

βομβαρδισμούς. Η ρωσική επίθεση επεκτάθηκε σε ολόκληρη τη Ν. Οσετία, την Αμπχαζία, αλλά και σε αδιαμφισβήτητα εδάφη της Γεωργίας, εκκινώντας τη μεικτή διακρατική και ενδοκρατική σύρραξη.⁷⁴ Από τη μία η σύγκρουση Γεωργίας- Ρωσίας και από την άλλη Γεωργίας- Ν. Οσετίας και Αμπχαζίας, αφού το άλλο θέατρο μαχών ήταν η κοιλάδα Kodori, όπου οι Αμπχαζιανές δυνάμεις δε συνάντησαν ιδιαίτερη αντίσταση από τον γεωργιανό στρατό. Για πρώτη φορά η Γεωργία πολεμά σε διπλό μέτωπο, αντιμετωπίζοντας και τις δύο αποσχιστικές δυνάμεις ταυτόχρονα.

Πρόκειται για τον λεγόμενο πενήνήμερο πόλεμο που έληξε με την συμφωνία ανακωχής των έξι σημείων Sarkozy- Medvedev. Πριν είχε προηγηθεί μονομερής ανακωχή στις 10 Αυγούστου από τη Γεωργία, που συνοδευόταν από την πρόθεσή της για αποχώρηση των γεωργιανών ενόπλων δυνάμεων από τη Ν. Οσετία. Η Ρωσική πλευρά δε σεβάστηκε την ανακωχή, αντιθέτως εισέβαλε βαθύτερα στη ρωσική επικράτεια διασχίζοντας τα διοικητικά σύνορα και των δύο αποσχιστικών περιοχών και εγκαθιδρύοντας ένοπλες δυνάμεις σε γεωργιανά χωριά. Οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις προέβησαν και στη δημιουργία ουδέτερης ζώνης (buffer zone)⁷⁵. Η είσοδος και η έξοδος στη ζώνη αυτή γινόταν ελεγχόμενα σε στρατιωτικά σημεία ελέγχου (checkpoint), ενώ απαγορευόταν η πρόσβαση στη γεωργιανή αστυνομία. Ο στόχος της δημιουργίας της ήταν η διατήρηση ειρήνης και τάξης. Ο de facto έλεγχος της ζώνης αυτής από τα ρωσικά στρατεύματα έχει επιβεβαιωθεί από πληθώρα διεθνών οργανισμών και ΜΚΟ⁷⁶, οι οποίες άσκησαν δριμεία κριτική λόγω των μαζικών παραβιάσεων ΔΑΔ και ΔΑ που έλαβαν χώρα εντός της, καθώς και για το γεγονός πως απαγορευόταν η είσοδος και σε διεθνείς φορείς, και συνεπώς η συλλογή δεδομένων για την ανθρωπιστική κατάσταση ήταν αδύνατη. Επιπλέον, η στάση της Ρωσίας παραβίαζε έκδηλα τη μετέπειτα υπογραφείσα συμφωνία ανακωχής (βλ. Παρακάτω six-point agreement).

Ο πόλεμος είχε ως αποτέλεσμα εκατοντάδες νεκρούς και χιλιάδες πρόσφυγες και IDPs, όπως επίσης και την επακόλουθη προσφυγή της Γεωργίας κατά της Ρωσίας στο ΔΔΧ για παραβίαση της CERD.

Στις 9 Αυγούστου, ο Saakashvili ανακήρυξε εμπόλεμη κατάσταση σε όλη την επικράτεια της Γεωργίας για δεκαπέντε ημέρες, γεγονός το οποίο κοινοποιήθηκε στον ΓΓ του ΣτΕ με note verbale την επόμενη ημέρα, διευκρινίζοντας πως δεν είχαν πραγματοποιηθεί αποκλίσεις από την ΕΣΔΑ. Στις 10 Αυγούστου η Γεωργία απέσυρε τα στρατεύματά της από τη Ν. Οσετία.

⁷⁴ Παρ. 2, TR, 10.

⁷⁵ βλ. περισσότερα, 2.3.1. the bufferzone, Philip Leach, S. Ossetia, 483.

⁷⁶ UNHCR, CoE Commissioner for Human Rights, Parliamentary Assembly of the CoE

Six-Point-peace Agreement (Medvedev- Sarkozy)⁷⁷, 8 September 2008

Μετά από γενικότερη έκκληση για παύση των εχθροπραξιών, στις 12 Αυγούστου 2008, ο γάλλος πρόεδρος Sarkozy και τότε πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, πρότεινε ένα ειρηνευτικό πλάνο υπό τη μορφή σχεδίου συμφιλίωσης έξι σημείων. Η συμφωνία ανακωχής που πρότεινε η ΕΕ υπεγράφη από τη Γεωργία και τη Ρωσία στις 15 και 16 Αυγούστου αντίστοιχα.

Αναλυτικότερα, τα έξι σημεία προέβλεπαν τα εξής: μη χρήση βίας, παύση όλων των στρατιωτικών ενεργειών, ελεύθερη πρόσβαση ανθρωπιστικής βοήθειας, απόσυρση των στρατευμάτων και των δύο μερών στις βάσεις που είχαν πριν το ξέσπασμα των εχθροπραξιών, δηλαδή πριν τις 6 Αυγούστου, εκκίνηση διεθνών διαπραγματεύσεων για το μελλοντικό status της Ν. Οσετίας και της Αμπχαζίας.

Σύμφωνα με την TR⁷⁸, η επιτυχής αυτή πολιτική διαμεσολάβηση, ήρθε να καλύψει το κενό δράσης της διεθνούς κοινότητας γενικότερα και των Ηνωμένων Εθνών και Συμβουλίου Ασφαλείας ειδικότερα. Με εξαίρεση την EU Monitoring Mission and the Geneva Talks⁷⁹, δεν είχαμε καμία περαιτέρω πρόοδο ή πρωτοβουλία επί του θέματος από πλευράς διεθνούς κοινότητας.

Οι εμπλεκόμενοι δρώντες και προσπάθειες επίλυσης (UN, EU, OSCE, CoE, CIS, US, UK, NATO, NGOs, ICRC)

Τον Ιανουάριο του 2009, η PACE καταδίκασε τη ρωσική μη εξουσιοδοτημένη παρουσία και δημιουργία στρατιωτικών βάσεων εντός των αποσχιστικών περιοχών της Ν. Οσετίας και της Αμπχαζίας, όπως και σε άλλες γεωργιανές περιοχές και αποδοκίμασε τη συνεχή άρνηση της Ρωσίας να επιτρέψει στους OSCE monitors την πρόσβαση στις περιοχές όπου είχε αποτελεσματικό έλεγχο⁸⁰.

Παράλληλα, τον Μάιο 2009, η UNHCR εξέδωσε εκτίμηση 30000 IDPs⁸¹, κυρίως Γεωργιανών, γεγονός που επιβεβαιώθηκε αργότερα από τη Διεθνή Αμνηστία, η οποία επεσήμανε πως η μόνη

⁷⁷ <http://ccun.org/News/2008/August/12%20η/Medvedev%20and%20Sarkozy%20Devise%206-Point%20Peace%20Plan%20for%20the%20Georgia%20War.htm> (προσπελάσθη: 9/9/2015)

⁷⁸ παρ. 2, TR, 11.

⁷⁹ Σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία πρόκειται για τη μόνη δύναμη της οποίας η παρουσία ήταν εξουσιοδοτημένη από τη διεθνή κοινότητα.

⁸⁰ Assembly Resolutions 1633 (2008), 1647 (2009)

⁸¹ Εκτιμήσεις για θύματα, πρόσφυγες και IDPs βλ. και στο ICG, the fallout.

εξουσιοδοτημένη διεθνής δύναμη στην περιοχή ήταν η European Union Monitoring Mission (EUMM), παρόλο που της απαγορευόταν η πρόσβαση στις ελεγχόμενες από τη Ρωσία περιοχές.

Το εγχείρημα του CIS είχε προφανώς αποτύχει ολοσχερώς, όπως επίσης αμήχανη ήταν και η εναλλακτική στα δυτικά σχήματα δομή της GUAM [Georgia, Ukraine, Azerbaijan, Moldova]⁸². Παρά την εμπλοκή ποικίλων διεθνών φορέων, δυστυχώς δεν προβλήθηκε συγκροτημένη θέση και αντίδραση.⁸³

EU: Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG)/ Tagliavini Report (council decision 2008/901/CFSP)

Τον Δεκέμβριο του 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ετοιμάζει πλάνο για τις βασικές κατευθύνσεις της “Eastern Partnership” (EaP) συμπεριλαμβάνοντας και τα τρία κράτη του Ν. Καυκάσου, προβλέποντας οικονομική και πολιτική αρωγή προκειμένου να ξεπεραστούν οι επιπτώσεις του πενθήμερου πολέμου.⁸⁴

Έπειτα, με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (council decision 2008/901/CFSP), στις 2 Δεκεμβρίου του 2008, η ΕΕ εγκαθίδρυσε μία ανεξάρτητη αποστολή επιτόπιας έρευνας (fact finding) για τη διένεξη στη Γεωργία. Η ΕΕ αποφασίζει να παρέμβει ενεργά σε μία σοβαρή ένοπλη σύρραξη για πρώτη φορά στην ιστορία της. Είναι επίσης πρωτοφανές, μετά τη μεσολάβηση για την επίτευξη συμφωνίας ανακωχής, να διορίζει αποστολή fact finding με στόχο την πολιτική και διπλωματική επιτήρηση της καταστάσεως. Η Tagliavini Report συνιστά το αποκύημα της αποστολής αυτής. Ρόλος της είναι η εξακρίβωση των γεγονότων για τη ορθότερη κατανόηση των περιστατικών που θα οδηγήσει στην επίτευξη της ειρήνης, και όχι η τέλεση δικαστικού έργου.

Αναλυτικότερα, στην εισαγωγή της έκθεσης εξηγείται, πως παρά τη διεξαγωγή της σύρραξης, τα καίρια πολιτικά ζητήματα δε λύθηκαν και οι εντάσεις συνεχίζονται, απειλώντας την εύθραυστη σταθερότητα στην περιοχή. Στόχος της ΕΕ, λοιπόν είναι να ενισχύσει τα μέτρα καλλιέργειας εμπιστοσύνης, μέσω της σύστασης fact-finding αποστολής, το mandate⁸⁵ της οποίας συνοψίζεται ως εξής: *' να ερευνηθούν οι ρίζες και η πορεία της διένεξης στη Γεωργία, συμπεριλαμβανομένων αναφορών στο διεθνές δίκαιο (και του Helsinki Final Act), στο ΔΑΔ και τα ΔΑ, αλλά και των*

82 Markedonov, *The Big Caucasus*, 35-36.

83 Markedonov, *The Big Caucasus*, 57.

84 Markedonov, *The Big Caucasus*, 58.

85 par. 2, Tagliavini Report, 5.

κατηγοριών που έλαβαν χώρα στα πλαίσια αυτά (συμπεριλαμβανομένων ισχυρισμών για εγκλήματα πολέμου)'. Όπως βλέπουμε και παρακάτω, η αποστολή επίσης εξέτασε ισχυρισμούς για γενοκτονία και εθνοκάθαρση. Οι απόψεις και οπτικές γωνίες των μερών ήταν αλληλοσυγκρουόμενες και η αναζήτηση και επαλήθευση των πραγματικών περιστατικών, δύσκολη.⁸⁶ Η αποστολή απαρτιζόταν από ειδικούς και εμπειρογνώμονες σε ζητήματα στρατιωτικά, νομικά, ανθρωπιστικά, ιστορικά, αλλά και διεθνών σχέσεων και διαχείρισης συρράξεων.⁸⁷ Φρόντισε, δε, να έρθει σε επαφή με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, που συνοψίζονται στην παρ. 6 ως εξής: ΗΠΑ, Ουκρανία, γείτονες χώρες, NATO, OSCE, CoE, ICRC, UNHCR, OHCHR.

86 παρ. 7, TR, 7.

87 παρ. 4, TR, 6.

Λίγα λόγια για την Ευθύνη Προστασίας (R2P)⁸⁸

Η IFFCG υπογραμμίζει τη σημασία της *Ευθύνης Προστασίας* των αμάχων σε συρράξεις όπως η παρούσα (διακρατική και ενδοκρατική ταυτόχρονα, ευάλωτη σε παραβιάσεις ΔΑΔ και ΔΑ). Γι' αυτό τον λόγο προτείνει εξειδικευμένη εκπαίδευση του στρατιωτικού προσωπικού, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για τις αρχές του διεθνούς δικαίου. Η Ρωσία επικαλέσθη την Ευθύνη Προστασίας του Οσετικού πληθυσμού από την απειλή γενοκτονίας και εθνοκάθαρσης από τον Γεωργιανό στρατό. Ας ανατρέξουμε σύντομα στα θεμέλια της αρχής προκειμένου να εξηγήσουμε τα δεδομένα της περίπτωσης μας.

Είναι γεγονός πως στις μη διεθνείς συρράξεις τα ΔΑ υφίστανται τον μέγιστο εκφυλισμό, λόγω της συνταγματικής έκπτωσης και της αποσάθρωσης των διοικητικών ευθυνών, φαινόμενα που συχνά προηγούνται ή/και έπονται της προσφυγής σε χρήση βίας⁸⁹. Οι παραπάνω συνθήκες γενούν τις αυθαίρετες αδικοπραξίες, την ατιμωρησία και τη διάσπαση της κοινωνίας. Η αναρχία που διέπει τις διοικητικές δομές σε τέτοιες περιπτώσεις, επιτρέπει ασυδοσίες στο όνομα της “εθνικής ασφάλειας”. Η ταυτοποίηση, λοιπόν, της ευθύνης για τυχόν παραβιάσεις είναι μείζονος σημασίας για την παύση τους και την αποκατάσταση της τάξης και ασφάλειας, όπως επίσης και για τη μετέπειτα ορθή και αποτελεσματική λογοδοσία και απονομή δικαιοσύνης, όπως και επανόρθωση των θυμάτων για προώθηση κοινωνικής συμφιλίωσης. Οι δημοκρατικές αρχές, το κράτος δικαίου, η διαφάνεια είναι προαπαιτούμενα για την αποτελεσματική εφαρμογή των ΔΑ. Πολλές φορές, οι κυβερνήσεις αποδεικνύονται τόσο αναποτελεσματικές στην ανάληψη της Ευθύνης Προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πληθυσμού τους που η διεθνής κοινότητα οφείλει να επιφορτιστεί το άγχος της. Το επιχείρημα φαίνεται να είναι απολύτως λογικό, αφού ένα κράτος που αποδεικνύεται απρόθυμο ή/και ανίκανο να προστατεύσει τους πολίτες του, δε δύναται να ισχυρίζεται πως τους εκπροσωπεί και τους κυβερνά.

Η έννοια προήλθε από τη δεκαετία του 1990 και την πολεμική με επίκεντρο την ανθρωπιστική επέμβαση και συγκεκριμένα τα ερωτήματα ως προς το εάν, πώς και πότε δύναται να λάβει χώρα. Στη συνέχεια (2001), με αφορμή την αμφιλεγόμενη επέμβαση στο Κόσοβο (1999), δημιουργείται

88 Περισσότερα δες στο: Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001): <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (προσπελάθη: 22/9/2015), Conor Foley, *The thin Blue Line: How humanitarianism went to war*, (UK: Verso, 2008) κεφάλαιο 6: A Responsibility to Protect, Aidan Hehir, *The Responsibility to Protect: Rhetoric, Reality and the Future of Humanitarian Intervention*, (London: PALGRAVE MACMILLAN, 2012).

89 Roderic Alley, *Internal Conflict and the International Community: Wars Without End?*, (England: Ashgate Publishing Limited, 2005), 90.

η International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) που θέτει το θεωρητικό υπόβαθρο του όρου ως την *οιονεί απάντηση της διεθνούς κοινότητας στις ενδοκρατικές ανθρωπιστικές κρίσεις*⁹⁰. Τον Σεπτέμβριο του 2003, ο τότε ΓΓ ΗΕ Κόφι Ανάν επιφορτίζει το High Level Panel on Threats, Challenges and Change να εξετάσει τον ρόλο των ΗΕ στα διεθνή διλήμματα ασφαλείας και σε έκθεσή του διαπιστώνεται πως η *διεθνής κοινότητα φέρει την Ευθύνη Προστασίας πολιτών άλλων κρατών, όταν αυτά έχουν αποτύχει να την αναλάβουν*⁹¹. Η Ευθύνη Προστασίας συνοψίζεται στο τρίπτυχο: *πρόληψη, αντίδραση, επανόρθωση*. Βάσει των παραπάνω, μεταβάλλεται το περιεχόμενο της *εθνικής κυριαρχίας* που πλέον αντικατοπτρίζει την ικανότητα παροχής προστασίας αντί για τον εδαφικό έλεγχο. Βλέπουμε την *κυριαρχία υπό τη μορφή υπευθυνότητας*.

Η Ευθύνη Προστασίας εισάγεται στο λεξιλόγιο του διεθνούς δικαίου με την Millennium Declaration 2005⁹² και επιβεβαιώνεται στην παράγραφο 4 της Απόφασης ΣΑ ΗΕ, S/RES/1674 (2006) on the Protection of Civilians in Armed Conflict. Ορίζεται ως η *ευθύνη του κάθε κράτους να προστατεύει τους υπηκόους του από γενοκτονία, εγκλήματα πολέμου, εθνοκάθαρση και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας* σε συμφωνία με τα Κεφάλαια VII και VIII του Χάρτη ΗΕ. Ως έννοια θεωρείται αποκύημα της αποκρυστάλλωσης του εθιμικού δίκαιου όπως αποδεικνύεται από την κρατική πρακτική και την *opinio iure*. Ο Ban Ki Moon με την έκθεση “Implementing R2P”⁹³ διευκρινίζει όλες τις παραμέτρους εφαρμογής της, που εν ολίγοις είναι: η προστασία των (εσωτερικών) ευθυνών των κρατών, η διεθνής αρωγή για καλλιέργεια της ικανότητας ανάληψης ευθυνών και η έγκαιρη και αποτελεσματική αντίδραση.

Εκφράζεται, δηλαδή, η πρόθεση της διεθνούς κοινότητας για συλλογική, έγκαιρη και αποφασιστική επέμβαση. Όσον αφορά στον στρατιωτικό πυλώνα του όρου “επέμβαση”, είναι προφανώς αδύνατη η δημιουργία “λίστας” προαπαιτούμενων, ωστόσο κάποια *minimum standards* έχουν τεθεί. Συγκεκριμένα, ως αίτιο μιας τέτοιας κινητοποίησης ορίζεται η ευρείας κλίμακας απώλεια ζωής των αμάχων/εθνοκάθαρση και ως *πρωταρχικός στόχος* η παύση της ανθρώπινης οδύνης. Αντικείμενα της Ευθύνης Προστασίας είναι η γενοκτονία, η εθνοκάθαρση, τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Οιαδήποτε επέμβαση οφείλει να πραγματοποιείται υπό τις αρχές αναγκαιότητας και αναλογικότητας και αφού έχει εξαντληθεί

90 Hehir, The R2P, 2.

91 Hehir, the R2P, 46.

92 A/RES/60/1: Responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity (para. 138, 139).

93 A/RES/ 63/677 (2009) [Report of the Secretary General]

κάθε άλλη εναλλακτική (last resort). Συνεπώς, αναλαμβάνεται δράση μόνο αν έχει πιθανότητες βιώσιμου αποτελέσματος, ειδάλλως δεν έχει νόημα να “προσπαθήσεις να βάλεις στο σωστό δρόμο ένα φαύλο κράτος” (βλ. ΗΠΑ σε Ιράκ, Αφγανιστάν τη δεκαετία των 2000's). Τέλος, προαπαιτούμενο είναι η επέμβαση να νομιμοποιείται και να εξουσιοδοτείται υπό τα κεφάλαια VII και VIII από το ΣΑ ΗΕ. Η ίδια η αρχή βασίζεται στο άρθρο 24 του Χάρτη που επιφορτίζει το ΣΑ με την υποχρέωση να διατηρεί τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Αφενός εκφράζεται ο σεβασμός για μη επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις, αφετέρου τονίζεται η σημασία της λογοδοσίας των κρατών και η ανάγκη, έστω και μονομερούς, μη εξουσιοδοτημένης επέμβασης ανάλογης της σοβαρότητας και του επείγοντος, σε ακραίες και εξαιρετικές περιπτώσεις. Από την παραπάνω υπόθεση, εγκυμονείται ο κίνδυνος απομάκρυνσης από τις αρχές του διεθνούς δικαίου σε ένα πιο υποκειμενικό ρυθμιστικό σύστημα που θα μπορούσε εύκολα να επηρεαστεί από την εκάστοτε κατανομή ισχύος⁹⁴.

Τα παραπάνω θίγουν θεμελιώδη ζητήματα χρήσης βίας. Η μη χρήση βίας ως ακρογωνιαίος λίθος της διεθνούς τάξης και ασφάλειας έχει εγκαθιδρυθεί μέσα από σειρά αναγνωρισμένων κειμένων⁹⁵. Εξαιρέσεις στη μη χρήση βίας ορίζει μόνον ο Χάρτης των ΗΕ στα αρ. 42 και 51 που αναφέρονται στη συλλογική εξουσιοδοτημένη χρήση βίας και τη νόμιμη άμυνα αντιστοίχως, αφού έχουν εξαντληθεί όλα τα ειρηνικά μέσα επίλυσης διαφορών (άρθρο 2(3) Χάρτη ΗΕ). Επιπλέον, στον πρόλογο του Χάρτη εκφράζεται η πίστη στα ΔΑ. Το ΔΔΧ έχει αποφανθεί επαληθεύοντας τα παραπάνω στις υποθέσεις Corfu Channel (UK & N. Ireland vs. Albania 1949) και Nicaragua (Nicaragua vs. USA 1986), πως το δικαίωμα βίαιης επέμβασης δεν έχει θέση στο διεθνές δίκαιο και πως η χρήση βίας δεν είναι κατάλληλη μέθοδος για τη διασφάλιση σεβασμού των ΔΑ, αντίστοιχα. Συνεπώς, αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις έχει αποκτήσει εθνικό χαρακτήρα.

Το Kosovo Law Centre δηλώνει πως παρόλο που η προσφυγή στη χρήση βίας μπορεί κάποιες φορές να δικαιολογηθεί ηθικώς, παραμένει αντίθετη στο διεθνές δίκαιο. Η International Commission on Kosovo επιβεβαίωσε το παραπάνω, ανάγοντας τη νατοϊκή επέμβαση σε παράνομη υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου⁹⁶, αλλά νομιμοποιημένη αφού απελευθέρωσε

⁹⁴ Hehir, the R2P, 3.

⁹⁵ The Covenant of the League of Nations, the Kellogg-Briand Pact (1928), the Saavedra-Lamas Treaty (1933), the UN Charter [art. 2 (1) on sovereign equality, art. 2 (4) on the prohibition of use of force, art. 2 (7) on the non-intervention with state domestic jurisdiction].

⁹⁶ Αφού η Operation Allied Force (OAF) δεν είχε εξουσιοδοτηθεί από το ΣΑ ΗΕ.

τους Κοσοβάρους από την καταπίεση και την οδύνη (*illegal, but legitimate*)⁹⁷. Η Επιτροπή Evans διαπιστώνει πως η Ευθύνη Προστασίας *συνιστά απλά διαφορετικό όνομα για την ανθρωπιστική επέμβαση*.

Η διαφορά πλέον έγκειται στη διατύπωση των κινήτρων και του περιεχομένου της ίδιας κατ' ουσία πράξης: πλέον η προσέγγιση είναι πιο “θυματο-κεντρική” από ποτέ, έμφαση δίνεται στην πρόληψη και την έννοια της υποχρέωσης προστασίας (από την οποία απορρέει η νομιμοποίηση της πρόθεσης και πρωτοβουλίας) και όχι τόσο δικαιώματος επέμβασης. Η *justa causa* της επέμβασης μας παραπέμπει στο ομώνυμο δόγμα του Αγ. Αυγουστίνου⁹⁸ και εξασφαλίζει οικουμενική αποδοχή της λήψης μέτρων. Δεν κάνουμε λόγο πλέον για “δικαίωμα ανθρωπιστικής επέμβασης”, αλλά για “καθήκον ανάληψης της ευθύνης”⁹⁹.

Όσον αφορά στη νομιμοποιητική αρχή εξουσιοδότησης, κατά τη δεκαετία του 1990 το ΣΑ ΗΕ υπήρξε απογοητευτικό, χωρίς συγκρότηση και αποτελεσματικότητα (βλ. Ρουάντα, Σομαλία, Γιουγκοσλαβία), αλλά πάντοτε μπορούμε να ελπίζουμε σε πρωτοβουλίες όπως η “Uniting for Peace”¹⁰⁰ της ΓΣ, που δυστυχώς υπόκεινται σε πολιτικού και συγκυριακού περιεχομένου αστάθμητα κριτήρια. Αστάθμητος είναι και ο χαρακτηρισμός μιας κατάστασης ως “απειλή στη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια” από το ΣΑ. Όπως και να το κάνουμε, η στρατιωτική επέμβαση για ανθρωπιστικούς σκοπούς έχει *αμφιλεγόμενο παρελθόν*¹⁰¹.

Η πολιτική βούληση του συνόλου των κρατών φαίνεται να αποδέχεται το δόγμα, ωστόσο τίθενται ορισμένες αντιθέσεις που δεν μπορούν να αγνοηθούν: η ιδέα των “ηνωμένων εθνών” γκρεμίζεται από το αυξανόμενο χάσμα Βορρά-Νότου¹⁰². Το δόγμα της Ευθύνης Προστασίας υπογραμμίζει

⁹⁷ Σχολιασμός στα σελ. 154, Foley, *the thin blue line*, 154 και Hehir, *the R2P*, 39.

⁹⁸ Περισσότερα στο Jeff McMahan, *Just cause for war*: http://www.philosophy.rutgers.edu/joomlatools-files/docman-files/Just_Cause_for_War.pdf

⁹⁹ Foley, *the thin blue line*, 149 και Anne Orford, *Reading Humanitarian Law: Human Rights and the Use of Force in International Law*, (Cambridge Studies in International and Comparative Law. UK: Cambridge University Press, 2003), 169.

¹⁰⁰ A/RES/377 (1950)

¹⁰¹ Eva Massingham, *Military Intervention for humanitarian purposes: does the Responsibility to Protect doctrine advance the legality of the use of force for humanitarian ends?*. (Selected article on international humanitarian law, pp. 803-831, Vol. 91, Number 876 December 2009, *International Review of the Red Cross* 2009 και Orford, *Reading Humanitarian Law*, 171), 804.

¹⁰² Δημιουργείται παράλληλα, το “στίγμα κατωτερότητας” και συγχρόνως η απειλή της στέρησης ισχύος. Η A. Orford θεωρεί πως κατ' αυτόν τον τρόπο αναπαράγονται πατερναλιστικά μοτίβα, αφού προβάλουν τη διεθνή κοινότητα ως εγγυήτρια των ιδεωδών της δημοκρατίας και των ΔΑ, ενώ στον αντίποδα καταδικάζονται “φαύλα κράτη”,

δίπολα όπως πολιτισμένος-βάρβαρος, δημοκρατικός- αυταρχικός και είναι επικίνδυνο να οδηγηθούμε σε αποικιοκρατικού τύπου πρακτικές¹⁰³. Η επιλεκτικότητα βάσει πολιτικής βουλήσεως φαίνεται να είναι αναπόφευκτη μειώνοντας τη συνέπεια και συγκρότηση του δόγματος και τονίζοντας την ανάγκη για ευρεία αποδοχή μιας οικουμενικώς αποδεκτής ερμηνείας των ΔΑ. Άλλη ένσταση αποτελεί το κατά πόσον η επιβολή των ΔΑ μέσω στρατιωτικής επέμβασης μπορεί να οδηγήσει σε βιώσιμη ειρήνη και μακρά αρμονική συμβίωση σε μία διασπασμένη κοινωνία που ταλανίζεται από μίσος και εχθροπραξίες.

Για την ορθή εφαρμογή της R2P, προτείνονται δύο βασικές παράμετροι¹⁰⁴: το ΣΑ ΗΕ, προσαρμόζοντας τις εξουσίες του και υποκείμενο στην κρίση της ΓΣ ΗΕ σε περίπτωση αδρανοποίησης, να αποφαινεται για το πού, πότε και πώς. Δεύτερον, η δημιουργία ενός ειδικού διεθνούς στρατιωτικού σώματος υπό την αιγίδα των ΗΕ που θα επιφορτίζεται με την Ευθύνη Προστασίας. Εν ολίγοις, η συλλογική ανθρωπιστική επέμβαση υπό τις επιταγές και έλεγχο δράσης του διεθνούς δικαίου θα μπορούσε να είναι η απάντηση στις φαύλες κυβερνήσεις που τελικώς η ίδιες αφορίζουν την κυριαρχία τους, αφού περιφρονούν την Ευθύνη Προστασίας των πολιτών τους. Η πολυμερής λήψη αποφάσεων και δράσης θα εξασφάλιζε έναν ελάχιστο τουλάχιστον βαθμό διαφάνειας ως προς το κίνητρο και την καλή πίστη¹⁰⁵.

“αδυσώπητοι δικτάτορες” και οι εθνικές αναταραχές παρουσιάζονται ως απειλή στη νεοφιλελεύθερη τάξη πραγμάτων. Ο μεσσιανισμός του δόγματος δημιουργεί καρικατούρες και περσόνες που επαναλαμβάνονται ως φιγούρες στη διεθνή σκηνή.

103 βλ. Mission civilisatrice, capacity of Good to triumph over Evil, Hehir, the R2P, 8.

104 Αναλυτικά στο Κεφάλαιο 8: Grasping the Nettle: the parameters of viable reform, Hehir, the R2P, 209-254.

105 Orford, Reading Humanitarian Law, 45.

B. Κριτική Ανάλυση και Συγκριτική εξέταση υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου

1. Jus ad bellum/Jus in bello

Ο Νομικός χαρακτηρισμός της σύρραξης, η εξέταση της νομιμότητας χρήσης βίας (jus ad bellum¹⁰⁶) και η επιχειρηματολογία των μερών

Μέρη της ένοπλης σύρραξης ήταν λοιπόν η Γεωργία, η Ρωσία και οι de facto δυνάμεις των αμφιλεγόμενων περιοχών. Η σύρραξη χαρακτηρίζεται εντόνως από την εμπλοκή παραστρατιωτικών ενόπλων δυνάμεων (militias) υπό τη διοίκηση της Ν. Οσετίας, της οποίας το νομικό καθεστώς δεν έχει αναγνωριστεί από τη διεθνή κοινότητα. Ενώ ο πόλεμος διήρκησε πέντε μόνον ημέρες, οι επιπτώσεις του είναι ακόμα βαθιά χαραγμένες στους εμπλεκομένους. Ο νομικός χαρακτηρισμός της σύρραξης δεν είναι εύκολος: πρόκειται για διεθνή, μη διεθνή ή διεθνοποιημένη ένοπλη σύρραξη;

Ρωσία

Η Ρωσία επέμεινε στο να αντιμετωπίζει τη σύρραξη ως πράξη επίθεσης της Γεωργίας εναντίον της Ν. Οσετίας, την οποία θεώρησε δυσανάλογη και σε παραβίαση του Χάρτη ΗΕ και των προηγούμενων συμφωνιών στα πλαίσια επίλυσης των διενέξεων του 1990. Επέμεινε πως η παρουσία ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή ήταν νόμιμη στα πλαίσια της ειρηνευτικής διαδικασίας (joint peacekeeping forces). Παρουσίασε την επέμβαση στη Ν. Οσετία ως νόμιμη άμυνα υπό το αρ. 51 προκειμένου να προστατεύσει τις ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις, αλλά και τους υπηκόους της (που συνιστούν την πλειονότητα του οσετικού πληθυσμού λόγω rassportization¹⁰⁷). Στα πλαίσια αυτά υποστήριξε πως δύο ρώσοι peacekeepers έπεσαν νεκροί από γεωργιανά πυρά κατά των ειρηνευτικών δυνάμεων στο Tskhinvali. Ακόμα, στήριξε την εισβολή της στην *πρόθεση να σταματήσει εξελισσόμενη γενοκτονία του Οσετικού πληθυσμού από Γεωργιανές δυνάμεις*¹⁰⁸. Επικαλέστηκε δηλαδή ανθρωπιστικά κίνητρα και τελική ανάληψη της Ευθύνης Προστασίας του πληθυσμού της Ν. Οσετίας. Οι παραπάνω ισχυρισμοί ατόνησαν

106 Σχετικά με τον νομικό χαρακτηρισμό της σύρραξης, βλ. Αναλυτικότερα Philip Leach, S. Ossetia.

107 βλ. παρακάτω το αντίστοιχο κεφάλαιο

108 παρ.17, TR, 21.

στην πορεία αφού οι απώλειες στον οσετικό πληθυσμό δεν ήταν δυνατόν να στηρίξουν κάτι τέτοιο, αλλά ούτε και μπορούσε να αποδειχθεί *dolus specialis* (ειδικός δόλος) της Γεωργίας βάσει δεδομένων.

Η Ρωσία αρχικά επιχείρησε να παρουσιάσει τον ρόλο της ως αμιγώς ειρηνευτικό (***peace enforcement operation***) και αμυντικό και να περιορίσει τη σύρραξη αποκλειστικά μεταξύ Γεωργίας και Ν. Οσετίας, συνεπώς αντιμετώπισε τη σύρραξη ως μη διεθνή. Παρ' όλα αυτά, ερωτηθείσα από την Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG-the Tagliavini Report), απήντησε πως λόγω της παρουσίας των στρατευμάτων της στη Γεωργία, η σύρραξη θα μπορούσε να θεωρηθεί διεθνής και συμπλήρωσε πως παράλληλα διεξαγόταν μία μη διεθνής σύρραξη μεταξύ της Γεωργίας και της Ν. Οσετίας. Ερωτηθείσα για το αν δεσμευόταν από το ΔΑΔ απήντησε θετικά.

Γεωργία

Η Γεωργία ενέταξε το πρωταρχικό της επιθετικό χτύπημα στο Tskhinvali στα πλαίσια της κλιμάκωσης των εχθροπραξιών Οσετιανών διμοιριών εις βάρος γεωργιανών δυνάμεων και αμάχων στην περιοχή. Εξαρχής επέμεινε πως οι Οσετιανές δυνάμεις τελούσαν υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο και διοίκηση της Ρωσίας.

Έπειτα, απέρριψε το επιχείρημα της Ρωσίας όσον αφορά στην ειρηνευτική αποστολή και ρόλο της και παρουσίασε τη ρωσική εισβολή ως επίθεση (act of aggression), ενώ χαρακτήρισε κατοχική τη στρατιωτική της παρουσία στην περιοχή, ακόμα και στην ουδέτερη ζώνη (buffer zone). Στα πλαίσια αυτά ισχυρίστηκε πως τελούσε σε νόμιμη άμυνα υπό το αρ. 51 του Χάρτη ΗΕ και το εθνικό δίκαιο.

Αναλυτικότερα, ισχυρίστηκε πως στόχος της ήταν *“η προστασία της κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας της Γεωργίας, καθώς και η ασφάλεια των Γεωργιανών υπηκόων”* και υπό αυτές τις προτεραιότητες ο Γεωργιανός πρόεδρος διέταξε *αμυντική επιχείρηση*¹⁰⁹. Έπειτα ισχυρίστηκε πως Ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις είχαν εισέλθει στα εδάφη της Ν. Οσετίας πριν την εκκίνηση της Γεωργιανής επιχείρησης, γεγονός το οποίο η ρωσική πλευρά αρνήθηκε.¹¹⁰ Η IIFFCG δεν μπορεί να πιστοποιήσει τον ισχυρισμό, μπορεί όμως να επιβεβαιώσει τη ρωσικής προέλευσης ενίσχυση σε εξοπλισμούς και εκπαίδευση της Οσετιανής πλευράς, καθώς και ύπαρξη ρωσικών ενόπλων δυνάμεων που δεν ανήκαν στο ειρηνευτικό σώμα. Ακόμη, κατηγόρησε τη Ρωσία πως παραβίασε το ΔΑΔ και συγκεκριμένα την 4η ΣΓ.

109 παρ. 14, TR, 19.

110 παρ. 15, TR, 20.

Σε αντίθεση με τη Ρωσία, η Γεωργία δεν έκανε διάκριση ανάμεσα στις συρράξεις. Χαρακτήρισε την ένοπλη σύρραξη διεθνή έχοντας ως κύριο επιχείρημα πως η Ρωσία ασκούσε αποτελεσματικό έλεγχο στις Οσσετιανές δυνάμεις, μετατρέποντάς τες σε πράκτορες (agents) της Ρωσίας. Σε αναφορά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επέμεινε πως *οι αποσχιστικές δυνάμεις θεωρούνται εξολοκλήρου de facto όργανα της Ρωσικής Ομοσπονδίας*. Υποστηρίζει, δε, την ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων (αν και όχι τόσο προφανή όσο αυτά που αφορούν στην περίοδο 7-12 Αυγούστου) που φανερώνουν πως οι αποσχιστικές δυνάμεις λειτουργώντας ως de facto όργανα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, προσέφυγαν σε βία πριν τη ρωσική εισβολή στις 7 Αυγούστου, συνεπώς διεθνής σύρραξη διεξαγόταν και πριν την ημερομηνία αυτή. Μετά την ανακωχή της 12ης Αυγούστου, η Γεωργία χαρακτηρίζει την κατάσταση ως κατοχή κατά την οποία το ΔΑΔ είναι σε ισχύ σύμφωνα με τις διεθνείς προβλέψεις και την εσωτερική της νομοθεσία.

N. Οσετία

Η Ν. Οσετία, παρόλο που δεν προέβη σε σαφή χαρακτηρισμό της σύρραξης, έκανε λόγο για δυσανάλογη προς οποιαδήποτε απειλή, “επίθεση” της Γεωργίας κατά της “Ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Ν. Οσετίας”, οπότε μπορούμε να συμπεράνουμε πως εκλαμβάνει τη σύρραξη ως διεθνή.

Η διεθνής κοινότητα

Τα ΗΕ έκαναν λόγο για σύρραξη μεταξύ Γεωργίας και Ν. Οσετίας. Το ΣτΕ αναφέρθηκε σε Ρωσό-γεωργιανό πόλεμο, άρα θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε πως κάνει λόγο για διεθνή σύρραξη. Παρόμοια στάση κράτησε και η ΕΕ δίνοντας έμφαση στην εισβολή της Ρωσίας στη Γεωργία. Ο ΟΣCE αντιθέτως αρχικά έκανε λόγο για διένεξη μεταξύ Γεωργίας- Ν. Οσετίας (υπαινισσόμενος μη διεθνή ένοπλη σύρραξη) και στη συνέχεια σύρραξη μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας (διεθνής). Παρατηρούμε πως όλοι οι παραπάνω διεθνείς οργανισμοί και βασικοί δρώντες της διεθνούς κοινότητας, αποφεύγουν να χαρακτηρίσουν ευθέως τη σύρραξη.

Οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο έδωσαν ιδιαίτερη βαρύτητα στην εμπλοκή και την ευθύνη της Ρωσίας. Συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ καταδίκασαν την πράξη επίθεσης της Ρωσίας (της οποίας τον ρόλο εξέλαβαν ως μέρος της σύρραξης και όχι ως peacekeeper) που συνέπεια είχε την παραβίαση της εδαφικής ακεραιότητας της Γεωργίας. Καταδήλως, αν και όχι ρητώς, υποστήριξε διεθνή ένοπλη σύρραξη. Το ΗΒ από την άλλη, διά στόματος του sir John Sawers, μόνιμου εκπροσώπου στο ΣΑ ΗΕ, μίλησε ξεκάθαρα για πόλεμο ανάμεσα σε Γεωργία και Ρωσία, αμφισβητώντας ανοιχτά τη θέση της Ρωσίας πως τα μέρη της σύρραξης είναι η Γεωργία και η Ν. Οσετία και ο ρόλος της ειρηνευτικός. Τόνισε δε, το οξύμωρο και ασύνδετο του επιχειρήματος της πως λειτουργούσε υπό το αρ.51, γεγονός που την ανάγει σε μέρος της σύρραξης.

Το HRW αναφέρθηκε σε δύο ένοπλες συρράξεις: Α) μία διεθνή: μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας και Β) μία μη διεθνή: μεταξύ Γεωργίας και Ν. Οσετίας. Ωστόσο, φαίνεται να μην εξέτασε ενδελεχώς το επιχείρημα της Γεωργίας πως οι αποσχιστικές δυνάμεις λειτουργούσαν ως de facto όργανα της Ρωσίας.

Η Έκθεση Tagliavini δεν καταλήγει σε σαφές συμπέρασμα: σημειώνει πως τόσο η επίθεση της Γεωργίας, όσο και η εισβολή της Ρωσίας στη Γεωργία, ήταν αδικαιολόγητες, αφού καμία δεν πληρούσε τα κριτήρια αναγκαιότητας και αναλογικότητας. Εξέτασε διεξοδικά το αν επρόκειτο για μία και μοναδική διεθνή ένοπλη σύρραξη ή για δύο διαδοχικές, μία διεθνή και μία μη διεθνή, υπογραμμίζοντας την ύπαρξη δυνατών αποδεικτικών στοιχείων του ρωσικού ελέγχου στις οσετιανές δυνάμεις. Εν κατακλείδι, ως εστιάσουμε στο τελικό συμπέρασμα της Tagliavini Report που τονίζει πως σε ότι αφορά τη θεμελιώδη προστασία των ΔΑ, ο νομικός χαρακτηρισμός της σύρραξης είναι ελάσσονος σημασίας, αφού κατοχυρώνεται ούτως ή άλλως επαρκώς από το εθνικό δίκαιο.

Νομιμότητα Γεωργιανής Χρήσης Βίας

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στη χρήση βίας από τη Γεωργία εις βάρος της Ν. Οσετίας, κρίθηκε παράνομη, αφού θεωρήθηκε από την IFFCG πως στερείτο αναγκαιότητας και αναλογικότητας και πως παραβίασε διεθνείς συμφωνίες (συγκεκριμένα τις εξής: Sochi Agreement (1992), 1996 Memorandum on Measures to Provide Security and Strengthen Mutual Trust between the Sides in the Georgian- S. Ossetian Conflict). Συνεπώς, η ένοπλη απάντηση της Ν. Οσετίας θεωρείται σε συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο και θεωρείται νόμιμη άμυνα, με τη διευκρίνιση πως οποιαδήποτε πολεμική πράξη δε διεπράχθη στα πλαίσια της απάντησης στη γεωργιανή επίθεση οφείλει να θεωρηθεί παράνομη και σε παραβίαση ΔΑΔ και ΔΑ, όπως επίσης και οποιαδήποτε ένοπλη ενέργεια μετά τις 12 Αυγούστου, όταν υπεγράφη η συμφωνία παύσης πυρός.

Όσον αφορά, στις γεωργιανές ένοπλες ενέργειες κατά των ρωσικών ειρηνευτικών δυνάμεων σε γεωργιανά εδάφη, θεωρείται παράνομη, βάσει των προαναφερθεισών διεθνών συμφωνιών και βάσει του γεγονότος πως δεν μπορεί να αποδειχθεί αντικειμενικά πρότερη επίθεση από τις εν λόγω δυνάμεις¹¹¹.

111 παρ.20, TR, 23.

Νομιμότητα Ρωσικής Χρήσης Βίας

Νόμιμη Άμυνα (αρ.51 Χάρτη ΗΕ) Και ο ειρηνευτικός ρόλος της Ρωσίας

Σύμφωνα με την Έκθεση Tagliavini¹¹², η ρωσική αντίδραση μπορεί να διακριθεί σε δύο φάσεις: πρώτον, την άμεση αντίδραση σε συνδρομή των ρωσικών ειρηνευτικών δυνάμεων, κι έπειτα, την εισβολή στη Γεωργία αμιγώς Ρωσικών ενόπλων δυνάμεων που έφτασαν πολύ πέρα των διοικητικών συνόρων της Ν. Οσετίας. Όσον αφορά στην πρώτη φάση, η IFFCG δε φαίνεται να τρέφει αμφιβολίες ως προς το γεγονός της γεωργιανής επίθεσης κατά των ειρηνευτικών δυνάμεων και επομένως πρόκειται για νόμιμη άμυνα, πάντα με την προϋπόθεση τήρησης της αναλογικότητας. Ερχόμενη στη δεύτερη φάση, η Έκθεση καταλήγει πως η ρωσική ένοπλη δράση ξέφυγε πολύ παραπέρα από τα λογικά όρια της άμυνας¹¹³. Αυτό ισχύει για κάθε τύπου μαζική και γενικευμένη ενέργεια, όπως πχ. για τις μαζικές καταστροφές που προκάλεσε σε γεωργιανά χωριά, ακόμα και μετά την υπογραφή παύσης πυρός.

Όπως και να' χει πρωταρχικός στόχος των ειρηνευτικών επιχειρήσεων είναι να συνεισφέρουν, να διαμορφώσουν ή να ορίσουν τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της ειρήνης και όχι να «νικήσουν τον εχθρό»¹¹⁴. Τίθεται επιτακτικό το ερώτημα, εάν μία ειρηνευτική δύναμη θα μπορούσε να θεωρηθεί «μέρος της σύρραξης», αφού αυτομάτως ακυρώνεται η αρχή της ουδετερότητας. Πότε ο «ειρηνευτής» μετατρέπεται σε μαχητή, ποιες ευθύνες φέρει και προπάντων πώς μπορούμε να τις εντοπίσουμε;

Το ζήτημα είναι πως ένας διεθνής οργανισμός, όπως ο CIS στην περίπτωσή μας, σαφώς φέρει διεθνή ευθύνη για τυχόν παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Δεν πρέπει όμως να παραβλέπουμε το γεγονός πως απαρτίζεται από εθνικές στρατιωτικές δυνάμεις, όπως οι ρωσικές. Ποιος λοιπόν έχει τον αποτελεσματικό έλεγχο των εκάστοτε επιχειρήσεων;: το κράτος ή ο διεθνής οργανισμός;

Το ζήτημα απασχόλησε εντόνως τη διεθνή κοινότητα με την επέμβαση του NATO (1999) και την υπόθεση περί νομιμότητας χρήσης βίας στο ΔΔΧ [*Legality of Use of Force (Yugoslavia v. Belgium)*], στην οποία το Δικαστήριο δε θέλησε να φέρει γνώμη, ελλείψει δικαιοδοσίας. Ερχόμαστε

112 παρ.21, TR, 23.

113 παρ. 21, TR, 24.

¹¹⁴ Marten Zwanenburg, *International Organizations vs. Troops contributing countries: which should be considered as the party to an armed conflict during peace operations?* 25.

αντιμέτωποι και πάλι με το κριτήριο της αποτελεσματικότητας και τα έννομα αποτελέσματα που αυτή παράγει προκειμένου η πραγματική αρχή να λογοδοτήσει¹¹⁵.

«ανθρωπιστική επέμβαση» / επίκληση R2P

Όπως διαπιστώσαμε και παραπάνω σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποδειχθεί η τέλεση γενοκτονίας εις βάρος των Οσετών από τη Γεωργία. Ακόμα κι έτσι όμως, θα μπορούσε να ευσταθήσει το ρωσικό επιχείρημα περί ανθρωπιστικής επέμβασης; Ούτως ή άλλως, το επιχείρημα αυτό είναι εξαιρετικά αμφίσημο προς στοιχειοθέτηση νομιμοποίησης, αλλά επιπροσθέτως και η ίδια η αρνητική στάση της Ρωσίας όσον αφορά στην επιχειρηματολογία υπέρ της διεθνούς επέμβασης στο Κόσσοβο, της στερεί τη δυνατότητα να στηρίξει τη μονομερή επέμβαση¹¹⁶ σε όμοια βάση. Δεδομένου ότι πρόκειται για γείτονα χώρα που τρέφει ιδιαίτερο γεωπολιτικό ενδιαφέρον για την περιοχή, η Έκθεση αποκλείει το ενδεχόμενο ανθρωπιστικής επέμβασης.

προστασία υπηκόων vs. passportization (citizens v. Passport holders) -το ζήτημα της ποιότητας σύστασης του «λαού» και οι σχέσεις Ρωσίας- Ν. Οσετίας- Αμπχαζίας

Στο παρελθόν, η Ρωσία παρέμεινε φιλικώς προσκείμενη προς την Ν. Οσετία και επιπλέον διέθεσε ρωσικά διαβατήρια σε πολλούς Οσετούς (passportization). Ο ρόλος της βέβαια ως εγγυήτρια της ειρήνης, λόγω της σύνθεσης των ειρηνευτικών δυνάμεων βάσει συμφωνιών ανακωχής, και η δράση της στα πλαίσια mandate JPKF, δε συνάδουν με τη γενικότερη στάση που τήρησε από τη δεκαετία του '90 κι έπειτα, βάσει των αρχών ουδετερότητας και αναλογικότητας¹¹⁷. Πρέπει να συμπληρώσουμε πως ο ρόλος της Ρωσίας στις ειρηνευτικές διαδικασίες και η μετέπειτα συμμετοχή της στα ειρηνευτικά σώματα έχει αποτελέσει αντικείμενο επίκρισης και αμφισβήτησης.¹¹⁸ Μετά τον πόλεμο θεωρείται πολιτικός προστάτης και κηδεμόνας των

¹¹⁵ Περισσότερα για τον αποτελεσματικό έλεγχο, βλ. Ντανιέλα Μαρούδα, *Ο «αποτελεσματικός έλεγχος» ως προϋπόθεση για την εφαρμογή του δικαίου της κατοχής και η διάδραση με την εξω-εδαφική εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, 111-156. Στο επ. Περράκης Στ. 2012.

¹¹⁶ Αλλά ούτε και η αναγνώριση των ψευδοκρατών μπορεί να στηριχθεί σε ηθικές επικλήσεις.

¹¹⁷ Για αρκετούς αναλυτές, η εμπλοκή της στα ειρηνευτικά σώματα στόχευε στην αύξηση ή διατήρηση της περιφερειακής της ισχύος. Πχ. Βλ. S. Amirova- Mammadova, *Reviewing Politics of Humanitarian Intervention*, 3.

¹¹⁸ Popescu, 'Outsourcing' de facto Statehood, 2.

αποσχιστικών περιοχών, αφού έχει αναγνωρίσει την ανεξαρτησία τους και εγκαθιδρύσει διπλωματικές σχέσεις.¹¹⁹

Η πολιτική διαμεσολάβηση είχε ως σημείο εκκίνησης τις συμφωνίες ανακωχής του 1991 και 1992 και συνεχίστηκε το 1996, όταν υπεγράφη το Memorandum of Measures to provide Security and Strengthen Mutual Trust between the Parties μεταξύ Γεωργίας και Ν.Οσετίας, με συμμετοχή της Ρωσίας και υπό την αιγίδα του OSCE.

Παράλληλα, από το 1991 κι έπειτα, επιχείρησε να παραχωρήσει ρωσική υπηκοότητα (με την “σοβιετική” ερμηνεία του όρου¹²⁰) σε Οσετούς και Αμπχαζούς βάσει της ικανότητάς τους να μιλούν ρωσικά, αγνοώντας οποιοδήποτε άλλο κριτήριο. Ακόμα, η ρωσική υπηκοότητα ήταν εγγυημένη σε πρώην υπηκόους της ΕΣΣΔ, εάν αυτοί το επιθυμούσαν. Συγκεκριμένα στη Ν. Οσετία, πληθώρα διαβατηρίων παρασχέθηκαν μόλις ένα μήνα πριν την επέμβαση του 2008. Με τον τρόπο αυτό, η Ρωσία επιχείρησε να δημιουργήσει νομικό έρεισμα για τη μετέπειτα επίκληση προστασίας των υπηκόων της, αλλά και για τη νομιμότητα της αρχής της αυτοδιάθεσης (βλ. Βούληση του λαού, απόσχιση, αναγνώριση αποσχισθεισών περιοχών, κλπ).

Συγκεκριμένα, το αρ. 61 (2) του Ρωσικού Συντάγματος προβλέπει πως η *Ρωσική Ομοσπονδία εγγυάται προστασία στους υπηκόους της και εκτός συνόρων*. Η ρωσική πρακτική βασίζεται επιπλέον στον Νέο Ρωσικό Νόμο περί Υπηκοότητας (New Russian Law on Citizenship), ο οποίος ετέθη σε ισχύ το 2002. Ο νόμος στα άρθρα 13 και 14, ορίζει την παροχή ρωσικής υπηκοότητας με μία υπεραπλουστευμένη διαδικασία που κατ' ουσία δίνει το πράσινο φώς στις αποσχιστικές περιοχές να εκμεταλλευθούν το γεγονός και τα οφέλη και προνόμια που αυτό συνεπάγεται. Υπό όρους διεθνούς δικαίου, προκειμένου η διεθνής κοινότητα να αναγνωρίσει την απονομή υπηκοότητας τοιούτοτρόπως, τίθενται δύο κριτήρια: κατ' αρχήν της αντικειμενικής σύνδεσης μεταξύ του αιτούντος και της χώρας υποδοχής, που δεν πρέπει να είναι αυθαίρετη. Δηλαδή, οφείλει να στηρίζεται σε οικογενειακούς δεσμούς, μακρά διαμονή στη χώρα ή στρατιωτική θητεία. Η πιθανή προηγούμενη Σοβιετική υπηκοότητα δεν επαρκεί, αφού είχε ήδη αντικατασταθεί από τη γεωργιανή κατά την ανεξαρτητοποίηση. Το δεύτερο κριτήριο έχει να κάνει με τη ρητή συναίνεση της γενέτειρας/μητρικής χώρας (home country). Η Γεωργιανή νομοθεσία δεν αναγνωρίζει διπλή υπηκοότητα. Υπό αυτά τα δεδομένα, ελάχιστος αριθμός από τα δοθέντα διαβατήρια μπορούν να αναγνωρισθούν, άρα η πλειονότητα των κατόχων ρωσικών διαβατηρίων

119 Markedonov, *The Big Caucasus*, 53.

120 Η εθνικότητα στην ΕΣΣΔ ήταν θεσμοποιημένη και κρατικώς κυρωμένη. Επρόκειτο όντως για υπηκοότητα και όχι τόσο για εθνικότητα. Η σχέση μεταξύ των δύο εννοιών ανατράπηκε με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης. Περισσότερα στο Shirin Akiner, *Self-determination in Central Asia*, 250, στο ed. Donald Clark & Robert Williamson (1996), *Self-Determination: International Perspectives*, (Foreword by Archbishop Desmond Tutu).

δεν μπορούν να θεωρηθούν Ρώσοι υπήκοοι. Ούτε η Γεωργία, ούτε κανένα τρίτο κράτος, οφείλουν να αναγνωρίσουν το καθεστώς αυτό. Εκ των συνθηκών, συμπεραίνουμε πως οι κάτοικοι Αμπχαζίας και Ν. Οσετίας που πήραν τη γεωργιανή υπηκοότητα με τη διάλυση της ΕΣΣΔ, συνεχίζουν να τη φέρουν και μετά την πολιτική *passportization*. Αυτό, φυσικά, ανατρέπει το επιχείρημα της Ρωσίας περί επέμβασης για προστασία των υπηκόων της το 2008. Εκεί καταλήγει και η Έκθεση Tagliavini, αφού ακόμα και αν το εν λόγω επιχείρημα ευσταθούσε, η Ρωσική εισβολή θα όφειλε να περιοριστεί στη διάσωση των υπηκόων.

Η διεθνής πρακτική από 1945 κι έπειτα φαίνεται να αποδέχεται το επιχείρημα αυτό ως νομιμοποιητικό για ανάληψη στρατιωτικής δράσης. Μάλιστα, η Ρωσία χρησιμοποίησε ως άσσο στο μανίκι της τον πόλεμο στα Φωκλαντς, κατά τον οποίο το ΗΒ έφτασε στην άκρη του κόσμου προκειμένου να προστατεύσει τους υπηκόους του, ενώ η Ρωσία επικρίνεται που αντιδρά για γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στην 'αυλή' της. Πολλάκις βέβαια οι συνθήκες και η ορθότητα των επιχειρημάτων περί προστασίας των υπηκόων εκτός εδαφικής επικρατείας αμφισβητείται¹²¹, αφού δεν υφίσταται εθιμικό δίκαιο που να το επιτρέπει. Η Tagliavini Report συγκεκριμένα διαπιστώνει πως¹²², όσον αφορά στην υπόθεση της μαζικής παροχής διαβατηρίων, αυτή *αντίκειται στις αρχές καλής γειτνίασης και συνιστά ανοιχτή πρόκληση στη Γεωργιανή κυριαρχία, όπως και παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Γεωργίας.*

Ας σημειώσουμε, τέλος, και την άποψη¹²³, πως η Γεωργία φέρει μέρος της ευθύνης για τη ρωσική πολιτική, αφού αρνήθηκε την παροχή διαβατηρίων από τα ΗΕ στους κατοίκους της Αμπχαζίας τη δεκαετία του 1990, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να δεχτούν τα προσφερόμενα ρωσικά ως εναλλακτικό μέσο μετακίνησης.

Αντίδραση και ενστάσεις του ΣτΕ

Η ΡΑΕ¹²⁴ είχε εντοπίσει τη σοβαρότητα του ζητήματος από το 2002 και σε αναφορά της για την **“Κατάσταση στη Γεωργία και τις συνέπειες για τη σταθερότητα στην περιοχή του Καυκάσου”** κάλεσε σε αποχή από οποιαδήποτε ενέργεια που θα μπορούσε να επηρεάσει τις εσωτερικές υποθέσεις της Γεωργίας, ή θα μπορούσε να παραβιάσει την κυριαρχία και την εδαφική

121 Περισσότερα για την επιχειρηματολογία όσον αφορά στη νομιμότητα χρήσης βίας, τις προϋποθέσεις και ενστάσεις, όπως επίσης case law στο C. Gray, *International Law and The Use of Force*, (Oxford University Press 2000).

122 παρ. 12, TR, 18.

123 Popescu, 'Outsourcing' de facto Statehood, 5.

124 Για τις αναφορές της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης ΣτΕ και τη σκιαγράφιση του ρόλου και της δράσης της Ρωσίας μέσα απ' αυτές βλ. Leach, S. Ossetia, 503-6.

ακεραιότητά της, αποχή ακόμη από οποιαδήποτε μονομερή πράξη που θα μπορούσε να επηρεάσει τη Γεωργία και τους υπηκόους της, ιδιαίτερα σε ότι αφορά στις περιοχές της Ν. Οσετίας και Αμπχαζίας συμπεριλαμβανομένων των τομέων οικονομικής αρωγής και ελεύθερης μετακίνησης προσώπων και αγαθών, **ειδικότερα σε σχέση με τις βίζα, τους δασμούς και ζητήματα έκδοσης διαβατηρίων**. Συμπλήρωσε πως ακόμα και μονομερείς δηλώσεις θα μπορούσαν να επηρεάσουν την κατάσταση και θα έπρεπε να αποφευχθούν (βλ. Δηλώσεις Μόσχας που υπαινίσσονταν πιθανή ενοποίηση Βόρειας και Νότιας Οσετίας). Το 2004, η PACE κάλεσε τη Ρωσία να συνδράμει στην αποκατάσταση της εδαφικής ακεραιότητας της Γεωργίας χρησιμοποιώντας την επιρροή της στα καθεστώτα Tsinkhvali και Sukhumi. Σε άλλη έκθεση τον Ιανουάριο 2006, η PACE σημείωσε πως η Γεωργία κατηγορεί τη Ρωσία πως παρέχει οικονομική και στρατιωτική αρωγή στην ηγεσία της Ν. Οσετίας. Το 99% του πληθυσμού έχει ρωσικά διαβατήρια και τα ηγετικά στελέχη είναι ρώσοι υπήκοοι. Σε συνέντευξή του την ίδια χρονιά, ο de facto πρόεδρος της Ν. Οσετίας Eduard Kokoity δήλωσε πως η Ν. Οσετία είναι ήδη de facto τμήμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφού το 95% του πληθυσμού είναι ρώσοι υπήκοοι, ισχύει ο ρωσικός ποινικός κώδικας και η ρωσική νομοθεσία γενικότερα και νόμισμα είναι το ρούβλι. Εν συνεχεία, το 2008, η PACE εξέφρασε ανησυχία για την απόφαση της Ρωσικής Ομοσπονδίας να εγκαθιδρύσει νομικώς διμερείς σχέσεις με τις Γεωργιανές περιοχές της Αμπχαζίας και της Ν. Οσετίας.

Ρωσική Ένοπλη Δράση στην Κοιλάδα Kodori (αφορά στη διένεξη στην Αμπχαζία)

Κρίνεται παράνομη στην Έκθεση Tagliavini¹²⁵, αφού βάσει της Συμφωνίας της Μόσχας (Moscow Agreement on a Ceasefire and Separation of Forces 1994), η περιοχή αυτή δεν ανήκε στην Αμπχαζία, νομιμοποιώντας ταυτοχρόνως την άμυνα της Γεωργίας, όσον αφορά στις εχθροπραξίες στην περιοχή.

Στον αντίποδα, ο αμπχαζιανός στρατός ισχυρίστηκε πως η στρατιωτική ένοπλη δράση ήταν στα πλαίσια του αγώνα για την απελευθέρωση της κοιλάδας προκειμένου να απωθήσουν τρομοκρατικές ενέργειες κατά των αμάχων. Η Αμπχαζία έκανε λόγο και για προληπτικό χτύπημα (*preemptive*) κατά επικείμενης γεωργιανής επίθεσης που υποχρεώθηκε (!) να καταφέρει υπό τις επιταγές της Συνθήκης Φιλίας και Συνεργασίας (*Treaty on Friendship and Cooperation*) που είχε υπογράψει το 2005 με τη Ν. Οσετία. Προφανώς τα επιχειρήματα αυτά δεν ευσταθούν ούτε νομικά ούτε πραγματικά και συνεπώς η Αμπχαζία έκανε παράνομη χρήση βίας υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου, τόσο υπό τις διεθνείς συμφωνίες της δεκαετίας του '90, όσο και υπό το αρ. 2 (4) του Χάρτη ΗΕ.

125 Σελ. 25, παρ. 24, TR

Υφίστατο παράλληλη, μη διεθνής ένοπλη σύρραξη;

Βασικό ερώτημα στην περίπτωση μας συνιστά το εάν τελικά παράλληλα διεξαγόταν μία μη διεθνής ένοπλη σύρραξη μεταξύ Γεωργίας και Ν. Οσετίας, ή εάν οι αποσχιστικές δυνάμεις ήταν πράγματι *de facto* όργανα υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο και διοίκηση της Ρωσίας και άρα οι εχθροπραξίες στο πλαίσιο αυτό αποτελούσαν μέρος της διεθνούς σύρραξης. Να συμπληρώσουμε πως αποκλείεται το ενδεχόμενο *εσωτερικών αναταραχών*, αφού η ένταση, η γεωγραφική έκταση, το μέγεθος των ενόπλων δυνάμεων των μερών και τα όπλα που χρησιμοποιήθηκαν, το διαψεύδουν.

Σύμφωνα με το Κοινό άρθρο 3 και το ΠΠ II, προϋποθέσεις συνιστούν η ίδια οργάνωση και διοίκηση της αντάρτικης δύναμης, καθώς επίσης και η άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου επί της επικρατείας. Όπως έχουμε ήδη διαπιστώσει, αναπόφευκτη είναι η αβεβαιότητα όσον αφορά στη φύση, την ταυτότητα και τον ρόλο των Οσετικών δυνάμεων. Το HRW κατέληξε στο ότι οι δυνάμεις απαρτιζόνταν και ελέγχονταν από την τοπική *de facto* αυτοδιοίκηση, ενώ η Tagliavini Report συμπεραίνει πως *οι τακτικές ένοπλες δυνάμεις των de facto αρχών της Ν. Οσετίας αδιαμφισβήτητα συνιστούν μία οργανωμένη και ιεραρχικά δομημένη ομάδα*. Εάν τελικά οι Οσετικές δυνάμεις δε συνιστούσαν *de facto* ρωσικά όργανα, η σύρραξη θα μπορούσε να θεωρηθεί *διεθνοποιημένη*¹²⁶. Για να διαπιστωθεί το παραπάνω, ο πλέον διαδεδομένος τρόπος ορίζεται στο αρ. 4 των άρθρων του ILC περί κρατικής ευθύνης. Οι προϋποθέσεις που θέτει πληρούνται όταν οι πράξεις ενός μη κρατικού δρώντα μπορούν να αποδοθούν στο κράτος. Στο αρ. 8 διευκρινίζεται πως το κράτος δύναται να διαθέτει μερικό έλεγχο κάποιων πράξεων του μη κρατικού δρώντα, και όχι αποκλειστικό ή/και ολοκληρωτικό. Το ICTY στην υπόθεση Tadic επιβεβαιώνει τα παραπάνω και διευκρινίζει πως μία μη κρατική ομάδα μπορεί να αποτελεί *de facto* κρατικό όργανο υπό γενικές και όχι συγκεκριμένες και ειδικότερες διαταγές του κράτους. Στην υπόθεση Νικαράγουα έχουμε ήδη μελετήσει ενδελεχώς τα κριτήρια που αφορούν στη χρηματοδότηση, εκπαίδευση και αρωγή τέτοιων ομάδων. Σημασία έχει εδώ να ανατρέξουμε στη σχέση Ρωσίας- Ν. Οσετίας, όπως αυτή αναλύθηκε παραπάνω. Παρά το γεγονός όμως των μεταξύ τους στενών διμερών σχέσεων, δεν υπάρχουν σαφείς αποδείξεις¹²⁷ ολοκληρωτικού ρωσικού ελέγχου.

Η θέση σε ισχύ του κατοχικού νόμου από το Γεωργιανό Κοινοβούλιο τον Οκτώβριο του 2008 στιγματίζει χαρακτηριστικά την παρουσία ρωσικών δυνάμεων στη Ν. Οσετία, παρόλο που η Ρωσία επιμένει πως πρόκειται για ειρηνευτικές δυνάμεις. Σύμφωνα με την τελευταία, το κριτήριο για τη διαπίστωση κατοχής όπως έχει τεθεί από την απόφαση του ICTY στην υπόθεση Prosecutor

126 Σελ. 500, Philip Leach

127 Public domain evidence, par. 152, Tadic case ICTY

v. Naletilic and Martinovic και την απόφαση του ICJ στην υπόθεση Congo v. Uganda είναι το εξής: η εγκαθίδρυση προσωρινής διοίκησης της οποίας οι αποφάσεις θα είναι υποχρεωτικές για τον κατεχόμενο πληθυσμό προκειμένου να διασφαλιστεί ο αποτελεσματικός έλεγχος της περιοχής. Ωστόσο, το ICTY, ερμηνεύοντας διασταλτικά τις ΣΓ κατέληξε τελικά στο συμπέρασμα πως δεν είναι απαραίτητη η εγκαθίδρυση ηγετικής αρχής, αλλά αρκεί μία περιοχή να πέσει στα χέρια του εχθρού. *Ακόμα, ο βαθμός (...συνολικός και όχι συγκεκριμένος), η ένταση ή ποιότητα του αποτελεσματικού ελέγχου δεν είναι αναγκαίο να είναι πάντοτε τα ίδια (...)* το κρίσιμο στοιχείο είναι η αποτελεσματικότητα.¹²⁸ Υπέρ μίας διασταλτικής ερμηνείας είναι και το ΕΔΔΑ διερευνώντας την υποχρέωση διασφάλισης των δικαιωμάτων που απορρέουν από τη Σύμβαση¹²⁹. Σε επιβεβαίωση του αποτελεσματικού ελέγχου της κατοχικής δύναμης στην περίπτωση μας, το HRW το 2009 έκρινε πως η Ρωσία παρέμενε κατοχική δύναμη στη Ν. Οσετία. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε βεβαίως πως η Ρωσία θα ήταν υπεύθυνη για την τήρηση του ΔΑΔ και των ΔΑ στην περιοχή, καθώς και για την εξασφάλιση της τάξης και ασφάλειας.

Εξέταση jus in bello: πιθανές παραβιάσεις ΔΑ και ΔΑΔ

Τόσο η Ρωσία, όσο και η Γεωργία είναι μέρη των Συμβάσεων της Γενεύης 1949 και των δύο Προσθέτων Πρωτοκόλλων 1977. Η Ρωσία μάλιστα είναι μέρος και της IV Σύμβασης Χάγης 1907. Πολλοί από αυτούς τους κανόνες έχουν αποκρυσταλλωθεί σε εθιμικό δίκαιο οπότε ισχύουν σε κάθε ένοπλη σύρραξη ανεξαρτήτου νομικού χαρακτηρισμού. Το εθνικό δίκαιο τόσο της Ρωσίας (το οποίο εφαρμόζεται και στα εδάφη της Ν. Οσετίας), όσο και της Γεωργίας εμπερικλείουν λεπτομερείς προβλέψεις για τις περιπτώσεις διεθνούς και μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης.¹³⁰ Σε γενικές γραμμές, το εσωτερικό εθνικό τους δίκαιο ακολουθεί τα διεθνή standards και συγκεκριμένα τις αρχές της νομιμότητας, αναλογικότητας, ανθρωπισμού, διαχωρισμού μαχητών-αμάχων και στρατιωτικής αναγκαιότητας. Άσχετα με το γεγονός πως ο πόλεμος δεν κηρύχθηκε από τον Γεωργιανό πρόεδρο πριν από τις 9 Αυγούστου 2008, είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός πως στις 7 Αυγούστου ξέσπασε μία διεθνής ένοπλη σύρραξη¹³¹ όπως αυτή ορίζεται στο Κοινό

¹²⁸ Άρθρο 42 κανονισμών Χάγης: «έδαφος θεωρείται κατεχόμενο όταν τίθεται πράγματι υπό την εξουσία του αντίπαλου στρατού», Μαρούδα, ο αποτελεσματικός έλεγχος, 153.

¹²⁹ Υπόθεση Λοϊζίδου, Τέταρτη Διακρατική Προσφυγή Κύπρου κατά Τουρκίας, Illascu και άλλοι κατά Μολδαβίας και Ρωσίας, βλ. σχετικά Μαρούδα στο τμήμα Γ. αποτελεσματικός έλεγχος και εξωεδαφική εφαρμογή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

¹³⁰ Περισσότερα βλ. Στο σχετικό κεφάλαιο: Leach, S. Ossetia, 511.

¹³¹ Leach, S. Ossetia, 494.

Άρθρο 2 (1) ΣΓ¹³². Σύμφωνα με το άρθρο 42 των κανονισμών της Χάγης, αλλά και βάσει εθιμικού δικαίου, οι ρωσικές δυνάμεις από τις 8 Αυγούστου είχαν υπό 'κατοχή'¹³³ εδάφη της Ν. Οσετίας, αλλά και γεωργιανής επικρατείας. Τα παραπάνω σίγουρα συνέχισαν να ισχύουν και μετά τις 12 Αυγούστου 2008.¹³⁴

Πορίσματα και προτάσεις

Σε έρευνα, ανάλυση και μελέτη των πραγματικών περιστατικών στα πλαίσια της αναζήτησης της αλήθειας όσον αφορά στα αίτια της πενθήμερης σύρραξης, προέβησαν πολλοί αξιοσέβαστοι φορείς, διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, η ΕΕ, ο Βρετανικός Οίκος των Λόρδων, το αμερικανικό Κογκρέσο, τα Κοινοβούλια της Γεωργίας και της Ουκρανίας, η UNHCR, η ICRC, το HRW, το ICG, η Διεθνής Αμνηστία. Η πενθήμερη ένοπλη σύρραξη αποτέλεσε πηγή παραβιάσεων του Χάρτη ΗΕ, της Helsinki Final Act¹³⁵ του OSCE, αντίστοιχων κανονισμών του ΣΤΕ, διεθνών συμφωνιών, καθώς και ΔΑΔ και ΔΑ. Απαραίτητη για την ουσιαστική επίλυση των παγωμένων συρράξεων είναι η αποτελεσματική συνεργασία της διεθνούς κοινότητας για την αποκατάσταση της σταθερότητας, την προστασία αμάχων και εκδημοκρατισμό της περιοχής για την εύρεση μιας ειρηνικής λύσης.

Τελικά, ο πόλεμος του 2008 δεν είχε νικητές, αλλά μόνον ηττημένους.¹³⁶ Η πολιτική κατάσταση επιδεινώθηκε και οι σχέσεις Γεωργίας – Ρωσίας έχουν αγγίξει το ναδίρ τους. Μεταξύ των χαμένων είναι προφανώς ο άμαχος πληθυσμός που υπέστη τη βαρβαρότητα της διένεξης, αλλά και η ίδια η διεθνής κοινότητα.

Ειδικότερα, επλήγη το ευρωπαϊκό κερτημένο του OSCE, της ΕΕ και του ΣΤΕ που ανέκαθεν έφερε την πολιτική κουλτούρα της συνεργασίας, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Οι αρχές του διεθνούς δικαίου που αφορούν στην εδαφική ακεραιότητα και εθνική κυριαρχία επλήγησαν

¹³² Περιπτώσεις κηρυγμένου πολέμου ή οποιουδήποτε τύπου σύρραξης που μπορεί να προκύψουν μεταξύ δύο ή περισσότερων μερών, ακόμα και αυτές δεν αναγνωρίζονται από τα ίδια τα Μέρη.

¹³³ Υπό κατοχή θεωρείται έδαφος που τελεί υπό τις αρχές εχθρικού στρατού.

¹³⁴ Βάσει των προβλέψεων των ΣΓ, του ΠΠ Ι και του νομικού προηγούμενου της υπόθεσης Tadic (ICTY)

¹³⁵ Συγκεκριμένα, η Αρχή Ι της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι (Helsinki Final Act) ορίζει πως τα κράτη μέρη οφείλουν να σέβονται τη μεταξύ τους κυριαρχική ισότητα και ιδιοσυστασία, όπως επίσης και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτή και είναι σύμφυτα σε αυτή, συμπεριλαμβανομένων του δικαιώματος του κάθε κράτους στη δικαστική ισότητα, την εδαφική ακεραιότητα, καθώς και της άσκησης πολιτικής ελευθερίας και ανεξαρτησίας.

¹³⁶ παρ. 37, TR, 32.

μοιραία και τα standards κατερρίφθησαν.¹³⁷ Παρά το ενδιαφέρον που επεδείχθη από διακεκριμένα πολιτικά πρόσωπα και θεσμούς, η απάντηση της διεθνούς κοινότητας δεν ήταν η κατάλληλη, γι' αυτό και η IIFFCG τονίζει την *ανάγκη για πιο έγκαιρες και αποφασιστικές προσπάθειες για έλεγχο καταστάσεων κρίσης, και μεγαλύτερη συνέπεια από τη διεθνή κοινότητα και ειδικότερα από το ΣΑ ΗΕ, όπως επίσης και από σημαντικούς περιφερειακούς ή μη δρώντες*¹³⁸.

Ανατρέχοντας για ακόμα μία φορά στο παρελθόν σε αναζήτηση ορθών ερμηνειών, παρατηρούμε πως τις “παγωμένες” συρράξεις συνόδευσαν οι “παγωμένοι” θεσμοί και συμφωνίες, όπως οι: Joint Peacekeeping Forces (JPF), Joint Control Commission (JCC), OSCE Monitoring Mission, Commonwealth of States Peacekeeping Force (CIS PKF) UNOMIG for the Abkhaz Conflict, European Union Monitoring Mission (EUMM) οι οποίοι παρέμειναν αμήχανοι και άκαμπτοι ενώπιον των μεταβολών της κατάστασης κατά το πέρασμα των χρόνων. Από την άλλη πλευρά, κοιτάζοντας στο μέλλον, η IIFFCG επαναλαμβάνει τη σημασία των αρχών ουδετερότητας και αμεροληψίας και καλεί διεθνή όργανα (όπως η UNOMIG) να αναλάβουν τη διατήρηση της ειρήνης, και όχι διμερή ή τριμερή (όπως η JCC ή η JPKF)¹³⁹. Η IIFFCG υπογραμμίζει πως καθώς νέες εξελίξεις μπορούν να μεταβάλουν τις ανάγκες, η διεθνής κοινότητα οφείλει να βρίσκεται πάντα σε ετοιμότητα να προσαρμόσει τα πεσυμφωνημένα άμεσα και αποτελεσματικά.

Σύμφωνα με την IIFFCG η διένεξη στη Γεωργία συνεχίζει να αποτελεί απειλή για την ειρήνη στην περιοχή του Καυκάσου.¹⁴⁰ Αναλυτικότερα, υπάρχουν τρία διακριτά, αλλά αλληλοσυνδεόμενα επίπεδα στη διαμάχη: η σχέση μεταξύ των γεωργιανών αρχών και των μειονοτήτων που ζουν εντός των συνόρων της, η σχέση μεταξύ Γεωργίας- Ρωσίας, τα γεωστρατηγικά συμφέροντα των κύριων τόσο περιφερειακών, όσο και διεθνών παικτών στον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Η IIFFCG κρούει τον κώδωνα του κινδύνου και υπογραμμίζει την *ανάγκη οι προσπάθειες βελτίωσης στην πρόληψη και διαχείριση διενέξεων για την κατάσταση στη Γεωργία να λάβουν υπόψη την περιπλοκότητά της... ενώ οποιαδήποτε λύση προκειμένου να είναι βιώσιμη οφείλει να καλύψει και τα τρία προαναφερθέντα επίπεδα.*¹⁴¹

137 Id.

138 παρ. 2, TR, 33.

139 παρ. 6, TR, 35.

140 παρ. 1, TR, 33.

141 παρ. 1, TR, 33.

2. Διεθνής Δικαιοσύνη

Διεθνές Δικαστήριο Χάγης: η υπόθεση Γεωργίας κατά Ρωσίας

Καταρχήν, αξίζει να αναφέρουμε πως η υπόθεση αυτή είναι η πρώτη στην ιστορία του ΔΔΧ, μέρος της οποίας είναι η Ρωσία. Το γεγονός αυτό και μόνο την ανάγει σε εξαιρετικά ενδιαφέρουσα. Το αντικείμενο της προσφυγής (ερμηνεία και εφαρμογή CERD, και όχι *jus ad bellum*), τα ζητήματα ουσίας που θίχτηκαν (το ζήτημα της κρατικής εμπλοκής σε πράξεις ενόπλων αντάρτικων ομάδων, οι συνέπειες μιας τέτοιας συμβολής και η ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις, τα ζητήματα υπηκοότητας και διαστρέβλωσης της, τόσο μέσω εθνοκάθαρσης, όσο και με την πολιτική *passportization*), αλλά και η απόφαση του ΔΔΧ, στρέφουν το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας στην υπόθεση που εξετάζουμε.

προσωρινά μέτρα προστασίας¹⁴²

Στις 12 Οκτωβρίου 2008, η Γεωργία προσέφυγε στο ΔΔΧ κατά της Ρωσίας για τις πράξεις της εντός και πέριξ της επικρατείας της¹⁴³ από το 1990 σε παραβίαση της CERD, με στόχο την προστασία και τον σεβασμό των δικαιωμάτων που απορρέουν από την τελευταία.¹⁴⁴ Ισχυρίστηκε πως η Ρωσία επιδόθηκε σε ευρεία διάκριση κατά των Γεωργιανών υπηκόων στη Ν. Οσετία.¹⁴⁵ Δήλωσε πως οι διακρίσεις συμπεριελάμβαναν φόνο, βασανιστήρια, βιασμό, απέλαση και εξαναγκαστική μετακίνηση, φυλάκιση και αρπαγές ομήρων. Ακόμα, κατηγορήσε τη Ρωσία πως απέτρεψε βιαιώς Γεωργιανούς IDPs από το να επιστρέψουν στη Γεωργία.¹⁴⁶ Η επίθεση σε αμάχους φέρεται να πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τα αποσχιστικά *militias* υπό τη διοίκηση και τον αποτελεσματικό έλεγχο της Ρωσίας. Αιτήθηκε, δε, την άμεση επιστροφή των IDPs στις εστίες

142 Περισσότερα για τη θεωρία και *caselaw* των προσωρινών μέτρων βλ. Αντωνόπουλου και Μαγκλιβέρα, επ., *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, (εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2η έκδοση 2014) στο Κεφάλαιο 19 “*Η Επίλυση των διαφορών στο ΔΔ των ΗΕ*”, 1086-1090.

143 Application of International Convention on Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russia), Provisional Measures, 2008. Par.4.

144 Application of International Convention on Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russia), Provisional Measures, 2008, par. 1.

145 Application of International Convention on Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russia), Provisional Measures, 2008, par.21.

146 Id, Παρ.3

τους, αλλά και την καταβολή ρωσικών επανορθώσεων για την υποστήριξη εθνοκάθαρσης κατά τη διάρκεια των συρράξεων που έλαβαν χώρα στο διάστημα 1991-1994.¹⁴⁷ Στις 14 Αυγούστου 2008, ζήτησε προσωρινά μέτρα προστασίας.

Στις 15 Οκτωβρίου 2008, το ΔΔΧ απεδέχθη τελικώς το αίτημα υπό το άρ.41 του Καταστατικού του στην υπόθεση που αφορά την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών Διακρίσεων 1965 (Γεωργία κατά Ρωσίας)¹⁴⁸. Αξίζει να σημειωθεί πως είναι η πρώτη φορά που το ΔΔΧ ορίζει ύπαρξη έστω *prima facie* δικαιοδοσίας υπό την CERD κατά τη διάρκεια των πενήντα χρόνων που έχει κυρωθεί.

Τα μέτρα αυτά αναγκάζουν τόσο τη Ρωσία, όσο και τη Γεωργία να απέχουν από παραβιάσεις της Σύμβασης, να αποτρέψουν παραβιάσεις από τις δημόσιες αρχές και να διευκολύνουν την ανθρωπιστική αρωγή¹⁴⁹. Η απόφαση του Δικαστηρίου για εφαρμογή των μέτρων υπήρξε αμφιλεγόμενη, αφού εψηφήσθη με οκτώ ψήφους υπέρ έναντι επτά κατά και, επιπλέον συνοδεύθηκε από έκδοση Κοινής Αντίθετης Γνώμης που αμφισβητούσε ακόμη και την *prima facie* δικαιοδοσία του ΔΔΧ.¹⁵⁰ Όμως, το ΔΔΧ θεώρησε πως οι προϋποθέσεις που τίθενται στο άρθρο 22 πληρούνταν στην παρούσα υπόθεση.¹⁵¹ Σύμφωνα με το άρθρο 41 του Καταστατικού ΔΔΧ, προκειμένου αυτό να διατάξει προσωρινά μέτρα, οφείλει να έχει *prima facie* δικαιοδοσία.¹⁵² Παρ' όλα αυτά δεν απαιτείται βεβαιότητα ως προς την πλήρη δικαιοδοσία λόγω του άμεσου και επείγοντος χαρακτήρα της υπόθεσης, ανάλογα με τον κίνδυνο ανεπανόρθωτης βλάβης και το επείγον της φύσης τους. Μετά τις υποθέσεις Bread (Παραγουάη κ. ΗΠΑ) και LaGrande (Γερμανία κ. ΗΠΑ), δεν αμφισβητείται η δεσμευτικότητά τους. Στην περίπτωση που μελετάμε, το ΔΔΧ έκρινε πως τυχόν παραβίαση του άρ. 2 και 5 CERD θα μπορούσε να προκαλέσει ανεπανόρθωτη βλάβη

147 Id., par. 83

148 <http://www.icj-cij.org/docket/files/140/14657.pdf> Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russian Federation), Order of 15 October 2008 (προσπελάσθη 7/9/2015)

149 Id., par, 117

150 JOINT DISSENTING OPINION OF VICE-PRESIDENT AL-KHASAWNEH AND JUDGES RANJEVA, SHI KOROMA, TOMKA, BENNOUNA AND SKOTNIKOV <http://www.icj-cij.org/docket/files/140/14805.pdf> (προσπελάσθη 7/9/2015)

151 Georgia v. Russia, Provisional Measures, par. 117

152 Fisheries Jurisdiction (UK v. Ireland), Provisional Measures, Order of 17 Aug 1972, para.17

και ανεγνώρισε το στοιχείο του επείγοντος, αφού έκρινε πως η κατάσταση στην περιοχή ήταν ασταθής και ευμετάβλητη¹⁵³.

Έτσι, διέταξε την εφαρμογή της Συνθήκης *όποτε και όπου αυτό είναι δυνατό*¹⁵⁴, αλλά και την *ισότητα* ως προς την επιβολή της προστασίας των δικαιωμάτων που προβλέπονται. Το Δικαστήριο υπογράμμισε πως η επιβολή των μέτρων δε θα επηρέαζε με κανέναν τρόπο τη μετέπειτα πορεία της δίκης όσον αφορά στην καθαυτή δικαιοδοσία, το επί της ουσίας ζήτημα, ή την τελική απόφαση.

Επίκληση CERD από Γεωργία

Η CERD συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο και βασικό εργαλείο της διεθνούς κοινότητας για την καταπολέμηση των φυλετικών διακρίσεων. Ο πρωταρχικός σκοπός της ήταν να υιοθετηθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την αντιμετώπιση διακρίσεων.¹⁵⁵ Απαγορεύει ρατσιστικά δόγματα και προωθεί την κατανόηση, αποσκοπώντας στη *δημιουργία μίας διεθνούς κοινότητας ελεύθερης από κάθε μορφής απομόνωσης και διάκρισης οφειλόμενης σε φυλετικά κίνητρα*.¹⁵⁶

Στη Σύμβαση παρατίθενται συγκεκριμένοι τρόποι, σύμφωνα με τους οποίους κάθε κμ οφείλει να συμβάλει στην εξάλειψη και την πρόληψη των διακρίσεων, δεσμευόμενο να μην προωθεί, να μην υπερασπίζεται ή να υποστηρίζει φυλετικές διακρίσεις από κανένα πρόσωπο ή οργανισμό¹⁵⁷ και επιπλέον να καταδικάζει *κάθε μορφής προπαγάνδα που βασίζεται στην ανωτερότητα μίας φυλής ή ομάδας έναντι μίας άλλης*.¹⁵⁸ Ακόμα, κάθε κμ οφείλει να διώκει ποινικώς τη διάδοση ιδεών βασισμένων σε *φυλετική ανωτερότητα ή μίσος με σκοπό την πρόκληση φυλετικών διακρίσεων, όπως επίσης και τις πράξεις βίας εναντίον οποιασδήποτε ομάδας ή φυλής*.¹⁵⁹

Στο άρθρο 5 της Σύμβασης, συναντάμε τα κυριότερα δικαιώματα που οφείλουν να διασφαλιστούν προκειμένου να επιτευχθεί αποτελεσματική ισότητα και είναι τα εξής: το

153 Id., par. 142-146

154 Παρ. 149, Georgia v. Russia

155 CERD, preamble

156 CERD, preamble

157 CERD, art. 2 (1) (b)

158 CERD, art. 4

159 CERD, art.4 (a)

δικαίωμα στην ασφάλεια, πολιτικά δικαιώματα με εξέχον αυτό της ψήφου, το δικαίωμα ελευθερίας μετακινήσεως και κατοικίας στο εσωτερικό ενός κράτους, όπως και το δικαίωμα μετακίνησης εντός και εκτός του κράτους. Στο επόμενο άρθρο, τονίζεται η υποχρέωση των κμ να διασφαλίζουν τα δικαιώματα αυτά σε όλα τα άτομα εντός της δικαιοδοσίας τους.

Η Σύμβαση προβλέπει επίσης τη διαδικασία καταγγελίας παραβιάσεων. Για το σκοπό αυτό δημιουργείται η Επιτροπή για την Εξάλειψη Φυλετικών Διακρίσεων (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination*), η οποία σύμφωνα με το άρθρο 8 (1) διασφαλίζει πως τηρούνται οι υποχρεώσεις. Στο άρθρο 11, διευκρινίζεται πως εάν κάποιο κμ θεωρεί πως κάποιο άλλο παραβιάζει τη Σύμβαση, δύναται να καλέσει την Επιτροπή και, εν συνεχεία, η Επιτροπή ειδοποιεί το αναφερόμενο κμ το οποίο έχει διορία τρεις μήνες για να αποστείλει έγγραφη εξήγηση της κατάστασης στην Επιτροπή. Εάν δε λυθεί το ζήτημα εντός έξι μηνών η Επιτροπή μπορεί να ανακληθεί και να επιλύσει το πρόβλημα αφού έχουν αποτύχει τα εσωτερικά ένδικα μέσα των κμ. Το άρθρο 22 ορίζει το ΔΔΧ υπεύθυνο για την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή της Συνθήκης σε περίπτωση διαμάχης μεταξύ κμ.

Μέρη της Σύμβασης είναι και η Ρωσία και η Γεωργία: η Ρωσία ανέλαβε τις υποχρεώσεις της ΕΣΣΔ η οποία είχε κυρώσει τη Σύμβαση το 1969, ενώ η Γεωργία μόλις το 1999.

Ποια ήταν τελικά τα κίνητρα της Γεωργίας όταν προσέφυγε στο ΔΔΧ; Γιατί δεν επικαλέσθη παραβιάσεις του ΔΑΔ και στηρίχθηκε σε μία συνθήκη ΔΑ και την εφαρμογή της εν καιρώ πολέμου; Θα μπορούσε ακόμα ορθώς να είχε επικαλεσθεί τους κανόνες του διεθνούς δικαίου περί νομιμότητας χρήσης βίας, αφού ανοιχτά είχε κατηγορήσει τη Ρωσία όπως είδαμε και παραπάνω για επίθεση. Όπως και να' χει, η Ρωσική επέμβαση είχε ήδη καταδικασθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ, από την ΕΕ, αλλά και από τις γείτονες χώρες.

Βλέπουμε πως η Γεωργία, κινούμενη βάσει σχεδιασμού, στόχευε στο παραδεκτό από πλευράς δικαιοδοσίας της υπόθεσης αφενός, άσχετα εάν όπως βλέπουμε στη συνέχεια λόγω απροθυμίας και περιορισμένου (ή μήπως περιοριστικού;) νομικού προηγουμένου, δεν τα καταφέρνει. Αφετέρου, παρατηρούμε τη σύνδεση του πολέμου (war of aggression) με πολιτικές φυλετικής διάκρισης προωθώντας την de facto κυριαρχία Ν. Οσετίας και Αμπχαζίας, άρα ταυτόχρονα η Γεωργία προβαίνει και σε προσπάθεια στοιχειοθέτησης εθνοκάθαρσης. Δε θα μπορούσαμε να μην επισημάνουμε στο σημείο αυτό πως σε εκθέσεις της, η ΡΑΕ, υποστήριξε πως οι μεγάλης κλίμακας λεηλασίες και καταστροφές περιουσιών στη Ν. Οσετία, όπως επίσης και ο μεθοδικός σχεδιασμός εθνοκάθαρσης αποτελούν άμεση παραβίαση του ΔΑΔ και των ΔΑ. Και συμπλήρωσε πως η Ρωσία φέρει την αποκλειστική ευθύνη για οποιοδήποτε έγκλημα και παραβίαση που τελείται στα εδάφη των οποίων κατέχει τον αποκλειστικό, ακόμα και de facto, έλεγχο.

Η Γεωργία επέλεξε κατά τα φαινόμενα, το αποτελεσματικότερο εργαλείο για τη δημιουργία νομικού ερείσματος ως προς την στοιχειοθέτηση της δικαιοδοσίας (CERD), παρά την περιφερειακή σχέση της Σύμβασης με το επί της ουσίας ζήτημα που κατά κύριο λόγο αφορούσε τη νομιμότητα της χρήσης βίας.¹⁶⁰ Το επικοινωνιακό αυτό “τρικ” της Γεωργίας για να διασφαλίσει δικαιοδοσία θεωρήθηκε εκ πρώτης όψεως πως θα ήταν και το σφάλμα της. Θα ήταν δηλαδή αναμενόμενο το Δικαστήριο να απέρριπτε την προσφυγή ως ασύνδετη με τα πραγματικά περιστατικά και την ουσία της υπόθεσης.¹⁶¹ Ωστόσο το Δικαστήριο δεν έπραξε τοιουτοτρόπως και προέβη στην εξέταση του αρ. 22 CERD, αφού διέταξε προσωρινά μέτρα που πρακτικά συνιστούσαν διαταγή παύσης πυρός¹⁶².

Το ζήτημα της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου

Παρόλο που το Δικαστήριο επιβεβαίωσε όπως είδαμε παραπάνω *prima facie* δικαιοδοσία και επέβαλε προσωρινά μέτρα για την επιβολή της CERD και στα δύο μέρη, εν συνεχεία κρίνει την υπόθεση απαράδεκτη. Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου θα μπορούσε να στοιχειοθετηθεί έχοντας ως έρεισμα το άρθρο 22 της CERD το οποίο αναφέρει ρητώς: “Οποιαδήποτε διαφωνία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κράτη που αφορά στην ερμηνεία ή την εφαρμογή της Σύμβασης αυτής, η οποία δεν έχει επιλυθεί με διαπραγμάτευση ή με τις προβλεπόμενες από την ίδια τη Σύμβαση διαδικασίες, οφείλει να αναφέρεται στο ΔΔΧ, μετά από επίκληση οποιουδήποτε μέρους της διαφωνίας, προκειμένου να αποφανθεί, εκτός και εάν τα μέρη συμφωνήσουν σε κάποιον άλλον τρόπο επίλυσης.”

Αυτό λοιπόν που καλείται το Δικαστήριο να διαπιστώσει είναι καταρχήν η ύπαρξη “διαφωνίας” και εάν αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης.¹⁶³ Οφείλει λοιπόν να καταλήξει στο εάν τα πραγματικά περιστατικά αφορούν τις διατάξεις της Σύμβασης. Κατ' αντίστοιχο τρόπο είχε λειτουργήσει και σε προηγούμενες περιπτώσεις, όπως στις υποθέσεις *Oil Platforms Case* (Islamic Republic of Iran v. USA) και *Legality of Use of Force* (Yugoslavia v. Belgium).

160 Phoebe Okowa, *The International Court of Justice and the Georgia/Russia Dispute*, 2.

161 *Id.*

162 C.J. Borgen, *The Language of Law and the Practice of Politics: Great Powers, Small States, and the Rhetoric of Self-Determination in the Cases of Kosovo and South Ossetia*, (St. John's University School of Law, Chicago Journal of International Law, Faculty Publications, NY, 2009), 23.

163 Tobias Thienel, *Provisional Measures in the 'Case concerning Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination' (Georgia v. Russia Federation)*, (Gottingen Journal of International Law 1 (2009) I, 143-157), 146.

Η ύπαρξη διαφωνίας, σύμφωνα με το αρ. 22, εντοπίζεται μέσω καταγγελίας στην Επιτροπή με προσπάθεια επίλυσης μέσω διαπραγματεύσεων, οι οποίες όμως δεν είναι απαραίτητο να είναι επίσημες, αντιθέτως αρκεί η πρόθεση έναρξης διαλόγου με το άλλο μέρος.¹⁶⁴ Βάσει των γεγονότων, το ΔΔΧ κατέληξε στο ότι τα εν λόγω ζητήματα είχαν τεθεί ήδη από τη Γεωργία σε διμερές επίπεδο.¹⁶⁵ Το ΔΔΧ διαπίστωσε την ύπαρξη *διαμάχης*, δηλαδή “*διένεξης ή διαφωνίας σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά ή την ύπαρξη, ερμηνεία ή εφαρμογή ενός κανόνα δικαίου*”¹⁶⁶. Αν και κατηγορήθηκε από τους δικαστές που καταψήφισαν, πως δεν ακολούθησε τα κριτήρια που ετέθησαν από τις υποθέσεις *Oil Platforms* και *Legality of Use of Force*, το ΔΔΧ επιβεβαίωσε *prima facie* δικαιοδοσία. Όπως και στην υπόθεση *Armed Activities in the Territory of Congo* (Democratic Republic of Congo v. Uganda), κατέληξε στο γεγονός πως οι τυχόν παραβιάσεις ΔΑΔ, δεν αποκλείουν τυχόν παραβιάσεις της CERD.

Ένα επιπλέον πρόσκομμα που αντέταξε η Ρωσία, το ζήτημα της έξω-εδαφικής εφαρμογής της Συνθήκης, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 29 Συνθήκης Βιέννης περί Διεθνών Συνθηκών δεν επιφέρει έννομες συνέπειες, απορρίπτεται από το ΔΔΧ¹⁶⁷, ελλείψει εδαφικών περιορισμών από την ίδια τη συνθήκη. Άλλωστε και σε προηγούμενες υποθέσεις είχε διαπιστώσει πως οι συνθήκες που προστατεύουν ΔΑ εφαρμόζονται έξω-εδαφικά βάσει των σκοπών τους.¹⁶⁸ Σε κάθε περίπτωση, δε θα έπρεπε να επιτρέπονται σε ένα κράτος πράξεις εκτός του εδάφους του, οι οποίες δεν του επιτρέπονται εντός του.¹⁶⁹ Αν και η CERD προβλέπει μέτρα για την αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης στο εσωτερικό των κρατών-μερών, σε κανένα σημείο δεν υπαινίσσεται πως δεν ισχύει και εξωεδαφικά, κάτι που θα ήταν εκ διαμέτρου αντίθετο με το πνεύμα και το λόγο της. Όσον αφορά στη χρήση άλλων διαπραγματευτικών μέσων για την επίλυση τυχόν διαφωνίας, το άρθρο 22 δεν προβλέπει υποχρέωση εξάντλησής τους προ προσφυγής στο ΔΔΧ και έτσι το ερμηνεύει και το ίδιο.

164 Georgia v. Russia, Provisional Measures, par. 114.

165 Id., par. 115.

166 Mavromatis Palestine Concessions (Greece v. UK), East Timor (Portugal v. Australia)

167 Παρ.109, Georgia vs. Russia.

168 Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territories, Advisory Opinion 2004.

169 Issa and Others v. Turkey, ECHR 2004, παρ.71.

Προδικαστικές Ενστάσεις της Ρωσίας¹⁷⁰

Από τις προφορικές κιόλας διαδικασίες, η Ρωσία φρόντισε να υπερασπιστεί τις θέσεις της και να αμυνθεί των πράξεών της. Ισχυρίσθηκε, λοιπόν, πως ως μέρος της ειρηνευτικής δύναμης της CIS, οι κατηγορίες της εισβολής και της παραβίασης ΔΑ δεν ευσταθούν, αφού δε συνάδουν με τον ρόλο και τον σκοπό της.¹⁷¹ Συμπλήρωσε πως τυχόν ευθύνη για παραβίαση της CERD θα μπορούσαν να φέρουν μόνον οι αποσχιστικές διοικητικές αρχές της Ν. Οσετίας και της Αμπχαζίας, και σε καμία περίπτωση η ευθύνη αυτή δε θα μπορούσε να μετατεθεί στη Ρωσία αφού δεν ήταν ούτε *de facto* όργανά της, ούτε είχε τον αποτελεσματικό έλεγχο και διοίκησή τους.¹⁷² Τόνισε, δε, πως η υπόθεση είναι παντελώς αβάσιμη, αφού οποιαδήποτε μέτρα και αν διατάξει το Δικαστήριο, είναι αδύνατον να τα εφαρμόσει, αφού η Αμπχαζία και η Ν. Οσετία συνιστούν αυτόνομες περιοχές που δεν υπόκεινται στη δικαιοδοσία της. Ζήτησε, συνεπώς, από το Δικαστήριο να κηρύξει την υπόθεση απαράδεκτη και να την αφαιρέσει από το πινάκιο της.¹⁷³

Η Ρωσία κατέθεσε τέσσερις ενστάσεις στην απόφαση του Δικαστηρίου για επιβολή προσωρινών μέτρων. Καταρχήν, αρνήθηκε την ύπαρξη *διαμάχης* όσον αφορά στην ερμηνεία της CERD. Δεύτερον, ισχυρίζεται πως οι προϋποθέσεις του αρ. 22 δεν πληρούνταν αφού δεν είχαν γίνει προηγουμένως διμερείς διαπραγματεύσεις. Έπειτα, αρνήθηκε την έξω-εδαφική ισχύ της Σύμβασης, αφού οι παραβιάσεις δεν πραγματοποιήθηκαν στο εσωτερικό της Ρωσίας, άρα το ΔΔΧ στερούνταν δικαιοδοσίας. Τέλος, ακόμα και αν υπήρχε δικαιοδοσία ήταν περιορισμένη υπό το πρίσμα *ratione temporis*, αφού κατηγορείται για παραβιάσεις από το 1990, ενώ η Σύμβαση ετέθη σε ισχύ το 1999 στη Γεωργία.

Το Δικαστήριο, προκειμένου να διαπιστώσει την ύπαρξη *διαμάχης* εξέτασε δηλώσεις και έγγραφα πριν το 1999 και κατά τη διάρκεια της περιόδου 1999-2008 και κατέληξε ότι πριν το 1999, πράγματι, δεν μπορεί να στοιχειοθετήσει διαμάχη σχετική με τη CERD, αφού τα εν λόγω δεδομένα κάνουν λόγο μόνον για χρήση βίας και όχι για φυλετική διάκριση. Εν συνεχεία, εξετάζοντας δεδομένα από τον Ιούλιο του 1999 δεν κατάφερε για ακόμα μία φορά να αναγνωρίσει *διαμάχη* ανάμεσα στα μέρη σχετική με την ερμηνεία και την εφαρμογή της CERD. Αν και υπήρχαν εκθέσεις και αναφορές από άλλες Επιτροπές διεθνών συνθηκών (όπως αυτές των

170 Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russian Federation), Preliminary Objections, 2011.

171 Oral pleadings, Monday 8 September 2008, arguments of Mr Kolodkin, Agent of the Russian Federation, paras 9 and 13 and arguments of Mr. Wordsworth, paras 7-9.

172 Oral pleadings of 8 September 2008, arguments of Prof. Zimmermann, paras 20-22.

173 Oral pleadings of 8 September 2008, para 7, 8, and 15-17.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, International Covenant on Civil and Political Rights, Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)¹⁷⁴, δεν υπήρχαν ευθείς κατηγορίες κατά της Ρωσίας για παραβίαση της CERD. Το ΔΔΧ διαπίστωσε *διαμάχη* μόνο κατά το διάστημα 7-12 Αυγούστου 2008¹⁷⁵, αφού υπήρξε και διάλογος επί του θέματος μεταξύ των αντιπροσώπων των δύο κρατών στις 10 Αυγούστου 2008 ενώπιον του Συμβουλίου Ασφαλείας ΗΕ.¹⁷⁶ Υπήρχαν επίσης σχετικές δηλώσεις του Γεωργιανού προέδρου κατά την περίοδο εκείνη, οπότε, το ΔΔΧ απεφάνθη την *ύπαρξη νομικής διαμάχης* μεταξύ των μερών και απέρριψε την πρώτη ένσταση.

Η δεύτερη ένσταση που αφορούσε στην ερμηνεία του άρθρου 22 CERD κατερρίφθη, αφού το Δικαστήριο ανέτρεξε στα *travaux preparatoires* της Σύμβασης και διαπίστωσε πως παρόλο που προηγούμενες διαπραγματεύσεις συνιστούν προϋπόθεση για τη συνεπή δικαιοδοσία του, δεν ήταν πρόθεση των συντακτών να τις ορίσουν περιορίζοντάς τες και θεώρησε πως οι παραπάνω προϋποθέσεις δεν περιορίζουν τη δικαιοδοσία του.¹⁷⁷ Όσον αφορά στην εκπλήρωση των προϋποθέσεων, αυτό συμβαίνει όταν οι διαπραγματεύσεις (οι οποίες δεν οφείλουν να είναι επίσημες όπως αναφέρθηκε παραπάνω¹⁷⁸) είτε έχουν αποτύχει είτε είναι *αδιέξοδες και άγονες*.¹⁷⁹ Συνεπώς, για το διάστημα στο οποίο διεπιστώθη διαμάχη (9-12/8/2008), το Δικαστήριο διερωτήθη εάν υπήρξαν διαπραγματεύσεις και εάν αυτές ήταν αδιέξοδες και μετά από εξέταση δηλώσεων και εγγράφων κατέληξε πως δεν υπήρξαν διαπραγματεύσεις με αντικείμενο τη συμμόρφωση της Ρωσίας στη Σύμβαση και πως η Ρωσία δεν είχε αρνηθεί τη δυνατότητα μελλοντικού διαλόγου άρα δεν ήταν αδιέξοδο¹⁸⁰ και γι' αυτό θεώρησε πως **δεν είχε δικαιοδοσία βάσει του άρ. 22 CERD**.¹⁸¹

174 Id., par. 65.

175 Id., par. 106-113.

176 Id., par. 113.

177 Id., par. 148.

178 Id., par. 160.

179 Id., par. 159.

180 Id., par.180.

181 Id., par. 184.

Κριτική της απόφασης του Δικαστηρίου

Σε έκδοση Κοινής Αντίθετης Γνώμης προέβησαν οι Δικαστές υπέρ της δικαιοδοσίας¹⁸², υποστηρίζοντας ότι ούτε το ακριβές περιεχόμενο του αρ. 22, ούτε οι *travaux preparatoires* υποστήριζαν την άποψη και ερμηνεία της πλειοψηφίας. Η απόφαση του Δικαστηρίου περιόρισε το νομικό προηγούμενο.¹⁸³ Ερευνώντας το ζήτημα της ύπαρξης διαμάχης, εξέτασε μόνο δηλώσεις και πράξεις του εκτελεστικού βραχίονα και όχι και άλλα εμπλεκόμενα στην εξωτερική πολιτική όργανα. Ακόμα, δεν προέβη απλά στην επαρκή διαπίστωση ύπαρξης διαπραγματεύσεων, αλλά προχώρησε και στη διερεύνηση του εάν αυτές απεδείχθησαν άκαρπες.

Λαμβάνοντας υπόψη τις υποθέσεις *Armed Activities in the Territory of Congo (Democratic Republic of Congo v. Rwanda 2006)* και *Anglo-Iranian Oil Co. (UK v. Iran 1952)*, το ΔΔΧ περιόρισε το πεδίο δικαιοδοσίας του και τα στοιχεία υπό εξέταση στην πρώτη υπόθεση όσον αφορά τον ορισμό της *διαμάχης* (αφού τότε έλαβε υπόψη ως εκπροσώπους του κράτους και φορείς διεθνών υποχρεώσεων τόσο τον αρχηγό του κράτους, όσο και άλλα κυβερνητικά στελέχη όπως και τον υπουργό εξωτερικών) και στη δεύτερη υπόθεση όσον αφορά τις διαπραγματευτικές διαδικασίες (αφού δεν ελήφθησαν υπόψη οι κοινοβουλευτικές δηλώσεις στην περίπτωση της Γεωργίας παρά μόνον αυτές των εκτελεστικών οργάνων). Εάν το ΔΔΧ είχε λάβει υπόψη τις δηλώσεις και ενέργειες του γεωργιανού κοινοβουλίου θα εντόπιζε την ύπαρξη *διαμάχης* και πριν το 2008.¹⁸⁴ Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο διέθετε αποδεικτικά στοιχεία πως η Γεωργία είχε κατηγορήσει τη Ρωσία για εθνοκάθαρση στην Αμπχαζία το 1993¹⁸⁵. Έπειτα, το 2001¹⁸⁶ με σχετική απόφαση του κοινοβουλίου διαπιστωνόταν πως από τη στιγμή εγκατάστασης των ειρηνευτικών ρωσικών δυνάμεων υπό το CIS (Commonwealth of Independent States), η εθνοκάθαρση συνεχιζόταν. Το επιχείρημα της Γεωργίας πως η Ρωσία ήταν μέρος της σύρραξης εμπλεκόμενο σε εθνοκάθαρση ενέχει ορθή σύνδεση με τη CERD.¹⁸⁷

182 Joint dissenting opinion of President Owada, Judges Simma, Abraham and Donoghue and Judge *ad hoc* Gaja <http://www.icj-cij.org/docket/files/140/16422.pdf> (προσπελάθη: 8/9/2015).

183 Για τη συγκριτική έρευνα με προηγούμενες υποθέσεις βλ. Natalia Lulac, “*Georgia v. Russia Federation: A Question of the Jurisdiction of the International Court of Justice*”, (Maryland Journal of International Law, Vol.27, Issue 1, art 18, 2012).

184 Lulac, a question of the jurisdiction, 346.

185 Georgia vs. Russia, 2011, par. 52.

186 *Id.*, par. 71.

187 Lulac, a question of the jurisdiction, 346.

Το δυνατότερο όμως σημείο κατάδειξης της απροθυμίας του ΔΔΧ παρουσιάζεται ανατρέχοντας στην υπόθεση *Military and paramilitary activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. USA 1984), κατά την οποία το Δικαστήριο δήλωσε πως *επειδή ένα κράτος δεν έχει ρητώς προωθήσει διαπραγματεύσεις με ένα άλλο κράτος, αυτό δε σημαίνει πως δεν μπορεί να προσφύγει κατά του κράτους που παραβιάζει συνθήκη*.¹⁸⁸ Επιπροσθέτως, στην υπόθεση *South West Africa* (Ethiopia v. S. Africa, Liberia v. S. Africa), το Δικαστήριο ανέφερε πως οι διαπραγματεύσεις δεν είναι απαραίτητο να είναι χρονοβόρες, το γεγονός εκκίνησης διαλόγου επαρκεί¹⁸⁹. Ακόμα, το προαπαιτούμενο της διαπραγμάτευσης δε συνάγει απαραίτητα την επίτευξη συμφωνίας. Οι προϋποθέσεις για τη δικαιοδοσία του ΔΔΧ θα πρέπει να πληρούνται τη στιγμή της απόφασης ως προς αυτή και όχι την ημερομηνία προσφυγής.¹⁹⁰

Η θέσπιση τόσο αυστηρών κριτηρίων περιορίζει περαιτέρω τον ήδη ελάχιστο ρόλο του ΔΔΧ ως θεματοφύλακα των ΔΑ.¹⁹¹ Πρόσφατα¹⁹² όρισε πως τα εθνικά δικαστήρια δεν έχουν δικαιοδοσία να δικάσουν προσφυγές κατά κρατών για παραβίαση ΔΑ. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση *Jurisdictional Immunities of State* (Germany v. Italy 2012), το Δικαστήριο απεφάνθη πως η Ιταλία παραβίασε την υποχρέωσή της να σεβαστεί την κρατική ασυλία της Γερμανίας, όταν επέτρεψε σε άτομα να προσφύγουν σε ιταλικά δικαστήρια κατά της Γερμανίας βάσει παραβιάσεων του ΔΑΔ διαπραχθεισών από το Γερμανικό Ράιχ κατά την περίοδο 1943-1945.¹⁹³ Για τον ίδιο λόγο κατηγορήθηκε η Ιταλία όταν τα εθνικά της δικαστήρια εφήρμοσαν αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων για σχετικές παραβιάσεις που διεπράχθησαν την ίδια περίοδο στην Ελλάδα.

ΕΔΔΑ: Οι υποθέσεις Γεωργίας κατά Ρωσίας

Μετά το αδιέξοδο που δημιούργησε το ζήτημα της δικαιοδοσίας στη Χάγη λόγω εμφανούς απροθυμίας παρέμβασης για την προστασία των παραβιασθέντων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια του πενθήμερου πολέμου, η Γεωργία στράφηκε στα περιφερειακά όργανα απονομής

188 *Military and paramilitary activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. USA), par. 83.

189 *Railway Traffic between Lithuania and Poland*, Advisory Opinion, 1932.

190 *Application of the Convention on the Prevention and the Punishment of the Crime of Genocide*(Croatia v. Serbia), Preliminary Objections, 2008, par. 85.

191 *Lucak*, a question of the jurisdiction, 344.

192 *Jurisdictional Immunities of State* (Germany v. Italy), judgement 2012.

193 *Application of the Convention on the Prevention and the Punishment of the Crime of Genocide*(Croatia v. Serbia), Preliminary Objections, Παρ. 139.

δικαιοσύνης και συγκεκριμένα στο ΕΔΔΑ. Η προσφυγή κατετέθη τον Μάρτιο του 2007. Τον Ιούνιο του 2009 το Δικαστήριο έκρινε την υπόθεση παραδεκτή και κατά τη διάρκεια του 2009 διεξήχθησαν οι ακροάσεις. Πρόκειται για μία από τις λίγες διακρατικές υποθέσεις που έχει αναλάβει το ΕΔΔΑ¹⁹⁴, το οποίο στις 3 Ιουλίου 2014, πράγματι δικαίωσε τους ισχυρισμούς της Γεωργίας, αποφαινόμενο πως η σύλληψη, κράτηση και συλλογική απέλαση Γεωργιανών υπηκόων από τη Ρωσία το φθινόπωρο του 2006, παραβίασε την ΕΣΔΑ. Η Γεωργιανή κυβέρνηση εξέλαβε την απόφαση ως νίκη.¹⁹⁵

Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά στα γεγονότα, από το φθινόπωρο του 2006 έως και τις αρχές του 2007, πάνω από 2,300 Γεωργιανοί συνελήφθησαν και απελάθηκαν από τις ρωσικές αρχές, ενώ εκατοντάδες από αυτούς μεταφέρθηκαν στο Tbilisi με ειδικές, επειγόντως επανδρωμένες πτήσεις (Russian Emergency Ministry's cargo planes). Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Γεωργίας, πάνω από 2000 άλλοι Γεωργιανοί απελάθηκαν και αναγκάστηκαν να φύγουν μόνοι τους. Στην προσφυγή της η Γεωργία κατήγγειλε πως τα παραπάνω αποτέλεσαν αντίποινα των Ρωσικών αρχών για τη σύλληψη τεσσάρων ρώσων αξιωματούχων στο Tbilisi το Σεπτέμβριο του 2006, κάτι το οποίο οι Ρώσοι αρνήθηκαν λέγοντας πως τα μέτρα αυτά ήταν μέρος της εδραιωμένης πολιτικής τους κατά της παράνομης μετανάστευσης.

Το Δικαστήριο τελικά έκρινε τις συλλήψεις αυθαίρετες¹⁹⁶ και επιπλέον κατάληξε σε παραβίαση του άρ. 5 (4) ΕΣΔΑ¹⁹⁷ ελλείψει αποτελεσματικών και προσβάσιμων ενδίκων μέσων κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου. Στις παραγράφους 159 και 176 διαπιστώνει τη συντονισμένη πολιτική των συλλήψεων και τη μαζική φύση των απελάσεων, διευκρινίζοντας ωστόσο παράλληλα πως δεν αμφισβητεί το δικαίωμα κάθε κράτους να χαράσσει μεταναστευτική πολιτική, αλλά το γεγονός αυτό δε δικαιολογεί σε καμία περίπτωση πρακτικές που δε συνάδουν με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ΕΣΔΑ.¹⁹⁸

Τελικά διαπιστώθηκαν οι εξής παραβιάσεις της Σύμβασης όσον αφορά στην απαγόρευση μαζικών απελάσεων αλλοδαπών: το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, το δικαίωμα δικαστική εξέταση της κράτησης, την απαγόρευση απάνθρωπης και εξευτελιστικής

194 CASE OF GEORGIA v. RUSSIA (I) (Application no. 13255/07).

195 <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=27438> (προσπελάσθη: 12/5/2015).

196 Case of Georgia v. Russia: paragraphs 40, 63-71, 114, 148, 172 and 173.

197 Παν πρόσωπον στερούμενον της ελευθερίας του συνεπεία συλλήψεως ή κρατήσεως έχει δικαίωμα προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου ίνα τούτο αποφασίσει εντός βραχείας προθεσμίας επί του νομίμου της κρατήσεώς του και διατάξη την απόλυσίν του εν περιπτώσει παρανόμου κρατήσεως.

198 Par. 177.

συμπεριφοράς, το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής. Δεν επιβεβαίωσε όμως παραβίαση του δικαιώματος στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, στην προστασία της περιουσίας, ούτε του δικαιώματος στην εκπαίδευση, όπως και δεν εντόπισε παραβιάσεις σχετικές με τις οικονομικές δικλίδες όσον αφορά στις απελάσεις.

Το ΕΔΔΑ έκρινε παραδεκτή και δεύτερη Γεωργιανή διακρατική προσφυγή.¹⁹⁹ Η απόφαση εκκρεμεί.²⁰⁰ Η προσφυγή κατετέθη στις 6 Φεβρουαρίου του 2009, αλλά είχε προηγηθεί αίτημα για εφαρμογή προκαταρκτικών μέτρων στις 11 Αυγούστου 2008 βάσει του Κανονισμού 39 του Καταστατικού, το οποίο και έγινε δεκτό, ειδικότερα όσον αφορούσε στα άρθρα 2 και 3 της Σύμβασης. Η Γεωργία υποστηρίζει πως η Ρωσία, επέτρεψε ή ακόμα ακόμα προκάλεσε διοικητικές πρακτικές αδιάκριτων και δυσανάλογων επιθέσεων κατά αμάχων και των περιουσιών τους στην Αμπχαζία και τη Ν. Οσετία από ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις και αποσχιστικές δυνάμεις υπό τον αποτελεσματικό τους έλεγχο. Ισχυρίζεται παραβίαση των άρθρων 2 (δικαίωμα στη ζωή), 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων), 5 (δικαίωμα σε ελευθερία και ασφάλεια), 8 (δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) της ΕΣΔΑ, όπως επίσης και στο άρ.1 του Πρωτοκόλλου 1 (προστασία της ιδιοκτησίας), άρ.2 του Πρ. 1 (δικαίωμα στην εκπαίδευση) και άρ.2 του Πρ.4 (δικαίωμα στην ελεύθερη μετακίνηση) της Σύμβασης. Η Ρωσία αρνείται τους παραπάνω ισχυρισμούς.

Ας κλείσουμε συμπληρώνοντας πως σύμφωνα με το Δικαστήριο 1,712 ατομικές προσφυγές εκκρεμούν κατά της Γεωργίας, ενώ 208 στις οποίες εμπλέκονται περισσότερα από 900 άτομα εκκρεμούν κατά της Ρωσίας και επιπλέον 20 κατά και των δύο χωρών, όσον αφορά σε παραβιάσεις δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια του πενθήμερου πολέμου.²⁰¹

ΔΑ και Δικαιοσύνη: Ο ρόλος των εθνικών και περιφερειακών δικαστηρίων στην προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (v. State's Sovereign Immunity)

Μελετώντας την υπόθεση που μας απασχολεί παρατηρούμε το κενό που υπάρχει όσον αφορά στην προστασία των ΔΑ. Η περίπτωση που εξετάζουμε όπως και πληθώρα άλλων που ταλανίζουν τον σύγχρονο κόσμο σε οικουμενικό επίπεδο και σε πολλαπλούς τομείς (βλ. Προσφυγικό, διεθνές έγκλημα, κλπ), υπογραμμίζουν το έλλειμμα εφαρμογής της προβλεπόμενης νομοθεσίας για αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, είναι έκδηλο

199 Georgia v. Russia (II) case (application no. 38263/2008).

200 <http://www.internationallawobserver.eu/2011/10/04/georgia-v-russia-ecthr/> (προσπελάσθη: 7/9/2015).

201 <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=23954> (προσπελάσθη 7/9/2015).

πως η απροθυμία τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο ορθής εφαρμογής των σχετικών συμβάσεων δημιουργεί περιορισμούς που οδηγούν σε ολέθριες συνέπειες.

Οι πολύχρονες εντάσεις μεταξύ της Γεωργίας και της Ρωσίας οι οποίες κορυφώθηκαν και είχαν ως αποτέλεσμα τον πόλεμο του 2008 προκάλεσαν την κατάφορη παραβίαση τόσο του ΔΑΔ όσο και των ΔΑ. Κι όμως, στην υπόθεση που εξετάσαμε παραπάνω, είδαμε το ΔΔΧ να κρατά συντηρητική στάση, να μένει μετέωρο ενώπιον των αδικημάτων και να υιοθετεί φορμαλιστική προσέγγιση, αρνούμενο εν κατακλείδι να πάρει θέση. Ο ρόλος του όσον αφορά στην προστασία των ΔΑ, είναι ούτως άλλως περιορισμένος, αφού μόνο κράτη-μέλη μπορούν να προσφύγουν και όχι άτομα, που συνήθως είναι τα θύματα και οι αποδέκτες των παραβιάσεων. Όσον αφορά στο εσωτερικό των κρατών και την εθνική έννομη τάξη, το τελευταίο διάστημα παρατηρούμε πως όχι μόνον αποτυγχάνουν να προστατεύσουν τους υπηκόους τους, αλλά είναι και οι κύριοι υπαίτιοι των θηριωδιών που συμβαίνουν.

Τα παραπάνω οδηγούν στα εξής αποτελέσματα: η συζήτηση όσον αφορά στα ΔΑ έχει διευρυνθεί και αποκτήσει πλέον μείζονα βαρύτητα, ενώ παράλληλά (ή επειδή) οι παραβιάσεις γίνονται όλο και εντονότερες, σοβαρότερες, συστηματικότερες και σφοδρότερες. Το spillover effect είναι εντονότερο λόγω της παγκοσμιοποίησης και οι επιπτώσεις των παραβιάσεων γίνονται αισθητές σε όλη την υφήλιο (βλ. Προσφυγικό). Τα ΔΑ μετατρέπονται σταδιακά σε προτεραιότητα της διεθνούς έννομης τάξης της οποίας ο πυρήνας αρχίζει να μετατοπίζεται από το κράτος στο άτομο, ενώ παράλληλα στα πλαίσια του διαλόγου για την Ευθύνη Προστασίας παρατηρούμε συχνά τα ΔΑ να γίνονται το αδιαμφισβήτητο άλλοθι για παρεμβατικότητα και ατασθαλίες.

Τελικά, τα περιφερειακά δικαιοδοτικά όργανα αποκτούν κεντρικό ρόλο λόγω της δυνατότητας αμεσότητας παρέμβασης, αλλά και της αποτελεσματικότητας των δομών και του τρόπου λειτουργίας τους. Σε διεθνές επίπεδο, όμως, τα όρια είναι ρευστά, το διεθνές δίκαιο και η πολιτική βούληση αλληλεπιδρούν σε αυτό τον χορό, αναζητώντας ισορροπίες που συχνά αποδεικνύονται εύθραυστες. Βλέπουμε, λοιπόν, όχι σπάνια, η μία παραβίαση να δικαιολογεί και να στηρίζει κάποια άλλη.

Στο επόμενο κεφάλαιο, θα εξετάσουμε το πώς στην ιδιάζουσα περίπτωση του Κοσόβου, η παραβίαση των ΔΑ δίνει το πράσινο φως για ένοπλη επέμβαση, απόσχιση, αναγνώριση και νομιμοποίηση ψευδοκράτους.

Παρολαυτά, ο σταδιακός και σχετικός κατακερματισμός του διεθνούς δικαίου όσον αφορά στα ΔΑ, τελικά έχει θετικά αποτελέσματα.²⁰² Κι αυτό γιατί κατά έναν τρόπο ο κατακερματισμός της δικαιοδοσίας τελικά την πολλαπλασιάζει. Οι ειδικές Επιτροπές για την εφαρμογή των συνθηκών,

202 Lucac, a question of the jurisdiction, 351.

οι σύνθετες διαδικασίες λογοδοσίας για τυχόν παραβιάσεις, τα περιφερειακά δικαστήρια, πράγματι συμβάλουν στην προώθηση και αποτελεσματική προστασία των ΔΑ. Σαφώς τίθενται ζητήματα όπως αυτά της ιεραρχίας, των αντικρουόμενων κανόνων και θεσμικών αρχών, της επιδιωκόμενης ενότητας και συνάφειας του διεθνούς δικαίου, ωστόσο, φαίνεται πως πρόκειται για προοδευτικότητα προκειμένου να καλυφθούν κενά και ελλείμματα στην υπάρχουσα έννομη διεθνή τάξη.

Γ. De facto οντότητες

1. το θεωρητικό πλαίσιο συνοπτικά

Η εξέλιξη της αρχής της αυτοδιάθεσης (ενθυμήσεις και λογισμοί)

Στην παρούσα μελέτη, δε θα ασχοληθώ εκτενώς με τις έννοιες που μας απασχολούν, θεωρώντας τις γνωστές. Συνοπτικά όμως θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε σε ορισμένα κομβικά σημεία που θα τροφοδοτήσουν συνειρμούς για την υπόθεση που μελετάμε.

Εντοπίζουμε τις ιστορικές καταβολές και τις πρώτες αναφορές στην έννοια της αυτοδιάθεσης των λαών κατά την Αμερικανική (1775) και τη Γαλλική Επανάσταση (1789), έπειτα αναφορές συναντάμε από τον Lenin κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων των μεγάλων δυνάμεων με το τέλος του α΄ ΠΠ. Ο Woodrow Wilson (1918) εισήγαγε επισήμως την αρχή στο οικουμενικό λεξιλόγιο. Η αρχή αυτή πηγάζει από την έννοια του έθνους κράτους και της εθνικής ταυτότητας και οφείλει να συμβαδίζει με την εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία. Το παράδοξο που δε δύναμαι να μη σχολιάσω είναι πως ενώ η έννοια της αυτοδιάθεσης γεννήθηκε με τη δημιουργία του έθνους κράτους, πλέον χρησιμοποιείται ως το κατεξοχήν επιχείρημα για τη «διάλυσή» του²⁰³.

Τα ΗΕ επιβεβαίωσαν νομικά το *δικαίωμα*, το οποίο συναντάμε στο άρθρο 1 (2) του Χάρτη ως οργανωτική αρχή της διεθνούς κοινότητας.

Στο πλαίσιο της αποαποικιοποίησης²⁰⁴, συναντούμε την έννοια του λαού σε συνδυασμό με το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Παρατηρούμε όμως την πρώτη μεταβολή της έννοιας αφού αλλάζει φύση και περιεχόμενο, ενώ πλέον τα κριτήρια για το δικαίωμα αυτοδιάθεσης και τη δυνατότητα δημιουργίας κράτους δεν είναι η βιωσιμότητά του, αλλά η ιδιότητα της πρώην αποικίας.²⁰⁵ *Η ανεξαρτησία ως ηθικό δικαίωμα.*²⁰⁶

²⁰³ Potier, Conflict in Nagorno Karabach, 21.

²⁰⁴ Η διατύπωση στον Χάρτη ΗΕ, τις Συμβάσεις (ECOSOC, Civil & Political Rights), τις Διακηρύξεις της ΓΣ (Declaration on Colonial Countries and Peoples/ A/RES1514 (XV) 1960, Declaration on Friendly Relations and Cooperation among States A/RES2625 (XXV) 1970), UNESCO study of the rights of Peoples).

²⁰⁵ Nina Caspersen, *From Kosovo to Karabach: International Responses to de facto States*, (Sudosteuropa, 56 (2008) 1), 3.

²⁰⁶ Scott Pegg (1998), *International Society and the de facto State*, Aldershot Ashgate, 3.

Λαός

Το κριτήριο της εθνικής ή φυλετικής ταυτότητας παραγκωνίζεται λοιπόν, και τα νέα κράτη δημιουργούνται βάσει των (αυθαίρετων) συνόρων που είχαν χαράξει οι αποικιοκράτες. Ο λαός δε μοιράζεται απαραίτητως κοινά χαρακτηριστικά (παρόλο που έτσι περιγραφόταν στην UNESCO Study of the Concept of the Rights of the Peoples), αλλά ο όρος πλέον αναφέρεται στους κατοίκους της επικρατείας ενός κράτους. Εν τέλει, απουσία ορισμού ο λαός προσδιορίζεται ανάλογα με την οπτική γωνία που αντιμετωπίζουμε το ζήτημα. Επί παραδείγματι, έχουμε αναφορά στο δικαίωμα του λαού της Ν. Οσετίας σε αυτοδιάθεση, όπως επίσης αναφερόμαστε και στη συλλογική βούληση του λαού του Γεωργιανού κράτους. Πέραν της απονομής ιδιότητας που λίγο διαφοροποιεί την ουσία, όταν τελικά τελούνται διαστρεβλώσεις (εκούσιες ή ακούσιες) στη σύστασή του²⁰⁷, για ποιον λαό κάνουμε λόγο;

Στον σύγχρονο κόσμο, η εθνική ταυτότητα αναγνωρίζεται, προστατεύεται και ακόμα ακόμα προωθείται στα πλαίσια της εσωτερικής αυτοδιάθεσης και των μειονοτικών δικαιωμάτων. Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης εμπερικλείει το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού που κατά τη Μεταψυχροπολεμική περίοδο αντιμετωπίζεται κατά κύριο λόγο ως ατομικό και όχι συλλογικό δικαίωμα εξαιτίας του φόβου αποσχιστικών τάσεων. Τονίζεται διαρκώς πως *η αρχή της αυτοδιάθεσης δε συνιστά δικαίωμα σε απόσχιση*²⁰⁸.

Η ίδια η Επιτροπή της Βενετίας έχει διαπιστώσει τον φόβο των κρατών πως αυτόνομη αυτοδιοίκηση μπορεί να προωθήσει αποσχιστικές αξιώσεις, αφού αισθάνονται όλο και πιο ευάλωτα ενόψει των πολυπλοκότερων διεργασιών και ζυμώσεων στο εσωτερικό τους. Γενικότερα, παρατηρούμε την τάση να ενισχύεται η έννοια της εσωτερικής αυτοδιάθεσης και να περιορίζεται ολοένα και περισσότερο αυτή της εξωτερικής. Η εσωτερική αυτοδιάθεση αφορά κατά κύριο λόγο τις μειονότητες. Τα ευρωπαϊκά standards τίθενται από Επιτροπή της Βενετίας και άλλα όργανα του ΣΤΕ κυρίως.

²⁰⁷ Χαρακτηριστικά βλέπουμε στην περίπτωση της Ν. Οσετίας ο πληθυσμός να έχει διαβληθεί άρδην είτε μέσω passportization, είτε με πολιτικές εθνοκάθαρσης.

²⁰⁸ Cassese, Self-Determination of Peoples (note 20 in Borgen, legal geography) και Potier, Conflict in Nagorno Karabach, 35.

Αυτονομία²⁰⁹ και αποσχιστικές τάσεις v. Αρχή εθνικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας

Απουσία ορισμού και πάλι, η αυτονομία οριοθετείται περισσότερο περιγραφικά και κατά περίπτωση²¹⁰. Οι Hannum&Lillich κάνουν λόγο για ανεξαρτησία δράσης σε εσωτερικό επίπεδο (independence of action on the internal/domestic level), ενώ ο Harhoff ορίζει τον συνταγματικό πυρήνα της αυτονομίας στην εξουσία να ορίζει ο καθένας τις αποφάσεις του, εντός των πεδίων δικαιοδοσίας του έχουν μετατεθεί από το κράτος.

Γενικότερα, η έννοια της αυτονομίας είναι σχετική, σε αντίθεση με παραδοσιακές έννοιες, και μπορεί να διαπιστωθεί η ύπαρξή της μόνο σε σχέση με κάποια άλλη οντότητα. Το δόγμα της εδαφικής αυτονομίας συνδέεται συχνά με την εθνική αυτοδιάθεση, γεγονός που μας οδηγεί σε αντιφατικά και ελλιπή, πολλές φορές ασύνδετα συμπεράσματα και παρερμηνείες.²¹¹ Πρόκειται για μία πολυσύνθετη και πολυδιάστατη έννοια που εξελίσσεται δυναμικά. Επί παραδείγματι, η εθνικότητα δεν αρκεί πλέον προς τεκμηρίωση του δικαιώματος σε αυτοδιάθεση²¹².

Αναγνώριση (προϋποθέσεις και συνέπειες)

Σύμφωνα με τον Lauterpacht *ίσως να μην υπάρχει άλλο ζήτημα στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, όπου το δίκαιο και η πολιτική να είναι τόσο στενά συνυφασμένα*²¹³.

Το ζήτημα της αναγνώρισης βλέπουμε να άπτεται άμεσα στο ερώτημα: πού βασίζεται η ύπαρξη μιας κρατικής οντότητας: στη de facto λειτουργία της ή στην de jure εγκαθίδρυσή της; Η αλήθεια είναι πως η διττότητα αμφιλεγόμενων κρατικών οντοτήτων είναι έκδηλη, ιδιαίτερα στη μετα-Ψυχροπολεμική περίοδο, αφού τα δύο παραπάνω κριτήρια δε συμπίπτουν πάντοτε.

Σύμφωνα με τη “συστατική” θεώρηση, η αναγνώριση είναι προϋπόθεση για την απόκτηση διεθνούς προσωπικότητας ενός κράτους²¹⁴ και συνιστά καρπό πολιτικής κρίσης και

209 Η εξέλιξη της έννοιας: League of Nations, CSCE in the 1990s, 1992 UN Declaration on the Right of Persons belonging to National, Ethnic, Religious or Linguistic Minorities.

²¹⁰ Αναλυτικότερα στο κεφάλαιο 3 και 4, Potier, Conflict in Nagorno Karabach, 53-82.

211 M. Keating, *Rethinking territorial autonomy*, 21. Στο A. G. Gagnon & M. Keating, ed., *Political Autonomy and Divided Societies: Imagining Democratic Alternatives in Complex Settings*, (London: PALGRAVE MACMILLAN, 2012).

212 Keating, *rethinking territorial autonomy*, 22.

²¹³ Καλλία, Η δημιουργία των κρατών, note 422, 121.

214 Payam Akavan, 233.

διαπραγματεύσεως. Στον αντίποδα, η “δηλωτική” θεώρηση, θέλει την αναγνώριση να επιβεβαιώνει μία υπαρκτή κατάσταση, δηλαδή να συνιστά ζήτημα διοικητικής και γραφειοκρατικής φύσεως. Βάσει και των περιπτώσεων που μελετάμε, διαφαίνεται πως η αναγνώριση προσλαμβάνει συστατικό χαρακτήρα ως προς την πολιτική διάσταση και δηλωτικό χαρακτήρα ως προς τη νομική διάσταση²¹⁵.

Παρατηρούμε εκ νέου την εξελικτική πορεία του διεθνούς δικαίου. Αρχικά, επαρκούσαν τα “αντικειμενικά” κριτήρια της Συνθήκης Montevideo (1933), που είναι αυτά του μόνιμου πληθυσμού, της εδαφικής επικρατείας²¹⁶, της άσκησης εξουσίας και της νομικής προσωπικότητας²¹⁷. Πλέον, προστίθενται νομικά κριτήρια στα υπάρχοντα παραδοσιακά. Βλέπουμε έτσι να αναδύεται το κριτήριο της νομιμότητας, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα αυτό της αποτελεσματικότητας²¹⁸. Συγκεκριμένα, το άρθρο 52 της Σύμβασης Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (1969) αν ερμηνευτεί με γνώμονα το άρθρο 2 (4) του Χάρτη ΗΕ, δεν επιτρέπει την αναγνώριση de facto καταστάσεων, προτάσσοντας το κριτήριο της νομιμότητας, καθιστώντας αυτό της αποτελεσματικότητας άκυρο²¹⁹. Ο κανόνας ταυτίζεται με το δόγμα Stimpson (1932) που προβλέπει πως *δε νομιμοποιούνται καταστάσεις που αν και αποτελεσματικές, εντούτοις παραβιάζουν θεμελιώδεις αρχές και αξίες*.²²⁰

Όπως και να ‘χει, η αναγνώριση συνιστά τη λυδία λίθο της κρατικής υπόστασης αφού *επιτρέπει στο νέο κράτος την είσοδό του στη διεθνή σκηνή*²²¹. Ειδάλλως, είναι καταδικασμένο στην απομόνωση και το κενό, η ύπαρξή του δεν έχει απολύτως κανένα νόημα και σηματοδοτείται η μη βιωσιμότητά του.

Και στις δύο περιπτώσεις που θα αναλυθούν παρακάτω, του Καυκάσου και των Βαλκανίων, παρατηρούμε τα εξής χαρακτηριστικά ζητήματα²²²: της νομιμότητας της απόσχισης υπό το

215 Καλλία, Η δημιουργία των κρατών, note423: Lauterpacht, 122&492.

²¹⁶ Περισσότερα στο: Borgen, legal geography.

217 Σχετικά στο: Καλλία, Η δημιουργία των κρατών.

218 Το θεμελιώδες κριτήριο που ετίθετο μέχρι προσφάτως για την κρατική υπόσταση (statehood), ήταν αυτό της αποτελεσματικότητας (effectiveness) και όχι τόσο του δικαιώματος σε αυτοδιάθεση.

²¹⁹ Μαρούδα, ο αποτελεσματικός έλεγχος, 112.

²²⁰ Μαρούδα, ο αποτελεσματικός έλεγχος, 117.

221 Καλλία, Η δημιουργία των κρατών, 490.

222 Borgen, the language of law, 10.

πρίσμα του διεθνούς δικαίου, της αναγνώρισης de facto κρατικής οντότητας, της νομιμότητας πολιτικο-στρατιωτικής υποστήριξης κράτους σε αποσχιστική οντότητα.

Τόσο στα Βαλκάνια, όσο και στον Καύκασο, η δεσπόμενη διεθνής απάντηση στις de facto οντότητες ή quasi-states είναι αυτή της απομόνωσης. Κατηγορούνται για παραβίαση της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας, αφού συνήθως πρόκειται για το αποκύημα ενόπλων συρράξεων βασισμένων σε αμφίβολου ισχυρισμούς που συνήθως σχετίζονται με εθνικιστικές διεκδικήσεις. Οι de facto κρατικές οντότητες στερούνται νομιμοποιητικών ερεισμάτων και επομένως αντιμετωπίζονται ως απειλή για την ασφάλεια και τη σταθερότητα.

2. Καύκασος και Δημοκρατία του Κοσόβου: νομικό προηγούμενο ή μοναδική υπόθεση;

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και της Σοβιετικής Ένωσης²²³

Μετά τη κατάρρευση τέτοιων γιγάντιων δομών, οι ασυμφωνίες ως προς τις νέες μορφές κρατικών οντοτήτων μεταξύ των μερών, μπορούν να οδηγήσουν σε ένοπλη σύρραξη, απόσχιση και πιθανώς σε μαζικές παραβιάσεις ΔΑ, εθνοκάθαρση, γενοκτονία. Συνθήκες σαν αυτές αποτελούν απειλή για την περιφερειακή ασφάλεια και τη βιωσιμότητα των νεοσυσταθισών εύθραυστων δημοκρατιών. Πρόκειται για ολοκληρωτικό επαναπροσδιορισμό των περιοχών, τόσο από εδαφικής άποψης, όσο και από θεσμικής. Υπό αυτά τα δεδομένα, η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, είδαμε να τίθεται υπό αναθεώρηση, όταν διακυβεύονται θεμελιώδη ΔΑ²²⁴. Τα ψευδοκράτη συνιστούν χρόνια π(λ)ηγή πολιτικών διαμαχών και βεβαρημένων διεθνών σχέσεων, καθώς συχνά οι θέσεις των εμπλεκομένων είναι αμφίσημες²²⁵.

Το Κόσοβο συνιστούσε επαρχία με αλβανικό πληθυσμό στην πλειονότητά του και σερβική μειονότητα, εντός των σερβικών συνόρων. Απέκτησε αυτονομία το 1963 έως το 1989, όταν ο Μιλόσεβιτς ανέτρεψε τα δεδομένα²²⁶. Έκτοτε οι Αλβανοί Κοσοβάροι επεδίωξαν να επιστρέψουν στο status quo ante. Το 1998, η Σερβία εφαρμόζει πολιτική βίας εναντίον τους. Το Κόσοβο αποτέλεσε την εξαίρεση του κανόνα: τα Δυτικά κράτη τάσσονται υπέρ των αποσχιστικών στόχων μίας μειονότητας (αλβανικής) εντός της επικρατείας ενός μεγαλύτερου κράτους. Το ζήτημα του νομικού καθεστώτος του Κοσόβου θα μπορούσε να είχε επιλυθεί από τη Συμφωνία του Dayton (1995), εάν υπήρχε μεγαλύτερη επιμονή στις διπλωματικές οδούς, όμως η *διεθνής κοινότητα*

²²³ βλ. Σχετικά στο ed. Donald Clark&Robert Williamson, *Self-Determination: International Perspectives*, (Foreword by Archbishop Desmond Tutu 1996), κυρίως το Κεφάλαιο IV: *The Disintegration of a State System: The cases of Yugoslavia and the Soviet Union*

²²⁴ βλ. Ph. Roseberry, *Mass violence and the Recognition of Kosovo: Suffering and Recognition*, (65:5 Europe-Asia Studies, 2013).

²²⁵ E. Berg & M. Mölder, *'Janus-Faced Human Security Discourse: EU and Russia Talking Past Each Other in Kosovo and the Caucasus?'*, (CEURUS EU-Russia Papers, No. 4, 2012), 1.

²²⁶ Περισσότερα στο: Frank Dietrich, *The Status of Kosovo- reflections on the legitimacy of secession*, (Ethics& Global Politics, Vol. 3. No 2, 2010, pp. 123-142).

*έπεισε τον εαυτό της πως επρόκειτο για ανθρωπιστικό ζήτημα, ενώ επρόκειτο για διαμάχη επί εδάφους και κυριαρχίας*²²⁷.

Η επίθεση υπό την ηγεσία του NATO το 1999 κατά της Σερβίας την οποία ακολούθησε η ειρηνευτική αποστολή των ΗΕ ως κύρωση του ΣΑ ΗΕ, εξυπηρέτησε την τελική ανακήρυξη της ανεξαρτησίας και προώθησε τον αναθεωρητισμό. Το αν αυτό συνέβη όντως με σκοπό την πρόληψη επικείμενης γενοκτονίας ή το κατά πόσον συνετέλεσε στην αρωγή του ΚΛΑ (Kosovo Liberation Army) είναι ζητήματα που ακόμα απασχολούν το ερευνητικό πεδίο²²⁸. Πάντως, το ανεξάρτητο Κόσοβο ήταν μοιραία προορισμένο από τη στιγμή που το πρώτο μαχητικό αμερικανικό αεροσκάφος απογειώθηκε από τη βάση του NATO στο Αβιανο της Ιταλίας.²²⁹ Η μη εξουσιοδοτημένη στρατιωτική επέμβαση του NATO στο Κόσοβο το 1999 προκειμένου να δώσει τέλος στη διεξαγόμενη γενοκτονία, θεωρήθηκε το σύμβολο του “πολιτικού ανθρωπισμού”²³⁰. Έγινε το αντικείμενο βαθιάς επίκρισης αφού αμφισβητήθηκε ο σεβασμός στις αρχές της αναγκαιότητας, αναλογικότητας και ουδετερότητας, καθώς και τα ίδια τα αποτελέσματα της επέμβασης. Συγκεκριμένα, το NATO κατηγορήθηκε πως όχι μόνο δεν ανακούφισε τον πληθυσμό, αλλά επέτεινε την οδύνη των αμάχων, γεγονός που αμφισβητεί τα ίδια τα κίνητρα και τους στόχους της επέμβασης²³¹. Η επίκληση σε ορθότητα “επανορθωτικής απόσχισης” χωρίς τη δημιουργία εθίμου, πυροδοτεί την πολεμική.

Το Κόσοβο συνιστά πράγματι “μοναδική περίπτωση” στα εξής θεμελιώδη σημεία: επίτευξη de facto ανεξαρτησίας λόγω παρέμβασης εξωτερικών δυνάμεων, σύνορα διαφορετικά από τα εσωτερικά της ομοσπονδίας που διελύθη, ευρεία de jure αναγνώριση της de facto ανεξαρτησίας, της οποίας οι προϋποθέσεις αφορούν στο πολίτευμα και τα ΔΑ (προϋπόθεση η δημοκρατία και τα μειονοτικά δικαιώματα). Μάλιστα, όσον αφορά στα παραπάνω, υπάρχει και η οπτική πως οι Κοσοβάρτοι καταφέρνοντας να εκπληρώσουν τα κριτήρια, κέρδισαν την κυριαρχία τους.²³²

227 Foley, the thin blue line, 90.

228 Σχετικά στο Κεφάλαιο 3 “Κόσοβο”, στο Foley, the thin blue line, 68-93.

229 King, the Kosovo Precedent (Published in NewsNet: Newsletter of the American Association for the Advancement of Slavic Studies, May 2008), 3.

230 Foley, the thin blue line, 5.

231 Foley, the thin blue line, 82.

232 Caspersen, international responses, 15.

Τα παραπάνω συνιστούν το περιεχόμενο της πολεμικής που αφορά στο “νομικό προηγούμενο του Κοσόβου”.²³³ Δεν είναι φυσικά τυχαίο πως οι αποσχιστικές περιοχές υποστηρίζουν τη δημιουργία “νομικού προηγούμενου”, ενώ τα κράτη- κηδεμόνες το απορρίπτουν καθέτως και δεν αναγνωρίζουν τη νομιμότητα της μονομερούς ανακήρυξης ανεξαρτησίας.

Στον αντίποδα, θα μπορούσαμε να εξετάσουμε τη μοναδικότητα της περίπτωσης της *Krajina*²³⁴ (που σημαίνει “σύνορο”). Πρόκειται για ένα μικρό θύλακα- ψευδοκράτος στα σύνορα Κροατίας-Βοσνίας με Σερβικό πληθυσμό και αποσχιστική de facto κυβέρνηση, η οποία αγωνιζόταν υπέρ της ανεξαρτησίας από την Κροατία. Τον Αύγουστο του 1995, ο Κροατικός στρατός με τη υποστήριξη των ΗΠΑ, εισέβαλε στη “Σερβική Δημοκρατία της Krajina²³⁵”, σβήνοντάς την από τον χάρτη εν μία νυκτί. Πρόκειται για την άλλη όψη του νομίσματος, όπου μία de facto κρατική οντότητα, εξαφανίζεται, χωρίς η διεθνής κοινότητα να στρέψει το ενδιαφέρον της στην υπόθεση.

Ο Καύκασος συχνά, και όχι άδικα, παραλληλίζεται με τα Βαλκάνια, τόσο από μελετητές και ερευνητές, όσο και από τους ίδιους τους εμπλεκόμενους δρώντες. Πρόκειται για περιοχές εξαιρετικής γεωστρατηγικής σημασίας, των οποίων τα δεδομένα άλλαξαν άρδην μετά την πτώση της ΕΣΣΔ. Κοινό χαρακτηριστικό έχουν την έξαρση των εθνικισμών και εσωτερικών διαμαχών και μπράζ συρράξεων οι οποίες μετέβαλαν ριζικώς το status quo. Έως τώρα, η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας αποτελούσε τον πυρήνα των εθνοτικών διενέξεων. Τα ψευδοκράτη, παγιδευμένα σε μία ρηγή, συχνά δημαγωγικά, δημιουργημένη ερμηνεία της εθνικής ταυτότητας, αγνοούσαν τις εσωτερικές δυναμικές τάσεις που έκριναν τη μοίρα τους και προέτασαν αξιώσεις χωρίς σαφή προσανατολισμό, γι' αυτό βλέπουμε να επαναλαμβάνονται χρόνια αδιέξοδα στην πλειονότητα των υποθέσεων αυτών, τα οποία μοιραία υπογραμμίζουν και την ανεπάρκεια της διεθνούς κοινότητας.

Η κατάσταση στην περιοχή του Καυκάσου

Οι τρεις αποσχιστικές περιοχές του Ν. Καυκάσου παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά: πρόκειται για εθνοτικές συγκρούσεις και αγώνες των λαών για αυτονομία (self-rule), ενώ γίνεται επίκληση της αρχής της αυτοδιάθεσης, εις βάρος και σε παραβίαση αυτής της εδαφικής ακεραιότητας. Πράγματι, τα δύο βασικά νομικά επιχειρήματα που προέβαλαν η Ν. Οσετία και η Αμπχαζία σχετικά με τη σύρραξη του 2008 στη Γεωργία είναι άμεσα συνδεδεμένα με το

²³³ King, the Kosovo precedent, 4.

²³⁴ King, The Kosovo Precedent, 9 & Caspersen, international responses, 5.

²³⁵ Serb Autonomous Region of Krajina => Republic of Serb Krajina

θεωρητικό πλαίσιο που παρατίθεται στην προηγούμενη ενότητα και δεν είναι άλλα από την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών και το δικαίωμα σε μονομερή απόσχιση. Και οι δύο προέβλεψαν το δικαίωμα της άσκησης των παραπάνω ως νομικό έρεισμα του αγώνα τους για εθνική κυριαρχία και ανεξαρτησία, ισχυριζόμενα πως η σταλινική χάραξη συνόρων τη δεκαετία του 1920 τους στέρησε το δικαίωμα αυτό θέτοντας την εθνική τους ταυτότητα στο έλεος της σοβιετικής αφομοίωσης. Όπως και στα Βαλκάνια, ροπή υπάρχει στη διεξαγωγή δημοψηφισμάτων .

Ωστόσο, όπως ήδη διαπιστώσαμε το διεθνές δίκαιο δεν αναγνωρίζει μονομερείς πράξεις τέτοιου τύπου έξω από τα πλαίσια της αποαποικιοποίησης, των καθεστώτων apartheid και πλέον της τελείωσης γενοκτονίας, εθνοκάθαρσης και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Η απόσχιση απαγορεύεται στην περίπτωση που μελετάμε, και συνεπώς και η αναγνώριση των δύο de facto οντοτήτων από τρίτα κράτη, αντίκειται στο διεθνές δίκαιο, με όρους παρέμβασης στην κρατική κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα του κράτους που πλήττεται από την αναγνώριση. Τα κράτη αυτά έχουν επιτύχει de facto ανεξαρτησία, αλλά όχι de jure αναγνώριση.

Επιπλέον, οι περιοχές αυτές είναι 'προϊόντα' της Λενινιστικής- Σταλινικής Ομοσπονδίας, αφού τους δόθηκε επί ΕΣΣΔ κάποιος βαθμός αυτονομίας αλλά όχι ο χαρακτηρισμός 'ενωσιακή δημοκρατία' (union republic), προαπαιτούμενο για τη διεθνή αναγνώριση ανεξαρτησίας στη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 72 του αναθεωρημένου Συντάγματος του 1977 της ΕΣΣΔ προβλέπεται πως *κάθε ενωσιακή δημοκρατία έχει το δικαίωμα να αποσχισθεί ελεύθερα από την ΕΣΣΔ*, ενώ στο άρθρο 78 προβλέπεται πως *δεν επιτρέπονται εδαφικές μεταβολές χωρίς τη συναίνεση της*. Αμφιλεγόμενο είναι όμως το άρθρο 3 του Law of Sécession²³⁶ που προβλέπει δημοψήφισμα των αυτόνομων περιοχών προκειμένου να ορίσουν το νομικό τους καθεστώς.

Εν πολλοίς, η ευρέως αποδεκτή αρχή *uti possidetis juris*²³⁷ ορίζει πως μόνο σε πρώην δημοκρατίες όπως αυτή της Γεωργίας και σε όχι εδαφικές υποδιαιρέσεις όπως η Αμπχαζία και η Ν. Οσετία, δύναται να τους εγγυηθεί ανεξαρτησία σε περίπτωση διάλυσης μεγαλύτερης οντότητας, όπως η ΕΣΣΔ²³⁸. Τώρα, έχοντας κοινό σημείο εκκίνησης, βασίζονται στη Ρωσία για διπλωματική, οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη. Άλλο κοινό σημείο τους, είναι πως στον αγώνα για αυτοδιάθεση έχουν παραβιάσει τα δικαιώματα άλλων εθνοτικών ομάδων που

²³⁶ Αναλυτικότερα στο υποκεφάλαιο The rights of sub-republics, Potier, Conflict in Nagorno Karabach, 39-46.

²³⁷ "the former (republican) borders acquire the character of boundaries protected by international law".

²³⁸ παρ. 11, TR, 17.

συνυπήρχαν στην περιοχή²³⁹, με αποτέλεσμα την ανθρώπινη οδύνη, τις επιχειρήσεις εθνοκάθαρσης που με τη σειρά τους οδήγησαν σε χιλιάδες πρόσφυγες και IDPs.

Προσπάθεια εξήγησης της κατάστασης²⁴⁰

Αναλύοντας τα αίτια και τις αφορμές των συρράξεων, βλέπουμε κάποια μοτίβα αφηγημάτων που επαναλαμβάνονται. Η Δύση συχνά υπαινίσσεται πως οι αποσχιστικές τάσεις πυροδοτούνται από την αλαζονική στάση της Ρωσίας που εφαρμόζει ιμπεριαλιστικές πολιτικές και από την πρόθεση της να μην επιτρέψει στο *near abroad* της να υποπέσει σε ευρωατλαντική ζώνη επιρροής.

Προσεγγίζοντας διαφορετικά το ζήτημα, πολλοί μελετητές θεωρούν τις διενέξεις καρπό της μετα-Ψυχροπολεμικής περιόδου, η οποία χαρακτηριζόταν από αβεβαιότητα και χάος. Υπό αυτή την οπτική γωνία, βιώσιμη λύση θα ήταν η αποτελεσματική παρέμβαση της διεθνούς κοινότητας για την προώθηση του διαλόγου και την καλλιέργεια της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Παρ' όλα αυτά, ο αγώνας και τα δεινά των πληθυσμών αυτών, δεν έχει να κάνει μόνο με την αστάθεια και τη δυσπιστία, αφού πρόκειται για σκληρή σύγκρουση συμφερόντων ενώπιον του κινδύνου που αντιμετωπίζει ο πυρήνας της εθνικής- υπαρκτικής τους ταυτότητάς.

Από την άλλη πλευρά, το να αντιμετωπίζονται οι αποσχιστικές τάσεις μόνον υπό το πρίσμα του εθνικισμού είναι εξίσου μυωπικό, από τη στιγμή που αγνοούνται άλλες σημαντικές εσωτερικές και διεθνείς δυναμικές που διαμορφώνουν και επηρεάζουν τις καταστάσεις.

Πιθανά σενάρια ειρηνικής επίλυσης- “A battle is eternal, and peace is just a dream”

Σε τέτοιες περιπτώσεις, η εξεύρεση κοινώς αποδεκτής λύσης είναι πάντοτε χρονοβόρα και δύσκολη. Παρόλα αυτά, η απόσχιση και ανεξαρτησία δεν είναι μονόδρομος, αφού προσφέρονται πολλοί εναλλακτικοί τρόποι οργάνωσης του κράτους.

Παραδείγματος χάριν, συνταγματικές μεταρρυθμίσεις στη Γεωργία, θα μπορούσαν να επιτρέψουν κάποιο βαθμό αυτονομίας στην Αμπχαζία και τη Ν. Οσετία στα πλαίσια ενός ομοσπονδιακού κράτους²⁴¹. Η Γεωργία σε διάλογο ανάλογου περιεχομένου υποστήριζε την “ασύμμετρη” ομοσπονδία²⁴² στα πλαίσια της οποίας θα απολάμβανε προνομιακό καθεστώς η Αμπχαζία σε σχέση με τη Ν. Οσετία. Οι τελευταίες διατηρούν ως προτιμητέα επιλογή την

239 Rutland, *Frozen Conflicts, Frozen Analysis*, 3.

240 Rutland, *Frozen Conflicts, Frozen Analysis*, 10.

241 παρ. 30, TR, 28.

242 Id.

ανεξαρτησία και έπειτα στρέφονται στην κατεύθυνση της συνομοσπονδίας, κάτι τι οποίο η Γεωργία δε δέχτηκε, θεωρώντας το επικίνδυνο για τη βιωσιμότητα της.

S/RES1244 (1999) και Ανακήρυξη Ανεξαρτησίας του Κοσόβου (2008): το κουτί της Πανδώρας;

Έχει ειπωθεί²⁴³ πως τα γεγονότα του Αυγούστου 2008 που μας απασχολούν στην παρούσα μελέτη, πυροδοτήθηκαν από τη ανακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου και την επακόλουθη αναγνώρισή της από τις ΗΠΑ και τα λοιπά δυτικά κράτη.

Με την Απόφαση 1244 (1999) του ΣΑ των ΗΕ έχουμε την πρωτοφανή εξουσιοδότηση δημιουργίας τόσο διεθνούς στρατιωτικής παρουσίας (KFOR: Kosovo Force²⁴⁴), όσο και διεθνούς πολιτικής διοίκησης (UNMIK: United Nations Interim Administration Mission in Kosovo)²⁴⁵, προς εξυπηρέτηση ανθρωπιστικών σκοπών, ως μέσα σταθεροποίησης και αποκατάστασης της δημόσιας τάξης.²⁴⁶ Στο mandate προβλέπονται τόσο εκτελεστικές και διοικητικές, όσο και δικαστικές εξουσίες για τη διατήρηση της τάξης και ασφάλειας και την προώθηση της μετέπειτα αυτό-διακυβέρνησης της περιοχής.

Οι τέσσερις πυλώνες προτεραιοτήτων, όπως ετέθησαν και στη Έκθεση της 12ης Ιουνίου 1999 του ΓΓ ΗΕ, είναι οι εξής: ενδιάμεση/προσωρινή διοικητική αρχή, ανθρωπιστικά ζητήματα, ανασυγκρότηση θεσμικών υποδομών και ανάληψη ευθυνών για τα παραπάνω από διεθνείς οργανισμούς. Η Απόφαση καλεί σε πολιτική επίλυση του νομικού καθεστώτος στο Κόσοβο στο εγγύς μέλλον, παρόλο που δε διευκρινίζει ρητώς ποια θα μπορούσε να είναι αυτή. Ακόμα, παρατηρούμε πως επιμένει να θεωρεί το ζήτημα του Κοσόβου ανθρωπιστικό και όχι πολιτικό, προκειμένου να εξασφαλιστεί η διεθνής συναίνεση για το μελλοντικό του status²⁴⁷.

243 Okowa, *The Georgia v. Russia case: A Commentary*, 2.

²⁴⁴ Αμιγώς στρατιωτική πολυεθνική δύναμη 50.000 ανδρών υπό τη διοίκηση του NATO.

245 Παρ. 5&10, S/RES 1244 (1999).

246 Παρ. 98, ICJ advisory opinion 2010 στα πλαίσια της ερμηνείας της S/RES 1244 (1999).

247 Foley, *the thin blue line*, 83.

Η έννοια της αυτοδιάθεσης μετά από διεθνή επέμβαση

Παρατηρώντας τις συνέπειες και την πορεία κράτους έπειτα από επέμβαση, καταλήγουμε πως η αυτοδιάθεση και η αυτονομία μετατρέπονται σε απολύτως σχετικές έννοιες. Ας δούμε τι συμβαίνει λοιπόν σε εξαιρετικά ιδιαίζουσες καταστάσεις όπως η διεθνής διοικητική αρχή με πρωτοφανείς αρμοδιότητες που ορίστηκε από το ΣΑ ΗΕ. Η ανάληψη καθηκόντων τοπικής διακυβέρνησης με στόχο την εμπέδωση της ειρηνευτικής διαδικασίας (peace building) επιβεβαιώνεται και από το δόγμα της R2P και διέπεται από το νομικό της πλαίσιο.

Βάσει του άρθρου 43 των Κανονισμών της Χάγης περί αποτελεσματικού ελέγχου, πρόκειται για *quasi ή de facto δύναμη κατοχής στην περιοχή που ελέγχει*²⁴⁸. Πλέον η πλειονότητα των ειρηνευτικών δυνάμεων είναι τρίτης γενιάς «ολιστικού» χαρακτήρα δράσης. Ο ρόλος και αρμοδιότητές τους είναι εξαιρετικά διευρυμένες ως *σταθεροποιητές*²⁴⁹, δηλαδή επιφορτισμένες όχι μόνο με την επιβολή και τη διατήρηση της ειρήνης, αλλά και με την εγκαθίδρυση βιώσιμων δημοκρατικών θεσμών στη μετά-ειρηνευτική φάση της αποκατάστασης της κρίσης και της κοινωνικής ανοικοδόμησης. Θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο δηλαδή για *διεθνή μεταβατική κατοχική διακυβέρνηση*²⁵⁰. Το κατοχικό πλαίσιο φαίνεται να είναι το μόνο κατάλληλο να παράσχει το απαιτούμενο νομικό υπόβαθρο (...), με αποδεκτές εν γένει εγγυήσεις νομιμότητας και μη καταχρηστικής αυθαιρεσίας (...) διασφαλίζοντας τη μέγιστη δυνατή νομική προστασία και απόδοση διεθνούς ευθύνης²⁵¹. Παρεμφερείς στόχους έχει υιοθετήσει και η European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX) που δρα στην περιοχή από το 2008 στα πλαίσια της Common Security and Defence Policy (CSDP)²⁵².

Βασική πρόκληση της διεθνούς διοίκησης είναι η προσαρμογή της πατερναλιστικής και δεσποτικής χροιάς που ενδέχεται να τη διέπει στα πλαίσια της αυστηρής παροχής υπηρεσιών και αρωγής στο εκάστοτε failed state²⁵³, ούτως ώστε να είναι αξιόπιστη και συνεπώς αποτελεσματική. Προϋπόθεση δηλαδή της νομιμότητας της διεθνούς διοίκησης είναι πως αυτή

²⁴⁸ Γιώργος Ανεψίου, *Η διεθνής μεταβατική «Κατοχική» Διακυβέρνηση Περιοχών σ κράτη από πολυεθνικές ειρηνευτικές δυνάμεις υπό τον ΟΗΕ*, 209-276 στο επ. Περράκης 2012, 211.

²⁴⁹ Ανεψίου, *Η διεθνής μεταβατική «Κατοχική» Διακυβέρνηση*, 214.

²⁵⁰ "Complex multidimensional operations", note 20, Ανεψίου, *Η διεθνής μεταβατική «Κατοχική» Διακυβέρνηση*, 228.

²⁵¹ Ανεψίου, *Η διεθνής μεταβατική «Κατοχική» Διακυβέρνηση*.

²⁵² Ας σημειωθεί πως τόσο η επέμβαση στο Κόσοβο το 1999, όσο και η μετέπειτα προσπάθεια ανοικοδόμησής του σηματοδοτούν την εξέλιξη στον διεθνή αμυντικό ρόλο της ΕΕ που έως τώρα ατροφούσε.

²⁵³ Bernhard Knoll, *Legitimacy and UN Administration of Territory*, JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW & POLICY Vol. IV, 2007.

ασκείται προς όφελος ή εξ' ονόματος του πληθυσμού που υπόκειται σε αυτήν²⁵⁴. Η νομιμότητα είναι διττή: από τη μία στο εσωτερικό κι απ' την άλλη σε διεθνές επίπεδο και οφείλει να καλύπτει και τις δύο σφαίρες ομοίως μέσω της συνταγματικότητας, της διαφάνειας και της αναλογικότητας.

Πέρα από το θεωρητικό πλαίσιο βλέπουμε το 'πείραμα' του Κοσόβου να αποτυγχάνει δυστυχώς σε όλες τις πτυχές του: πολιτική, κοινωνική, οικονομική, δικαστική. Ελλείψει πόρων, ουσιαστικής κατανόησης και συνεπώς καλλιέργειας εμπιστοσύνης και αγνοώντας εσωτερικές παραμέτρους, το εγχείρημα φαίνεται να οδεύει την κατιούσα²⁵⁵. Το Κόσοβο εξακολουθεί να εξαρτάται τόσο θεσμικά, όσο και οικονομικά από την ΕΕ και τα ΗΕ²⁵⁶.

Ανεξαρτησία

Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου στις 17 Φεβρουαρίου 2008 και το Σύνταγμα (25 Ιουνίου 2008) έχουν καταφέρει σίγουρα να εμψύχουν νέες τάσεις όσον αφορά στη διαχείριση των de facto οντοτήτων στην μετά-ψυχροπολεμική εποχή²⁵⁷.

Στο ίδιο το κείμενο της Ανεξαρτησίας του Κοσόβου υπογραμμίζεται η μοναδικότητα της περίπτωσης, αφού στον πρόλογο κιάλας σημειώνεται πως *“Το Κόσοβο είναι μία ιδιαίτερη υπόθεση που πηγάζει από τη μη συναινετική διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας και δεν αποτελεί νομικό προηγούμενο για καμία άλλη κατάσταση”*. Το ιστορικό παράδοξο που αντιμετωπίζουμε εδώ, έγκειται στο γεγονός πως η νομιμοποιητική βάση της ανεξαρτησίας παρουσιάζεται ως μοναδική και συγκυριακή. Ειδικότερα, δε γίνεται καμία αναφορά στην οικουμενική αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, ούτε σε κυριαρχικές αξιώσεις βάσει ιστορικών ή εθνοτικών επιχειρημάτων.

Η Σερβία θεωρεί την ανεξαρτησία παράνομη²⁵⁸ βάσει του Χάρτη ΗΕ, του Σερβικού Συντάγματος, του Helsinki Final Act, της Απόφασης UNSCR 1244 (συμπεριλαμβανομένων προηγούμενων

²⁵⁴ Knoll, UN Administration, 6.

²⁵⁵ Σχετικά: Spyros Economides, *The making of a failed state: the case of Kosovo*, (European View (2011) 10:195–200, DOI 10.1007/s12290-011-0182-2)

²⁵⁶ European Commission (2011b) Kosovo 2011 Progress report. Commission staff working paper, SEC (2011) 1207. Brussels, 12 October.

²⁵⁷ King, the Kosovo Precedent, 1.

²⁵⁸ note 4, E. Berg, E. & M. Mölder, *Janus-Faced Human Security Discourse: EU and Russia Talking Past Each Other in Kosovo and the Caucasus?*, (CEURUS EU-Russia Papers, No. 4, 2012), 3.

αποφάσεων του ΣΑ ΗΕ) και της Επιτροπής Badinter²⁵⁹. Στο πλευρό της συνηγορούν οι Ρωσία, Βραζιλία, Κίνα, Ινδία και Ινδονησία.

ΔΔΧ: η γνωμοδότηση (22 Ιουλίου 2010) στο ερώτημα της ΓΣ ΗΕ (ύστερα από προτροπή Σερβίας και Ρωσίας) για το εάν «η μονομερής κήρυξη ανεξαρτησίας της Δημοκρατίας του Κοσόβου είναι σε συμφωνία με το διεθνές δίκαιο»

Η τελική γνώμη του Δικαστηρίου συνοψίζεται στο ότι η ανακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου δεν παραβίασε το διεθνές δίκαιο²⁶⁰ (βάσει εξέτασης του γενικού διεθνούς δικαίου που δεν απαγορεύει ρητώς την ανακήρυξη ανεξαρτησίας και της Απόφασης 1244 ως *lex specialis*²⁶¹). Η απάντηση του ερωτήματος²⁶² που διατυπώθηκε από τη ΓΣ ΗΕ με το Ψήφισμα 63/3 (8 Οκτωβρίου 2008) αντικατοπτρίζει για ακόμα μία φορά την απροθυμία του Δικαστηρίου να υιοθετήσει σαφή στάση έναντι σοβαρών νομικών και πολιτικών διλημάτων. Αφού λοιπόν εξετάζει για το εάν πρόκειται πράγματι για νομικό ερώτημα και τελικώς επιβεβαιώνει τη δικαιοδοσία του²⁶³, αποφασίζοντας να την ασκήσει, διευκρινίζει όμως πως η γνωμοδότηση συνιστά εργαλείο του έργου των οργάνων των ΗΕ και δεν απευθύνεται στα κράτη.²⁶⁴

Το ΔΔΧ, ερμηνεύοντας συσταλτικά τη νομολογία, δεν αποσαφήνισε τελικά εάν η απόσχιση του Κοσόβου ήταν νόμιμη ούτε εάν τα κράτη μπορούν νομίμως να αναγνωρίσουν τη ανεξαρτησία του²⁶⁵. Παρατηρούμε να γίνεται διάκριση νομιμότητας της απόσχισης από τη νομιμότητα της

²⁵⁹ Με την πτώση της ΕΣΣΔ, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ορίζει την Επιτροπή Badinter προκειμένου να θέσει τα κριτήρια αναγνώρισης, τα οποία θα ήταν τα ισχύοντα διεθνώς σε συνδυασμό με την πολιτική ιδιαιτερότητα της κάθε περίπτωσης. Σε καμία περίπτωση δε θα τύγχαναν αναγνώρισης κρατικά μορφώματα ως αποτέλεσμα 'επίθεσης' (aggression). Η Επιτροπή Badinter βασίστηκε κυρίως σε εδαφικά κριτήρια προς αναγνώριση και όχι εθνοτικά.

²⁶⁰ Παρ. 122, ICJ advisory opinion 2010. Οφείλουμε να σημειώσουμε πως το ΔΔΧ αποφεύγει να επισημάνει τις νομικές συνέπειες της ανεξαρτησίας, βλ. Theodore Christakis, *The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Has International Law Something to Say about Secession?*, (Leiden Journal of International Law, 24, pp. 73-86, 2011. doi:10.1017/S09221565100006092011)

²⁶¹ Παρ. 83, 84, ICJ advisory opinion 2010.

²⁶² Για την κριτική της διατύπωσης του ερωτήματος που επηρέασε και την έκβαση της υπόθεσης βλ. Christakis, the icj advisory opinion.

²⁶³ Παρ. 28, ICJ advisory opinion 2010.

²⁶⁴ Παρ. 33, ICJ advisory opinion 2010.

²⁶⁵ Η αναγνώριση του Κοσόβου ενώ δεν πληρούσε ακόμα τις παραδοσιακές προϋποθέσεις θεωρήθηκε πρόωγη γεγονός που συνιστά επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Σερβίας, βλ. σχετικά: Christakis, the icj advisory

μετέπειτα αναγνώρισής της. Η γνωμοδότηση χαρακτηρίστηκε περισσότερο πολιτική παρά νομική²⁶⁶ από κράτη που είχαν ήδη αναγνωρίσει και τα οποία τελικά καταψήφισαν ή απείχαν (!). Εν ολίγοις, τα πολιτικά κριτήρια εξαρτώνται κατά περίπτωση και το παραπάνω συνοψίζεται στην τελική απάντηση: “*while there is no right to remedial secession, neither is secession illegal*”. Διατυπώνεται, εν πολλοίς η τάση πως το διεθνές δίκαιο θα έπρεπε να αναγνωρίζει το δικαίωμα στην απόσχιση ως επανορθωτικό μέσο σε εξαιρετικές περιπτώσεις κατάφορης παραβίασης ΔΑ, αλλά να αρνηθεί ένα γενικό δικαίωμα σε αυτοδιάθεση που εμπειρικλείει δικαίωμα σε απόσχιση²⁶⁷. Το Δικαστήριο επέλεξε να υιοθετήσει στάση ουδετερότητας²⁶⁸ στο ζήτημα της απόσχησης, αφήνοντας παράλληλα μετέωρα πολλά ερωτηματικά, χωρίς να κάνει αναφορά στα κριτήρια της κρατικής ιδιότητας ή στην αρχή της αποτελεσματικότητας.

Η αμηχανία του Δικαστηρίου ενώπιον της βαρύτητας του ερωτήματος, θα μπορούσε ίσως να μας παραπέμψει στο συμπέρασμα πως η επίτευξη δημιουργίας κρατικής οντότητας κυβερνάται από μία αμιγώς πολιτική διαδικασία: η εγκαθίδρυση κράτους εξαρτάται από την αναγνώριση των άλλων κρατών, παραγκωνίζοντας έτσι τον ρόλο των διεθνών κανόνων.²⁶⁹ Η αναγνώριση δημιουργίας κράτους επιφέρει θεμελιώδεις επιπτώσεις, όπως την αλλαγή νομικού status της de facto οντότητας, την αλλαγή νομικών υποχρεώσεων όσων αναγνώρισαν, την πιθανή ρήξη με το κράτος του οποίου μεταβλήθηκαν τα σύνορα καθώς και γνωστοποίηση των προθέσεων όλων των μερών στη διεθνή κοινότητα. *Η πολιτική διάσταση φαίνεται να έχει υπερκεράσει τη νομική διάσταση της αναγνώρισης*²⁷⁰ στην περίπτωση του Κοσόβου.

Ωστόσο, το Δικαστήριο αρνήθηκε να αντιμετωπίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου ως μοναδική περίπτωση και *sui generis* φαινόμενο²⁷¹, αφού ανέλυσε τις παραμέτρους νομιμότητος και

opinion, 76 & note 9: H. Lauterpacht was already writing in his famous Recognition in International Law (1947), at 8: ‘It is generally agreed that premature recognition is more than an unfriendly act; it is an act of intervention and an international delinquency.’

²⁶⁶ Οι ΗΠΑ καταψήφισαν και πολλά μέλη της ΕΕ που είχαν προβεί σε αναγνώριση απείχαν.

²⁶⁷ Note 6, E. Berg & Mölder, ‘Janus-Faced Human Security Discourse.’

²⁶⁸ Christakis, the icj advisory opinion, 74.

²⁶⁹ Eric Voeten. *The Politics of ICJ Decision on Kosovo*. The Monkey Cage, 2010, http://themonkeycage.org/2010/07/the_politics_of_the_icj_decisi/ (προσπελάσθη: 17/9/2015)

²⁷⁰ Καλλία, Η δημιουργία των κρατών, 128.

²⁷¹ Christakis, the icj advisory opinion, 82: εδώ υποστηρίζεται και η ενδιαφέρουσα άποψη (την οποία δεν ασπάζομαι) πως το επιχείρημα πως η υπόθεση δεν έχει να κάνει με το διεθνές δίκαιο είναι νομικό.

αντιμετώπισε το ζήτημα ως νομικό. Άρα, η διεθνής κοινότητα δεν μπορεί να αποφύγει το γεγονός πως πλέον η υπόθεση όντως συνιστά νομικό προηγούμενο και έχει νομικές επιπτώσεις²⁷².

Δυτική Ερμηνεία- *sui generis*

Η Δύση εν γένει διατυπώνει μία *εξαιρετική αποδοχή της απόσχισης σε ακραίες περιπτώσεις (αναφορά σε Κόσοβο), όπως αυτή της γενοκτονίας, η οποία όμως δεν είναι ευρέως εδραιωμένη.*²⁷³

Οι ΗΠΑ και η ΕΕ απορρίπτουν οποιαδήποτε συζήτηση περί “νομικού προηγούμενου” ή “δεδικασμένου” και επιχειρηματολογούν με εργαλεία ηθικές επιταγές και αφηρημένες έννοιες όπως αυτή της Δικαιοσύνης. Σύμφωνα με το επιχείρημα *sui generis*, το Κόσοβο είναι εγκλωβισμένο στη Ζώνη του Λυκόφωτος, ασυμβίβαστο με το διεθνές δίκαιο προς όφελος της διεθνούς ασφάλειας και σταθερότητας, προς αποφυγή χαραμάδας στο κουτί της Πανδώρας.

Η αλήθεια είναι πως αναπόφευκτα η αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου έχει σοβαρές συνέπειες, αφού τελικά *υποδεικνύεται η εν δυνάμει συστατική λειτουργία της αναγνώρισης σε de facto καταστάσεις αμφίβολης νομιμότητας*²⁷⁴. Το Δικαστήριο αρνήθηκε εμμέσως πλην σαφώς το επιχείρημα πως η απόσχιση βάσει μονομερούς διακήρυξης ανεξαρτησίας δεν αποτελεί αντικείμενο του διεθνούς δικαίου²⁷⁵, αφού διευκρίνισε πως σε ορισμένες περιπτώσεις μία διακήρυξη ανεξαρτησίας ενδέχεται να είναι παράνομη. Άρα το ΔΔΧ επιβεβαιώνει πως η απόσχιση είναι τόσο πραγματικό, όσο και νομικό ζήτημα.

Η διττή ανάγνωση της Ρωσίας

Η Ρωσία αρχικά τάχθηκε κάθετα κατά της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου προκειμένου να μην πυροδοτήσει εντάσεις στο εσωτερικό της²⁷⁶, όμως εν συνεχεία βλέπουμε να

²⁷² Id.

²⁷³ παρ. 11, TR, 17.

²⁷⁴ Καλλία, Η δημιουργία των κρατών, 493.

²⁷⁵ Συγκεκριμένα, το επιχείρημα πηγάζει από τη θεωρία του Jellinek, πως η δημιουργία κράτους συνιστά πραγματικό γεγονός εκτός της σφαίρας του διεθνούς δικαίου, ακόμα και αν είναι προϊόν χρήσης βίας. Σχετικά: Christakis, the icj advisory opinion, 82.

²⁷⁶ το ζήτημα των Τσετσένων ανταρτών και τρομοκρατών ταλάνιζε επί μακρόν τη Ρωσική Ομοσπονδία έως το 1999, όταν υπήρξε αποτελεσματική καταστολή και η συνεπώς στροφή πολιτικών θέσεων, βλ. Popescu, Outsourcing de facto statehood 2006.

το χρησιμοποιεί ως νομικό επιχείρημα υπέρ της ανεξαρτησίας των υπό εξέταση de facto οντοτήτων.

Ο πρόεδρος Πούτιν σε συνέντευξή του στις 31 Ιανουαρίου 2006 στο Κρεμλίνο²⁷⁷, είχε δηλώσει πως εάν κάποιος πιστεύει πως μπορεί να εγγυηθεί στο Κόσοβο πλήρη ανεξαρτησία αντιμετωπίζοντάς το ως κράτος, τότε γιατί να μην παρασχεθεί το ίδιο δικαίωμα στους λαούς της Αμπχαζίας και της Ν. Οσετίας;... Υπάρχει ανάγκη από γενικώς αποδεκτές, οικουμενικές αρχές για την επίλυση τέτοιων ζητημάτων.

Όσον αφορά στα επακόλουθα της πενθήμερης σύρραξης, στις 26 Αυγούστου 2008, η Ρωσία ανεγνώρισε την ανεξαρτησία της Αμπχαζίας και της Ν. Οσετίας και στις 9 Σεπτεμβρίου 2008 εγκαθίδρυσε διπλωματικές σχέσεις με την Ν. Οσετία.

Το δόγμα *Medvedev*²⁷⁸, σε αντίθεση με τη Δύση, δε διστάζει να επικαλεσθεί το διεθνές δίκαιο και τις αρχές του, εξετάζοντας λεπτομερώς τους συσχετισμούς κυριαρχίας και προστρέχοντας στη “βούληση του λαού”. Ανάγει, δε, το διεθνές δίκαιο στην ιδεολογία στην οποία βασίζονται οι ρωσικές υποθέσεις. Πρόκειται για συνέχεια του δόγματος *Primakov*²⁷⁹, το οποίο στόχευε στον επηρεασμό του διεθνούς δικαίου και τη χρήση του προς εξυπηρέτηση στόχων²⁸⁰. Η Ρωσία επιμένει και προκαλεί τη δυτική πλευρά επί του θέματος προκειμένου να αποσαφηνιστεί το ζήτημα του νομικού προηγούμενου, αφού ειδάλλως κυριαρχεί η διεθνής αναρχία.²⁸¹

Πρέπει, ωστόσο, να σημειώσουμε μία μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις αποσχιστικές περιοχές του Ν. Καυκάσου και του Κοσόβου: στο Κόσοβο έχουμε διεθνή κυβέρνηση (UNMIK), ενώ στη περιοχή του Ν. Καυκάσου, η διεθνής παρέμβαση περιορίζεται σε ρόλο monitoring και peacekeeping.

²⁷⁷ Popescu, *Outsourcing de facto statehood*, 7.

²⁷⁸ Βλ. George Friedman, *The Medvedev Doctrine and American Strategy*, (Stratfor Global Intelligence, 2008). https://www.stratfor.com/weekly/medvedev_doctrine_and_american_strategy (προσπελάσθη: 19/9/15)

²⁷⁹ Markedonov, *The Big Caucasus*, 11.

²⁸⁰ Υλοποιήθηκε αρχικά με την ένταξη στο Commonwealth of Independent States (CIS).

²⁸¹ Alexander Cooley, *Kosovo's Precedents: The Politics of Sovereign Emergence and its Alternatives*, (PONARS Eurasia Policy Memo No. 7, March 2008), 3.

Νομικό προηγούμενο: ποιος το ορίζει τελικά;

Τα ιστορικά παραδείγματα της ευρωπαϊκής αποαποικιοποίησης και της μετα-κομμουνιστικής ένταξης είναι ενδεικτικά του ενεργού επαναπροσδιορισμού των κανόνων δικαίου²⁸², της σπονδυλωτής θεσμοθέτησης των διαδικασιών και της νομιμοποίησης των κρατικών πρακτικών. Επρόκειτο για νέα μοντέλα αναδυόμενων κρατικών οντοτήτων, με εντελώς διαφορετικές, “μοναδικές” συνθήκες που ώθησαν στη δημιουργία τους και που κατάφεραν τελικά μέσω της σταδιακά διευρυνόμενης κρατικής πρακτικής, να οδηγήσουν τη διεθνή κοινότητα στο σύνολο της στην πλήρη αποδοχή τους.

Η ανεξαρτησία του Κοσόβου δεν έχει κανένα κοινό με τα προαναφερθέντα ρεύματα, πέραν του γεγονότος πως εισάγει νέα κριτήρια για αναγνώριση μέσω της διαφορετικότητάς του. Θα μπορούσε να εκπροσωπεί την κατηγορία των αποσχιστικών ή αυτόνομων εδαφών.

Γι' αυτό ίσως παρατηρούμε τη Δύση να σπεύδει να αρνηθεί την ύπαρξη νομικού προηγούμενου, ίσως από φόβο εκκίνησης μίας νέας περιόδου αναζωπύρωσης αποσχιστικών αξιώσεων εθνικών μειονοτήτων. Μάλιστα, κράτη που έχουν ήδη τέτοιου τύπου διάλογο στο εσωτερικό τους, αρνούνται ακόμα και σήμερα την αναγνώριση της Δημοκρατίας του Κοσόβου²⁸³ (βλ. Ισπανία, Σλοβακία, Ρουμανία, Κύπρος, Ελλάδα, Βέλγιο). Οι φόβοι τους δε θα μπορούσαν να υποβιβαστούν σε φοβίες αφού ήδη, όπως εξετάσαμε και παραπάνω, οι αποσχιστικές οντότητες του Ν. Καυκάσου, η Β. Κύπρος, η χώρα των Βάσκων, ακόμα και οι Φλαμανδοί, έχουν επικαλεσθεί “νομικό προηγούμενο”.

Τα ΗΕ τηρούν στάση άτονης ουδετερότητας. Έτσι, σίγουρα τίθεται υπό αμφισβήτηση η οικουμενικότητα και διαχρονικότητα των κανόνων του διεθνούς δικαίου, ενώ προάγεται το δόγμα πως τα ισχυρά κράτη μόνο δύνανται να αποφανθούν ως προς το τι συνιστά νομικό προηγούμενο και τι *sui generis* φαινόμενο.

Όπως είδαμε και προηγουμένως, κριτήριο θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα ΔΑ και η Ευθύνη Προστασίας τους, έννοιες οι οποίες αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία και χρήση. Η International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) έχει εισάγει την έννοια της “κυριαρχίας ως ευθύνης”, δηλαδή πως τα κράτη που δεν μπορούν να προστατεύσουν τα δικαιώματα των πληθυσμών τους (failed states), οφείλουν να παραδίδουν τα ηνία στη διεθνή κοινότητα, ακόμη και ακουσίως. Αυτό βέβαια συνεπάγεται και ξεκάθαρο πράσινο φως σε άμεση νομιμοποίηση ανθρωπιστικής επέμβασης, και πάλι όμως δεν αποδεικνύει τη “μοναδικότητα” του Κοσόβου, αφού επίκληση Ευθύνης Προστασίας είχαμε σε πολλές περιπτώσεις (δυστυχώς) την

²⁸² Cooley, Kosovo’s Precedents, 2.

²⁸³ Borgen, legal geography, 525.

τελευταία δεκαετία: το ντόμινο των «νέων πολέμων» που διεξάγονται σε φαύλα, αποτυχημένα, μη δυτικά κράτη, εγείροντας την ΕΠ της διεθνούς κοινότητας εκκίνησαν με την Αραβική Άνοιξη και σήμερα γνωρίζουν την κορύφωση στα εδάφη της Συρίας.

Η συζήτηση περί νομικού προηγούμενου και η αμφισβήτηση της μοναδικότητας του Κοσόβου έχει ξεκινήσει, είναι έντονη, ανεξέλεγκτη, ωστόσο ορθολογικά θεμελιωμένη. Η ευρωατλαντική Δύση που το αρνείται μάλλον θα όφειλε να υιοθετήσει διπλωματικότερη και πιο ευέλικτη στάση και αντί να κλείνει τα μάτια και τα αυτιά της να αρχίσει να θέτει η ίδια τα κριτήρια της αναδυόμενης τάξης πραγμάτων, απαντώντας στην επιλεκτικότητα της επιχειρηματολογίας της Ρωσίας.²⁸⁴

Παραδείγματος χάρη, κριτήριο θα μπορούσε να είναι η διεθνής διοίκηση των εδαφών ως προαπαιτούμενο για οιονεί μετέπειτα αλλαγή του νομικού καθεστώτος. Η ένταξη στη διεθνή κοινότητα θα μπορούσε να συντελείται σταδιακά βάσει των θεσπισμένων κριτηρίων προκειμένου να αποβληθεί η ακραία έως τώρα στάση της διεθνούς κοινότητας που έγκειται στο δίπολο πλήρης απομόνωση ή πλήρης αναγνώριση. Έτσι, θα ήταν ίσως πιο διαχειρίσιμες “κατεψυγμένες” καταστάσεις “ούτε ειρήνης, ούτε και πολέμου”. Η απομόνωση αντικατοπτρίζει φοβική συμπεριφορά σε προστασία της εθνικής κυριαρχίας, μία όμως θετική προσέγγιση, σε καμία περίπτωση δεν εγγυάται ανεξαρτησία και αναγνώριση, συνεπάγεται όμως μεγαλύτερη εγγύτητα εξεύρεσης λύσης.

284 Cooley, Kosovo's Precedents, 5.

Συμπεράσματα

Η ερμηνεία του διεθνούς δικαίου που διαμορφώνει τον κόσμο μας, την Παγκόσμια Δικαιοσύνη, τις ηθικές επιταγές, την κρατική πρακτική

Γενικότερα, η γλώσσα του διεθνούς δικαίου διαμορφώνει ακουσίως ή μη την εικόνα της διεθνούς κοινότητας, της τυπολογίας των σχέσεων μεταξύ των δρώντων, καθώς και την κατεύθυνση της εξελικτικής της πορείας. Όπως έχουμε ήδη σημειώσει κατά τη ροή της ανάλυσης είναι σχεδόν απίθανο η ανθρωπότητα να καταφέρει να αποβάλει οικουμενικώς εδραιωμένα και εμπεδωμένα δίπολα που βασίζονται σε παραδοσιακή ερμηνεία και οριοθέτηση βασικών εννοιών. Επί παραδείγματι, η αρχή της αυτοδιάθεσης συνεχίζει να υποδηλώνει την επιθυμία για αυτονομία και την αξίωση για μη- επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις με το επιχείρημα της ηθικής και νομικής νομιμοποίησης της ανεξαρτησίας ως συστατικό στοιχείο της κρατικής ιδιότητας.

Βάσει του παραπάνω, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε πως παρά τη διόλου αμελητέα συστημική εξέλιξη (πχ. Το άτομο και τα δικαιώματά του στο επίκεντρο της διεθνούς δικαιοταξίας, η αύξηση τόσο αριθμητική, όσο και ποιοτική, διεθνών οργανισμών παραγκωνίζοντας τις παραδοσιακές κρατικές δομές και λειτουργίες), πως η διεθνής τάξη επιμένει στον κρατικό-κεντρικό της χαρακτήρα. Γι' αυτό άλλωστε ακόμα επιβιώνουν στη συνείδηση και την κρατική πρακτική τα δίπολα εθνικός-διεθνής, εθνική κυριαρχία-οικουμενική δικαιοδοσία.

Πέρα από την «παγιωμένη», στερεότυπη οπτική σε νέους αναδυόμενους όρους, παρατηρούμε αντίστροφα, παραδοσιακές έννοιες να επιδέχονται νέων, συχνά αντικρουόμενων, ερμηνειών, διαταράσσοντας την ενότητα του διεθνούς δικαίου²⁸⁵.

Έχοντας αναλύσει την κατάσταση στην περιοχή του Ν. Καυκάσου, μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα πως η ιδέα πως η διεθνής κοινότητα έχει νομιμοποιημένο ρόλο ως διοικητική αρχή των μεταπολεμικών εδαφών και ως παράγοντας της διαδικασίας ανοικοδόμησης έχει κερδίσει όλο και αυξανόμενη αποδοχή σε διεθνές επίπεδο.²⁸⁶ Οι διεθνείς, δυναμικές, οριζόντιες,

²⁸⁵ Σχετικά: Μαρούδα, ο αποτελεσματικός έλεγχος, 111.

²⁸⁶ Orford, Reading Humanitarian Law, 128.

παρεμβατικές πρωτοβουλίες²⁸⁷ τέτοιου τύπου θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν φιλανθρωπικές και παιδαγωγικές²⁸⁸.

Οι τακτικές επανόρθωσης της κοινωνικής συνοχής και ευημερίας φαίνονται να συμφωνούν με επιστημονικά και αντικειμενικά standards, παρ' όλα αυτά εξάγουν δυτικά οικονομικά και πολιτειακά πρότυπα στα οποία η “τραυματισμένη”, “τέως φαύλη” κοινωνία, έχει προφανώς μειονεκτικό ρόλο. Οι αναπαραστάσεις της διεθνούς διοικητικής ειρηνευτικής αρχής τρίτης γενιάς μας παραπέμπουν δυστυχώς σε αναχρονιστικά στερεότυπα εκπολιτιστικών αποστολών, ανακυκλώνοντας υπογείως την κατανομή ισχύος με σημαία την Ηθική και το Δίκαιο.

Το διεθνές δίκαιο ως βασικό έρεισμα νομιμοποίησης ν. Πρακτική των κρατών

- **Double standards:**

- *“If the issue of Kosovo is settled [in favor of independence] of Kosovo, let's say, and not the issue of Abkhazia, that is a policy purely of double standards”* Sergei Bagapsh [president of Abkhazia]²⁸⁹
- *“If Kosovo, then why not us?”* Yury Morozov [prime minister of South Ossetia]²⁹⁰
- *“...all of them (the de facto states) have a number of identical parametres, so the settlement of any of them (...) would have certain political and legal consequences for the others.”* Georgy Petrossian [NK foreign minister]²⁹¹
- *“If people in Kosovo can be granted full independence... why then should we deny it to Abkhazia and S. Ossetia?”* Vladimir Putin
- Thomas de Waal: *“Events set precedents, whether international leaders like it or not”*
- *The conflict, in the end, therefore, was not so much over the meaning of international norms, but between similar neighbors over each-other's behavior in their back yards with*

²⁸⁷ Ανεψιού, *Η διεθνής μεταβατική «Κατοχική» Διακυβέρνηση*, 225.

²⁸⁸ Orford, *Reading Humanitarian Law*, 120.

²⁸⁹ In Thomas de Waal, *Abkhaz Leader Presses Independence Claim*” (IWRP) 2006.

²⁹⁰ “Kosovo Independence to Spark Chain Reaction in Caucasus?”, in *Russia Today*, 27 December 2007.

²⁹¹ NKR Foreign Minister Georgy Petrossian's Interview to 'Demo Newspaper, 4 February 2008.

*no high fences blocking the view, or for that matter separating the yards clearly from one another*²⁹².

Επίκληση στο διεθνές δίκαιο ν. σε Ηθικούς κανόνες κατά περίπτωση

Η IIFFCG παρατήρησε *διάβρωση του σεβασμού θεμελιωδών αρχών του διεθνούς δικαίου, όπως αυτή της εδαφικής ακεραιότητας και ταυτοχρόνως μία αυξημένη βούληση όλων των μερών να αποδεχθούν τη χρήση βίας ως μέσω επίτευξης πολιτικών στόχων και να δράσουν μονομερώς αντί να αναζητήσουν μία διαπραγματεύσιμη λύση*²⁹³. Με γνώμονα ηθικούς κανόνες οδηγούμαστε σε αιματηρές συρράξεις όπου προκαλείται τελικά η ανθρώπινη οδύνη, ενώ οι ευθύνες είναι εξαιρετικά περίπλοκο να εντοπιστούν και να αποδοθούν.

Στην υπόθεση εργασίας μας, παρατηρήσαμε το διεθνές δίκαιο να παραβιάζεται πολλάκις και την πρακτική των κρατών συχνά να αποκλίνει από τους διεθνείς κανόνες, ωστόσο τα παραπάνω πάντα συνοδεύονταν από μία προσπάθεια των κεντρικών παραγόντων, να αιτιολογήσουν τα πεπραγμένα, αν και κακώς κείμενα, υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου. Στις περιπτώσεις που αναλύσαμε βλέπουμε τη θεωρία της 'διορθωτικής' απόσχισης να ευσταθεί εκεί όπου η μαζική βία είναι σοβαρή (gravity criterion), ιδίως στις ακραίες περιπτώσεις γενοκτονίας ή εθνοκάθαρσης, όπου η διεθνής κοινότητα συχνά δικαιώνει τις αλυτρωτικές αξιώσεις των αποσχιστών-θυμάτων²⁹⁴.

Η προσπάθεια νομικής αιτιολόγησης γίνεται επειδή το διεθνές δίκαιο ορίζει τον κώδικα επικοινωνίας των διεθνών σχέσεων: το απαγορευμένο, το θεμιτό και το αποδεκτό. *Πρόκειται για την πρωταρχική πηγή νομιμότητας*²⁹⁵.

Η προσπάθεια επανερμηνείας του διεθνούς δικαίου σε αμφιλεγόμενες περιπτώσεις βάσει συμφερόντων είναι αναπόφευκτη, ενώ παράλληλα παρατηρείται η συσπείρωση/ πόλωση στους ισχυρούς παίκτες, αφού φαίνεται να καταλήγουμε στον επηρεασμό της διεθνούς δικαιοταξίας από εξέχοντες δρώντες βάσει αφηγημάτων που εμπεριέχουν και συγκροτούνται από θεμελιώδεις έννοιες του διεθνούς δικαίου.

²⁹² Berg& Mölder, 'Janus-Faced Human Security Discourse', 17.

²⁹³ παρ. 36, TR, 31.

²⁹⁴ Roseberry, *Mass violence and the Recognition of Kosovo: Suffering and Recognition*. (65:5 Europe-Asia Studies, 2013).

²⁹⁵ Borgen, *the language of law*, 2.

Τα παραπάνω επαληθεύονται από τη διεθνή πολιτική πρακτική σε ποικίλες συγκυρίες. Στην περίπτωση μας, παραδείγματος χάριν, παρατηρούμε τη Ρωσία η οποία αναμφισβήτητα παρέβη τους διεθνείς κανόνες, να χρησιμοποιεί επιχειρηματολογία διεθνούς δικαίου. Περί αυτού πρόκειται ο παραλληλισμός του 'νομικού προηγούμενου' του Κοσόβου με την κατάσταση στον Ν. Καύκασο. Η δικαιοκίνητη επιχειρηματολογία χρησιμοποιείται για να *αλλάξει τους κανόνες του παιχνιδιού*²⁹⁶, αφού πλέον έχει εμπεδωθεί πως η *προσπάθεια νομιμοποίησης ενός γεγονότος (fait accompli) δε δημιουργεί δίκαιο*²⁹⁷.

Στην περίπτωση του Κοσόβου διαπιστώσαμε πως έγινε λόγος για 'ειδική περίπτωση' και 'sui generis' φαινόμενο, χωρίς καμία επίκληση ή αναφορά στις αρχές του διεθνούς δικαίου από τη Δύση. Η απόσχιση και μετέπειτα ανεξαρτησία δε συσχετίστηκε με κανένα δικαίωμα ή οικουμενική αρχή. Η Ρωσία που έσπευσε στο πλευρό της Σερβίας είχε εκ διαμέτρου αντίθετη συμπεριφορά: ο Sergei Lavron συγκεκριμένα έκανε λόγο για *υπονόμευση των θεμελιωδών αρχών του διεθνούς δικαίου*.²⁹⁸

Στις περιπτώσεις που εξετάζουμε, επιτακτικά τίθεται το ζήτημα της νομιμότητας στο εξής δίπτυχο: νομιμότητα της απόσχισης καθαυτής και νομιμότητα της αναγνώρισης της απόσχισης²⁹⁹. Όταν η πρακτική επιβάλλει την αναγνώριση όπως στην περίπτωση του Κοσόβου, ποιο είναι λοιπόν το κόστος της μη αναγνώρισης; Η λεγόμενη ομάδα των 5 της ΕΕ, πχ., μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, δέχονται σκληρές πιέσεις από την ΕΕ, τις ΗΠΑ και τα ΗΕ, προκειμένου να προβούν στην αναγνώριση του Κοσόβου. Η αλήθεια είναι πως βλέπουμε τη δημιουργία νέας τάσης, κατά την οποία όσα περισσότερα κράτη-μέλη της διεθνούς κοινότητας ακολουθούν, τόσο αυξάνεται το κόστος του να πηγαίνεις κόντρα στο ρεύμα. Ακόμα και στην περίπτωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης δε λειτούργησε το κριτήριο της αποτελεσματικότητας, αλλά οι μαζικές αναγνωρίσεις νομιμοποίησαν την ανεξαρτησία.

Από την άλλη πλευρά δεν υπάρχει κανόνας που να επιβάλλει de jure αναγνώριση de facto κρατιδίου, το αντίθετο μάλιστα στην περίπτωση παραβίασης διεθνών κανόνων. Συγκεκριμένα επ' αυτού, η Σερβία ισχυρίστηκε πως εάν η ίδια δε συναινέσει στη μεταβολή των συνόρων της, η αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου είναι παράνομη, ενώ η Ρωσία τάχθηκε στο πλευρό της υπέρ των αρχών του διεθνούς δικαίου. Μαζί δε, πρότειναν πολυμερείς διαπραγματεύσεις για

296 Borgen, the language of law, 3.

297 Καλλία, Η δημιουργία των κρατών, 487.

298 Legal Furore over Kosovo Recognition: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7244538.stm> (προσπελάσθη: 19/9/2015).

299 Borgen, the language of law, 12.

τον καθορισμό του status του Κοσόβου, κατακρίνοντας τη μονομερή ανακήρυξη. Στον αντίποδα, η Δύση δεν έκανε καμία αναφορά σε νομικά επιχειρήματα, πέραν του δόγματος της Ευθύνης Προστασίας των ΔΑ. Αντιθέτως επικαλέσθηκαν ηθικές επιταγές για παύση εθνοκάθαρσης αναφερόμενοι στην επέμβαση του NATO (1999), χρησιμοποιώντας δημαγωγικά όπλα και λεξιλόγιο που περιοριζόταν σε ετικέτες όπως: φαύλα κράτη (rogue states), τρομοκρατία, δημοκρατία, εμμένοντας στα εύπεπτα δίπολα θεολογικού περιεχομένου του τύπου Καλό-Κακό³⁰⁰.

Σε ότι αφορά στην κατάσταση στην περιοχή του Καυκάσου, η Ρωσία επικαλέσθη το διεθνές δίκαιο, λέγοντας πως *“η κυριαρχία βασίζεται στη βούληση του λαού και η εδαφική ακεραιότητα αποδεικνύεται από τα αντικειμενικά δεδομένα στο έδαφος”*, συμπληρώνοντας όμως την *“ιδιαιτερότητα της κατάστασης”* στη Ν. Οσετία³⁰¹. Μάλιστα, σε ότι αφορά στην αδιαμφισβήτητη αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, σε δήλωση του ο Lavrov³⁰² ισχυρίστηκε πως η ίδια η Γεωργία την υπονόμωσε όταν επιτέθηκε κατά της Ν. Οσετίας, αφού *η κυριαρχία προϋποθέτει το καθήκον ενός κράτους να απέχει από εξαναγκαστική δράση που στερεί τον πληθυσμό από το δικαίωμά του σε αυτοδιάθεση, ελευθερία και ανεξαρτησία*.

Παρατηρούμε το διεθνές δίκαιο να υπόκειται σε διαρκή και «συλλογική» διαμόρφωση μέσω της πρακτικής. Τα μέλη της διεθνούς κοινότητας ερμηνεύουν και εφαρμόζουν ανάλογα, με άξονα θεμελιώδεις θεσμούς και συμφωνίες, αλλά πολλοί θα συμφωνήσουν, προωθώντας ζωτικά τους συμφέροντα. Στην περίπτωση του Κοσόβου διαπιστώσαμε πως όταν κάποια ερμηνεία κυριαρχήσει και υιοθετηθεί από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, επιβάλλεται συνέπεια στο σεβασμό της, ειδάλλως χάνεται η αξιοπιστία της. Τα μέρη κινούνται στην γκριζα ζώνη μεταξύ αποδεκτού και παρανόμου, διεθνούς δικαίου και ηθικής, κανόνων και πρακτικής. Τόσο στον Καύκασο, όσο και στο “παράλληλο, αλλά αντίστροφο νομικό σύμπαν” των Βαλκανίων, βλέπουμε παρεμφερείς καταστάσεις να αντιμετωπίζονται με εντελώς διαφορετικό τρόπο. Τελικά ποιος είναι ο ηττημένος και ποιος ο νικητής;

Την ανεξαρτησία του Κοσόβου έχουν αναγνωρίσει 110 κράτη εκ των 193 κμ των ΗΕ, συνεπώς είναι σίγουρα σε καλύτερη μοίρα από την Αμπχαζία και τη Ν. Οσετία που εδώ και 25 έτη, αν και διαθέτουν de facto εδαφικό έλεγχο, είναι καταδικασμένες σε πλήρη απομόνωση ως πολιτικές παρίες³⁰³. Λαμβάνοντας υπόψη τον σκεπτικισμό που διέπει την έννοια της απόσχισης, το Κόσοβο θα μπορούσε να θεωρηθεί πράγματι η εξαίρεση του κανόνα. Από τα παραδείγματα προς μελέτη

300 Orford, Reading Humanitarian Law: chapter 2: misreading perceptions of international law, 39.

301 Δήλωση Lavrov στο note 48, Borgen, the language of law.

302 id.

303 Borgen, the language of law, 27.

παρατηρούμε ότι η ερμηνεία του διεθνούς δικαίου μπορεί να προσαρμόσει το περιεχόμενό του και να μετασχηματίσει την ουσία του, χωρίς να τροποποιήσει τίποτε τύποις.³⁰⁴ Εμπειρικά, οι ισχυροί παίκτες είναι αυτοί που συνήθως επηρεάζουν τις τάσεις ερμηνείας του δικαίου, προσπαθώντας να νομιμοποιήσουν τις πράξεις τους χωρίς απώλεια αξιοπιστίας και εγκυρότητας. Οι συχνά αντικρουόμενες έννοιες και κανόνες του διεθνούς δικαίου συνδιαλέγονται σε αέναες πολιτικές συγκρούσεις (και ενίοτε εκτονώνονται με χρήση βίας). Συγκεκριμένα, τα δίπολα Δικαιώματα του Ανθρώπου/κυριαρχία, Ευθύνη Προστασίας/μη επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις, διορθωτική/μονομερής απόσχιση γίνονται αντικείμενο επίκλησης και ανάλογης ερμηνείας κατά περίπτωση³⁰⁵. Το ζήτημα είναι ότι ο προαναφερθείς εννοιολογικός *Γόρδιος Δεσμός*, βρίσκεται στον πυρήνα του δημοσίου διεθνούς δικαίου³⁰⁶.

Αν θελήσουμε να τοποθετήσουμε τα παραπάνω σε έναν λογικό συνειρμό, αφαιρώντας τον εκρηκτικό και ασυμβίβαστο χαρακτήρα, συνοψίζουμε στα εξής: οι αντικρουόμενες θεωρήσεις των *de facto* οντοτήτων, ουσιαστικά εστιάζουν στην αρχή της κυριαρχίας μίας οντότητας που διαθέτει νομική προσωπικότητα και συνεπώς είναι φορέας δικαιωμάτων (αξίωση σεβασμού της εδαφικής του ακεραιότητας) και υποχρεώσεων (Ευθύνη Προστασίας). Όταν αυτά δεν πληρούνται, η διεθνής κοινότητα πλέον επιφορτίζεται με την εφαρμογή τους. Στον 21^ο αιώνα, η ασφάλεια και προστασία των ΔΑ, συνεπάγεται περιορισμούς στις θεμελιώδεις μέχρι πρότινος αρχές κυριαρχίας.

Από εκεί και πέρα, είδαμε να υλοποιούνται δύο εκ διαμέτρου αντικρουόμενα σενάρια. Στην πρώτη περίπτωση οι κυριαρχικές αρχές θεωρούνται απαράβατες ακόμα και αν πιθανώς παραγκωνίζονται τα ΔΑ. Στη δεύτερη, τα ΔΑ γίνονται αφορμή διεθνούς επέμβασης και θέτουν τις κυριαρχικές αρχές σε δεύτερη μοίρα.

304 Borgen, *the language of law*, 29.

³⁰⁵ E. Berg & Mölder, *'Janus-Faced Human Security Discourse'*, 1.

³⁰⁶ Borgen, *legal geography*, 477.

Αντί επιλόγου

Το βασικό ερώτημα που επιχειρήσα να θίξω μέσα από τη μελέτη της καταστάσεως στην περιοχή του Ν. Καυκάσου είναι η σχέση διεθνούς δικαίου και κρατικής πρακτικής, *de facto* καταστάσεων και *de jure* επιβεβαίωσής τους, τη σχέση μεταξύ πραγματικού/αποτελεσματικού και νομικού, όπως και περιστατικών και των απεικονίσεων τους και τι τελικά διαμορφώνει τις νόρμες και τις τάσεις που διέπουν τη διεθνή δικαιοταξία.

Όπως ευστόχως σημειώνει ο κ. Ροζάκης³⁰⁷ *το Διεθνές Δίκαιο δεν μπορεί, φυσικά, να είναι στατικό και αναλλοίωτο μέσα στον χρόνο, καθώς είναι συνδεδεμένο με τις πραγματικότητες της ζωής, κι ειδικότερα, γι' αυτόν τον κλάδο δικαίου, της διεθνούς ζωής.*

Η μετα-ψυχροπολεμική εποχή εισάγει νέες παραμέτρους, που επιτρέπουν ελευθεριότερη αντίληψη διεθνούς παρεμβατικότητας (...) κι έχουν αναδείξει νέους δρόμους, ως τα τώρα ανεξερεύνητους ή ακόμα, και απορριπτέους³⁰⁸ που στιγματίζουν τη σχέση πραγματικών και νομικών όρων, την ανατρέπουν και την ανασυνθέτουν.

Στην περίπτωση που μελετήσαμε, συναντήσαμε θεμελιώδεις έννοιες και αρχές, διατυπωμένες είτε ως οικουμενικά ιδεώδη, είτε ως δικαιοϊκοί κανόνες, που μεταλλάσσονται και εξελίσσονται μέσω ενός αέναου διαλόγου, ενός αδιάλειπτου ταγκό. Ο συνδυασμός των περιπτώσεων του Ν. Καυκάσου και των Βαλκανίων αν μη τι άλλο θόλωσε και τάραξε τα λιμνασμένα νερά των 'παγωμένων' συρράξεων και των αποκρυσταλλωμένων διεθνών κανόνων, ξεσηκώνοντας κύματα νέων ερμηνειών και τσουνάμι πολιτικών και νομικών αντιδράσεων. Στα πλαίσια αυτά, οι αντιφάσεις νόμιμου και πραγματικού αντικατοπτρίζουν τις παραφωνίες ηθικών επιταγών και κρατικής πρακτικής και καλούν επιτακτικά σε γερά θεμελιωμένους κανόνες και αναζήτηση ευέλικτων και ταυτοχρόνως ορθών ερμηνειών. Εκεί κατά τη γνώμη μου, εντοπίζεται και ο κρίσιμος ρόλος των διεθνών κανόνων και των δικαιοδοτικών οργάνων αντίστοιχα. Δυστυχώς δεν υπάρχει ακόμα κάποιο διεθνές όργανο ή μηχανισμός που θα μπορούσε να προσδιορίσει το δέον και να ρυθμίσει τη νόμιμη οδό αρμονικής πρακτικής. Η αναρχία είναι μεν χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος όπως υποστηρίζουν οι ρεαλιστές αφενός, αφετέρου όμως θα μπορούσαμε να καταλήξουμε πως το διεθνές δίκαιο είναι τόσο υπερκείμενο όσο και υποκείμενο της εξελικτικής αυτής πορείας προς ένα *jus universalis*³⁰⁹.

³⁰⁷ Σελ. 29, Χ. Λ. Ροζάκης στο επ. Περράκης Στ. 2012

³⁰⁸ *Id.*

³⁰⁹ Στέλιος Περράκης, *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Προς ένα Jus Universalis*, (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2013).

Βιβλιογραφία

- Αντωνόπουλος, Κωνσταντίνος & Μαγκλιβέρας, Κωνσταντίνος, επιμ. *Το δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 2η έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.
 - Καλλία, Ηλ. Μαρία. *Η δημιουργία κρατών στη σύγχρονη δικαιοταξία*. Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Αθήνα, 2015.
 - Παζαρτζή, Φωτεινή, μεταφρ. *Διεθνές Δίκαιο*, Cassese, Antonio. Αθήνα: Gutenberg, 2012.
 - Περράκης, Στέλιος. *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Προς ένα Jus Universalis*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2013.
 - Περράκης, Στέλιος, επιμ. «*Ουδέν Μονιμότερον του Προσωρινού*»;»: *Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής στο Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Όστρια, 2014.
- Κυρίως τα κεφάλαια: Ροζάκης, Χρήστος. *Διεθνής Ευθύνη του Κράτους σε Καταστάσεις Απόσχισης στη Νομολογία του ΕΔΔΑ*, 29-40.
- Μαρούδα, Ντανιέλα- Μαρία. *Ο «αποτελεσματικός έλεγχος» ως προϋπόθεση για την εφαρμογή του δικαίου της κατοχής και η διάδραση με την εξω-εδαφική εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, 111-156.
- Ανεψιού, Γιώργος. *Η διεθνής μεταβατική «Κατοχική» Διακυβέρνηση Περιοχών σ κράτη από πολυεθνικές ειρηνευτικές δυνάμεις υπό τον ΟΗΕ*, 209-276.
- Alley, Roderic. *Internal Conflict and the International Community: Wars Without End?*. England: Ashgate Publishing Limited, 2005.
 - Clark, D. & Williamson, R. ed. *Self-Determination: International Perspectives*. Foreword by Archbishop Desmond Tutu, 1996.
- κυρίως το Κεφάλαιο IV: *The Disintegration of a State System: The cases of Yugoslavia and the Soviet Union*:
- Akhavan, Payam. *Self-Determination and the desintegration of Yugoslavia: What lessons for the International Community?*, 227-248.
- Akiner, Shirin. *Ethnicity, Nationality and Citizenship as Expressions of Self-Determination in Central Asia*, 249-274.
- Eichensehr, Kristen & Reisman, W.M. ed. *Stopping Wars and Making Peace: Studies in International Intervention*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2009.

το κεφάλαιο II: Miller, Nicholas W. *Nagorno Karabakh: A war without Peace*, 43-77.

- Foley, Conor. *The thin Blue Line: How humanitarianism went to war*. UK: Verso, 2008.

κυρίως τα κεφάλαια: 3) Kosovo (pp.68-93), 6) A Responsibility to Protect (pp.145-170)

- Freire, Maria Raquel & Kanet, Roger E. ed. *Key Players and Regional Dynamics in Eurasia: The Return of the 'Great Game'*. London: PALGRAVE MACMILLAN, 2010.
- Gagnon, A.G. & Keating, M. ed. *Political Autonomy and Divided Societies: Imagining Democratic Alternatives in Complex Settings*. London: PALGRAVE MACMILLAN, 2012.

κυρίως το κεφάλαιο 2, Keating, M. *Rethinking territorial autonomy*, 13-31.

- Gray, C. *International Law and the Use of Force*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Hehir, Aidan. *The Responsibility to Protect: Rhetoric, Reality and the Future of Humanitarian Intervention*. London: PALGRAVE MACMILLAN, 2012.
- ICRC, Proceedings of the 12th Bruges Colloquium, 20-21 October 2011. *International Organisations' Involvement in Peace Operations: Applicable Legal Framework and the Issue of Responsibility*. No 42. College d' Europe, Bruges: ICRC, Autumn 2012.

Κυρίως το κεφάλαιο: Zwanenburg, Marten. *International Organizations vs. Troops contributing countries: which should be considered as the party to an armed conflict during peace operations?*. 23-28.

- Orford, Anne. *Reading Humanitarian Law: Human Rights and the Use of Force in International Law, Cambridge Studies in International and Comparative Law*. UK: Cambridge University Press, 2003.
- Potier, Tim. *Conflict in Nagorno Karabach, Abkhazia and S. Ossetia- A legal appraisal*. The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 2001.
- Wilmshurst, Elisabeth ed. *International Law and the Classification of Conflicts*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Chapter 10: Leach, Philip. *South Ossetia (2008)*, 479-529.

Αρθρογραφία

- Amirova- Mammadova, S. *Reviewing Politics of Humanitarian Intervention: The August War and Responsibility to Protect*.
[https://www.academia.edu/1031199/Reviewing Politics of Humanitarian Intervention The August War and Responsibility to Protect](https://www.academia.edu/1031199/Reviewing_Politics_of_Humanitarian_Intervention_The_August_War_and_Responsibility_to_Protect) (προσπελάσθη: 12/9/2015)
- Aprasidze, David. *State-Building and Democratization in Georgia: Have the Limits Been Reached?*. OSCE Yearbook, 2008.
- Baev, Pavel K. *The “Kosovo Precedent” and Russian-Georgian Relations*, PONARS Eurasia Policy Memo No. 5, March 2008.
- Berg, E. & Mölder, M. *‘Janus-Faced Human Security Discourse: EU and Russia Talking Past Each Other in Kosovo and the Caucasus?’*. CEURUS EU-Russia Papers, No. 4, 2012.
- Borgen, Christopher J. *Imagining Sovereignty, Managing Secession: The Legal Geography of Eurasia’s “Frozen Conflicts”*. LEGAL STUDIES RESEARCH PAPER SERIES, PAPER #09-0168, FEBRUARY 2009, pp.477-534, The Social Science Research Network Electronic Paper Collection: <http://ssrn.com/abstract=1345846>
- Borgen, Christopher J. *The Language of Law and the Practice of Politics: Great Powers, Small States, and the Rhetoric of Self-Determination in the Cases of Kosovo and South Ossetia*. St. John's University School of Law, Chicago Journal of International Law, Faculty Publications, NY, 2009.
- Caspersen, Nina. *From Kosovo to Karabach: International Responses to de facto States*. *Sudosteuropa*, 56 (2008) 1.
- Charles, King. *The five-day war: Managing Moscow after Georgia crisis*. Foreign Affairs, Nov.-Dec. 2008.
- Christakis, Theodore. *The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Has International Law Something to Say about Secession?*. *Leiden Journal of International Law*, 24, pp. 73-86, 2011. doi:10.1017/S0922156510000609
- Cooley, Alexander. *Kosovo's Precedents: The Politics of Sovereign Emergence and its Alternatives*. PONARS Eurasia Policy Memo No. 7, March 2008.

- de Waal, Thomas. *Call off the Great Game*. foreignpolicy.com , 13.9.2010.
http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/09/13/call_off_the_great_game (προσπελάσθη: 17/9/2015)
- Dietrich, Frank. *The Status of Kosovo- reflections on the legitimacy of secession*. Ethics & Global Politics, Vol. 3. No 2, 2010, pp. 123-142.
- Economides, Spyros. *The making of a failed state: the case of Kosovo*. European View (2011) 10:195–200, DOI 10.1007/s12290-011-0182-2
- Friedman, George. *The Medvedev Doctrine and American Strategy*. Stratfor Global Intelligence, 2008.
https://www.stratfor.com/weekly/medvedev_doctrine_and_american_strategy
 (προσπελάσθη: 19/9/15)
- Gahramanova, Aytan. *“Peace Strategies in “frozen” ethno-territorial conflicts: integrating reconciliation into conflict management. The case of Nagorno-Karabach”*. Mannheimer Zentrum Fur Europäische Sozialforschung, Nr. 103, 2007.
- German, Tracy C. *Abkhazia and South Ossetia: Collision of Georgian and Russian Interests*. IRFI, 2006.
- German, Tracy C. *Visibly Invisible: EU Engagement in Conflict Resolution in the South Caucasus*. European Security, 16:3-4, 2007, 357-374.
- International Crisis Group. *Russia vs. Georgia: the Fallout*. Europe Report No. 195, 22 August 2008.
- International Crisis Group. *Abkhazia: The Long Road to Reconciliation*. Europe Report No 224, Brussels, 10 April 2013.
- Jansiz, Ahmad & Hojaste, Mohammad Reza. *Conflicts in the Caucasus Region and Its Effects on Regional Security Approach*. pp. 83-93, Journal of Politics and Law, Vol.8, No.1; 2015, published by Canadian Centre of Science and Education, 2015.
- Kapitonenko, Mykola. *Resolving Post-Soviet “Frozen Conflicts” : Is Regional Integration Helpful?*. CAUCASIAN REVIEW OF INTERNATIONAL AFFAIRS VOL. 3 (1) –WINTER 2009, CRIA 2009, pp. 37-44.

- King, Charles. *The Kosovo Precedent*. Published in NewsNet: Newsletter of the American Association for the Advancement of Slavic Studies, May 2008.
- Knoll, Bernhard. *Legitimacy and UN Administration of Territory*. JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW & POLICY Vol. IV, 2007.
- Lulac, Natalia. *Georgia v. Russia Federation: A Question of the Jurisdiction of the International Court of Justice*. Maryland Journal of International Law, Vol.27, Issue 1, art 18, 2012.
- Markedonov, Sergey. *The Big Caucasus: Consequences of the "Five Day War", Threats and Political Prospects*. International Centre for the Black Sea Studies, Xenophon Paper No. 7, Athens: May 2009.
- Massingham, Eve. *Military Intervention for humanitarian purposes: does the Responsibility to Protect doctrine advance the legality of the use of force for humanitarian ends?*. Selected article on international humanitarian law, pp. 803-831, Vol. 91, Number 876 December 2009, International Review of the Red Cross.
- MacFarlane, S. Neil. *Frozen Conflicts in the Former Soviet Union –The Case of Georgia/South Ossetia*. OSCE Yearbook 2008. <http://ifsh.de/en/core/publications/osce-yearbook/2008/> (προσπελάσθη: 8/9/2015)
- McMahan, Jeff. *Just Cause for War*. Rutgers University, New Jersey. http://www.philosophy.rutgers.edu/joomlatools-files/docman-files/Just_Cause_for_War.pdf (προσπελάσθη: 7/9/2015)
- Okowa, Phoebe. *The Georgia v. Russia case: A Commentary*. The Hague Justice Portal, 2009.
- Okowa, Phoebe. *The International Court of Justice and the Georgia/Russia Dispute*. Human Rights Law Review, published by Oxford University Press, 2011.
- Ora, Jaap. *Frozen Conflicts and the EU-a search for a positive agenda*. pp. 50-58, Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbook, 2006.
- Popescu, Nicu. *'Outsourcing' de facto Statehood. Russia and the Secessionist Entities in Georgia and Moldova*. No.109, July 2006, Centre for European Policy Studies.

- Reynolds, Paul. *The recognition of independence for Kosovo raises serious questions of international law as well as sensitive diplomatic difficulties*. BBC news 16 February 2008. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7244538.stm> (προσπελάσθη: 19/9/15)
- Roseberry, Ph. *Mass violence and the Recognition of Kosovo: Suffering and Recognition*. 65:5 Europe-Asia Studies, 2013.
- Rutland, Peter. *Frozen Conflicts, Frozen Analysis*. International Studies Association, Chicago, IL, 2007.
- Schwartz, Michael, Barnard, Anne & Chivers, C.J. *Russia and Georgia Clash Over Separatist Region*. NY Times, August 9, 2008.
- Thienel, Tobias. *Provisional Measures in the 'Case concerning Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial discrimination' (Georgia v. Russia Federation)*. Gottingen Journal of International Law 1 (2009) I, 143-157.
- Voeten, Eric. *The Politics of ICJ Decision on Kosovo*. The Monkey Cage, 2010. http://themonkeycage.org/2010/07/the_politics_of_the_icj_decisi/ (προσπελάσθη: 17/9/2015)

Πρωτογενείς Πηγές (ενδεικτικά)

- Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ECHR)
- A/RES/60/1 Millennium Declaration 2005 (on R2P)
- A/RES/ 63/677 (2009) “Implementing the Responsibility to Protect [Report of the Secretary General]
- Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russian Federation), Order of 15 October 2008
- Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russian Federation), Preliminary Objections, 2011
- Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russian Federation), Provisional Measures, 2008
- CASE OF GEORGIA v. RUSSIA (I) (*Application no. 13255/07*), *merits: 3 july 2014*
- CASE OF GEORGIA v. RUSSIA (II) (*Application no. 38263/08*)
- CERD International Convention on the Elimination of αAll Forms of Racial Discrimination (1965)
- ICJ Advisory Opinion of July 2010: Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo
- International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (1965)
- JOINT DISSENTING OPINION OF VICE-PRESIDENT AL-KHASAWNEH AND JUDGES RANJEVA,SHI KOROMA, TOMKA, BENNOUNA AND SKOTNIKOV
- Joint dissenting opinion of President Owada, Judges Simma, Abraham and Donoghue and Judge *ad hoc* Gaja

- Kosovo Declaration of Independence, 17 February 2008
- “Resolution on the situation in Georgia”, OSCE Parliamentary Assembly, 9 July 2012 <http://www.oscepa.org/meetings/annual-sessions/2012-monaco-annual-session/2012-monaco-final-declaration/1683-15> (προσπελάσθη: 22/9/2015)
- Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001): <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (προσπελάθη: 22/9/2015)
- S/RES 1244 (1999), 10 June 1999
- S/RES/1674 (2006) on the Protection of Civilians in Armed Conflict
- Six-Point-peace Agreement (Medvedev- Sarkozy), 8 September 2008
- Tagliavini Report of Independent Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (2009)
- US Senate Resolution 175 Expressing the sense of the Senate with respect to ongoing violations of the territorial integrity and sovereignty of Georgia and the importance of a peaceful and just resolution to the conflict within Georgia’s internationally recognized borders, 29 July 2011, <http://www.civil.ge/files/files/2011/SenateResolution175.pdf> (προσπελάσθη: 22/9/2015)